

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Soudobé dějiny

Bakalářská práce

2023

Květa Dvořáčková

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Soudobé dějiny

Znárodnění sanatorií a soukromých zdravotních ústavů

Bakalářská práce

Autor práce: Květa Dvořáčková

Studijní program: Soudobé dějiny

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jiří Kocian, CSc.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 31.12.2022

Květa Dvořáčková

Bibliografický záznam

DVOŘÁČKOVÁ, Květa. *Znárodnění sanatorií a soukromých zdravotních ústavů*. Praha, 2023. 90 s. Bakalářská práce práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Soudobé dějiny. Vedoucí diplomové práce Prof. PhDr. Jiří Kocian, CSc.

Rozsah práce: 102164 znaků

Abstrakt

Předkládaná bakalářská práce se zabývá znárodněním soukromých sanatorií a soukromých ústavů mezi lety 1946-1948. Cílem práce je zpracování vývoje této historické události a posouzení její všeobecné prospěšnosti. Součástí práce je rozbor zákonů, dobového tisku i záznamů z jednání sněmovny. Důležitá byla také historie zdravotní péče v Československu a historie samotných soukromých i státních ústavů. Pro zodpovězení výzkumné otázky bylo nejdůležitější porovnání stavu sledovaných objektů v letech před znárodněním a po roce 1989.

Abstract

The presented bachelor thesis deals with the nationalization of private sanatoriums and private institutions between 1946-1948. The aim of the thesis is to develop the development of this historical event and assess its general usefulness. Part of the work is an analysis of laws, contemporary press and records of the proceedings of the Chamber of Deputies. Also important was the history of healthcare in Czechoslovakia, as well as the history of the private and state institutions themselves. To answer the research question, the most important thing was to compare the condition of the monitored objects in the years of private ownership and after 1989.

Klíčová slova

Znárodnění, vyvlastnění, komunismus, socialismus, sanatorium, nemocnice, porodnice, Rudolf Jedlička, Bohuslav Albert, Miloš Nedvěd

Keywords

Nationalization, expropriation, communisms, socialism, sanatorium, hospital, maternity hospital, Rudolf Jedlička, Bohuslav Albert, Miloš Nedvěd

Title/název práce

Nationalization of sanatoriums and private health institutions

..

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce PhDr. Jiřímu Kociánovi za laskavou a trpělivou pomoc při formování práce, PhDr. Jiřímu Vykoukalovi za vedení a rady v bakalářském semináři a PhDr. Haně Mášové za její čas a připomínky v odborné části práce.

Obsah

ÚVOD	8
1 ZNÁRODNĚNÍ, ZESTÁTĚNÍ, VYVLASTNĚNÍ	12
2 VÝVOJ STÁTNÍ ZDRAVOTNÍ PĚČE	16
2.1 HISTORIE	16
2.2 MEZIVÁLEČNÉ OBDOBÍ.....	16
2.3 STAV PO II. SVĚTOVÉ VÁLCE	17
3 ZRAVOTNICKÉ ÚSTAVY 1918-1948.....	18
3.1 ZEMSKÉ PORODNICE.....	18
3.1.1 Zemská porodnice u svatého Apolináře (Praha)	18
3.2 SANATORIA	20
3.2.1 Pražské sanatorium v Podolí (Praha)	21
3.2.2 Pírkovo sanatorium (Mladá Boleslav).....	28
3.2.3 Šilhanovo sanatorium (Brno)	31
3.2.4 Borůvkovo sanatorium (Praha).....	34
.....	37
3.2.5 Vila Primavesi (Olomouc) / Sanatorium MUDr. Pospíšila	38
3.2.6 SANOPZ.....	39
3.2.7 Privat-Entbindungsanstalt	40
4 ZÁKONY O ZESTÁTĚNÍ SOUKROMÝCH ZDRAVOTNÍCH ÚSTAVŮ	42
4.1 VLÁDA, ZÁKONY, ARGUMENTY	42
4.1.1 Návrh zákona o vyvlastnění sanatoria v Podolí. (Příloha č.1)	42
4.1.2 Zákon o vyvlastnění Pražského sanatoria v Praze Podolí.....	45
4.1.3 Zákon o zestátnění léčebných a ošetrovacích ústavů a organizaci státní ústavní léčebné péče	46
4.2 STENOPROTOKOLY	47
4.2.1 Pátek 20. prosince 1946, 32. schůze	47

4.2.2	<i>Pondělí 19. července 1948, 9.schůze</i>	48
4.3	REAKCE TISKU	51
4.3.1	<i>Věstník ústřední jednotky porodních asistentek</i>	51
4.3.2	<i>Svobodné noviny</i>	51
4.3.3	<i>Rudé právo</i>	52
4.3.4	<i>Práce</i>	52
5	ZDRAVOTNICTVÍ PO ROCE 1948	54
5.1	KRITIZOVANÉ NEDOSTATKY ZDRAVOTNICTVÍ PŘED ROKEM 1948	54
5.2	SANATORIA V PÉČI LIDU	55
5.3	ALBERT-TRAPLŮV A NEDVĚDŮV PLÁN.....	57
5.3.1	<i>MUDr. Albert</i>	57
5.3.2	<i>MUDr. Nedvěd</i>	58
5.4	ZDRAVOTNÍ PÉČE PO ROCE 1968	59
	ZÁVĚR	61
	SUMMARY	63
	POUŽITÁ LITERATURA	64
	SEZNAM OBRÁZKŮ	71
	SEZNAM PŘÍLOH	72

Úvod

„Znárodnění, vyvlastnění, konfiskace“¹ - pojmy, které by v právním a demokratickém státě měly mít svůj diferencovaný význam, se v socialistickém zřízení slily v jedno – propadnutí majetku ve prospěch státu a lidu. Z dnešního pohledu jsou tyto pojmy často chápány či charakterizovány jako krádež. Ale v Československu poválečných let byly většinou společností vnímány jako sociální spravedlnost.

Cílem bakalářské práce bylo zkoumat vývoj a proměny poválečného zdravotnictví v Československu v kontextu znárodnovacích a konfiskačních opatření přijatých v letech 1945-1948. Tato opatření výrazně zasáhla též sféru soukromých sanatorií a zdravotních ústavů. Na tyto ústavy jsem se zaměřila jako na neobvyklé podnikatelské prostředí, které bylo tímto krokem v podstatě odsouzeno k zániku.

Výzkum bylo třeba zasadit do historického rámce a charakterizovat jeho hlavní rysy – tehdejší politickou atmosféru a cíle a též stanoviska a rozhodnutí, která vedla až k tomuto vyvlastnění. V turbulenci poválečných let se ve zdravotnictví objevily problémy, které souvisely s poválečnými systémovými změnami. Ukazovaly se rozdíly v poskytování veřejné zdravotní péče. Nedostatečná kapacita státních zdravotních ústavů vynikala v konfrontaci se sektorem soukromých zdravotních ústavů, s jejich úrovní a možnostmi poskytované péče.

Hlavním cílem mé práce je analyzovat cestu programově deklarované ideje historické a sociální spravedlnosti v jedné z nejdůležitějších oblastí našeho života – v oblasti zdraví a práva na ošetření a stabilní lékařské péče. Jeden z cílů programu první poválečné vlády Národní fronty byl „*položít základy velkorysé sociální politiky a sociální péče o všechny vrstvy pracujícího lidu měst i venkova*“. Místa k léčení, rekonvalescenci ale i odpočinku a dovolené měly být dostupné všem (*lázně, sanatoria a ozdravovny všeho druhu*).² Přispělo tedy zestátnění sledovaných zdravotnických zařízení a jejich zpřístupnění široké veřejnosti ke zlepšení zdravotní péče? A nakolik znárodnění prospělo i samotným sanatoriím?

¹ KUKLÍK, Jan. Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě. Praha: Auditorium, 2010, s. 11. ISBN 978-80-87284-12-4.

² Košický vládní program, in: http://www.totalita.cz/txt/txt_kvp.pdf, [citováno 21. 1. 2022].

Dle původního záměru měla k zodpovězení této otázky přispět i zvažovaná metoda mezinárodní komparace poválečného vývoje této oblasti zdravotnictví v Československu s některou z evropských zemí, která se nevydala cestou znárodnění a dalších systémových zvrátů. Tento záměr se však ukázal jako obtížný. Systém obnovované zdravotní péče byl v řadě jednotlivých evropských zemí po druhé světové válce výrazně odlišný. Získání relevantních poznatků pro možnou mezinárodní komparaci s podmínkami v ČSR se ukazovalo v podmínkách potřebného zpracování bakalářské práce jak časově tak i badatelsky velmi náročné. Důležitou skutečností bylo i to, že řada bývalých soukromých zdravotních ústavů a sanatorií byla židovským či německým majetkem. Ty propadly státu již v rámci konfiskačních opatření během protektorátu, nebo hned po válce v rámci retribucí. Jejich majitelé často válku nepřežili, nebo museli zemi opustit. Zároveň není možné odhlédnout od toho, že zdravotnictví bylo v těžké poválečné době jednou z oblastí s jasnou potřebou reorganizace v zájmu celé společnosti. Cílem bakalářské práce je analýza dané problematiky v kontextu dobových politických, právních, hospodářských a sociálních změn.

Historický výzkum nelze založit jen na obecných faktech, proto jsem si vybrala několik příkladů znárodnění zkoumaného zdravotnického odvětví. V první řadě jde o Pražské sanatorium v Podolí, dnešní Ústav péče o matku a dítě, ve své době nejvýznamnější porodnické sanatorium. Dalším příkladem je Borůvkovo sanatorium, Sanatorium dr. Šilhana, Klinika dr. Pírka a Vila Primavesi (Sanatorium dr. Pospíšila). Jediným příkladem mimo porodnickou specializaci je SANOPZ (Bakulův ústav pro výchovu životem a prací). Ze státních zařízení jsem si vybrala Zemskou porodnici v Praze.

Nezbytným předpokladem pro vlastní historiografický výzkum bylo získat alespoň základní přehled o vývoji a proměnách poválečné zdravotnické péče v Československu. Zejména tedy v oblasti sanatorií a zdravotních ústavů veřejné i soukromé sféry, získat poznatky o jejich historii a také o jejich existenci před rokem 1945 i po něm. Je třeba konstatovat, že v tomto ohledu nebylo možné dohledat mnoho materiálu. V meziválečném období se hledala cesta ke komplexní lékařské péči, tyto plány bohužel přerušila válka, takže lépe zmapované téma zdravotnictví najdeme až v literatuře po druhé světové válce. Řada odborných statí či prací byla vydána i před rokem 1989 a zcela pochopitelně se nemohla vyhnout dobovému ideologickému vymezení. K výraznému posunu ve výzkumu této oblasti došlo až posledních třech desetiletích.

Důležité pro poznání okolností přijetí sledovaného zákona o vyvlastnění Pražského sanatoria v Praze Podolí a zákona o zestátnění zdravotnických a léčebných zařízení byly informace získané z digitálního archivu Národního shromáždění.³ Dalším důležitým vhladem do nálady tehdejší společnosti je dobový tisk. Periodikum, které se dané problematice výrazněji věnovalo, bylo komunistické Rudé právo. Okrajově budu citovat i z ostatních periodik.

Co se týká sekundární literatury, ve své práci vycházím zejména z poznatků získaných ze studia odborných materiálů z oblasti zdravotnictví, převážně historie lékařství, ale také z oblasti práva. Přehled o vývoji a stavu zdravotnictví v českých zemích jsem čerpala zejména v knize *Dějiny lékařství* autorů Petra Svobodného a Ludmily Hlaváčkové a z knihy *Nemocniční otázka v meziválečném Československu* autorky Hany Mášové⁴. Obě knihy mapují zdravotnictví meziválečného období a označují i jeho nedostatky. Cenná pro mě byla i knihovna Ústavu dějin lékařství, hlavně její historické svazky. I zde bylo nutné rozlišovat mezi tendenční odborností psanou pro tehdejší režim a faktickým popisem. O samotných sanatoriích mnoho literatury k dispozici není, pouze krátké zmínky. Velmi dobře zpracovanou historii má jen Sanatorium v Podolí, kde je k dispozici sborník vydaný v roce 2005.⁵

Z oblasti právní jsem čerpala z publikace Jana Kuklíka – *Znárodně Československo*. Kniha analyzuje a vysvětluje problematiku znárodnění z pohledu právního historika a přináší zároveň řadu nových či dosud méně známých poznatků velmi srozumitelnou formou.⁶ Podrobně zpracovaná problematika znárodnění sanatorií nebyla v žádné literatuře, ale pro základní přehled je kniha Jana Kuklíka dokonalou publikací.

Ze starší literatury vydané před rokem 1989 nelze opomenout práce Jana Stříteského, které popisovaly (a snažily se dát návod k řešení) potřebu celkové proměny poválečného zdravotnictví, včetně jeho ústavů.⁷ I když jde o práce komunisticky orientovaného autora, jeho

³ SVOBODNÝ, Petr a Ludmila HLAVÁČKOVÁ. *Dějiny lékařství v českých zemích*. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-7254-424-1.

⁴ MÁŠOVÁ, Hana. *Nemocniční otázka v meziválečném Československu: moderní pojetí role nemocnice, jak se formovalo a postupně realizovalo v období první republiky = The issue of hospitals in inter-war Czechoslovakia*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0908-8.

⁵ *Sborník Ústav pro péči o matku a dítě v Praze - Podolí: sborník ÚPMD 2005*, Praha: Ústav pro péči o matku a dítě, 2005.

⁶ KUKLÍK, Jan. *Znárodně Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha: Auditorium, 2010, s. 11. ISBN 978-80-87284-12-4.

⁷ STŘÍTESKÝ, Jan. *Problematika péče o zdraví lidu v Československé republice se zřetelem k národnímu pojištění a jeho zdravotní politice*. V Praze: [nakladatel není známý], 1948, 85 stran.

knihy jsou důležité pro představu o zdravotní péči po roce 1948, o postojích vládnoucí strany a směřování zdravotní péče.

Bakalářská práce je rozčleněna do pěti výkladových celků. V první kapitole se věnuji samotným pojmům znárodnění, zestátnění a vyvlastnění. Vzhledem k tématu práce jde zejména o zasazení těchto pojmů do doby poválečného Československa a nástupu komunistické moci.

Druhá kapitola popisuje vývoj zdravotní péče do roku 1939.

V třetí kapitole se věnuji sledovaným ústavům. Pro srovnání soukromého sektoru se státním jsem vybrala Zemskou porodnici v Praze. Samotný fenomén soukromých sanatorií je popsán s ohledem na jejich význam, jejich funkci a obecnou prospěšnost. Také se zaměřím se na jedno z nejvýznamnějších sanatorií – Sanatorium v Podolí a jeho porodnickou část. Okrajově se pak věnuji i ostatním soukromým porodnickým sanatoriím, zde srovnávám jejich úroveň v předválečném období, po znárodnění a po roce 1989.

Ve čtvrté kapitole se věnuji *Zákonu o vyvlastnění Sanatoria v Podolí* a *Zákonu o zestátnění léčebných a ošetrovacích ústavů* a následujícím reakcím v dobovém tisku.

V páté kapitole sleduji vývoj zdravotní péče a osud sanatorií po roce 1948.

1 Znárodnění, zestátnění, vyvlastnění

V právním i politickém světě čtyřicátých let minulého století se obraz „zabraného“ majetku slévá hned v několik pojmů, jimiž jsou – znárodnění, zestátnění či vyvlastnění. Jenže při hlubším studiu narazíme na další pojmy – „socializace, zespolečenštění, zveřejnění, obstavení, konfiskace, nucená (národní) správa, restituce, zábor“. Všechny tyto pojmy v období po roce 1945 znamenaly v zásadě jedno – zabránění majetku ve prospěch státu. Lišily se pouze v tom, jestli dosavadní vlastník po tomto převodu získal adekvátní náhradu. Tato náhrada však byla často symbolická, nebo k ní vůbec nedošlo. Pokud se tedy budeme věnovat vyvlastnění soukromých zdravotních ústavů z let 1945-1948, „*vyvlastnění (expropriace) je tak pro tuto práci základním pojmem, který zahrnuje celou řadu případů. Vyvlastnění v širším pojetí tohoto pojmu je totiž obsaženo jak v znárodnění, tak v konfiskaci.*“⁸

Téma znárodnění je natolik široké, že se budu věnovat jen tomu úseku, který vedl až k zestátnění soukromých zdravotních ústavů.

Košický vládní program z dubna 1945 nejprve téma velkého znárodnění nezmiňoval, řešil se jen majetek kolaborantů a vlastizrádců. Ale dekrety z října 1945 se už týkaly velkých podniků, dolů, bank, soukromých pojišťoven a klíčových průmyslových a potravinářských závodů. V těžké poválečné době byl tento akt vnímán veskrze pozitivně, navíc měl právní rámec, posvěcený dekrety prezidenta republiky. Komunisté a sociální demokraté postupně prosadili, s pomocí národních socialistů, obsáhlejší znárodnění. Znárodnění proběhlo přes počáteční výhrady některých politických stran (i samotného Beneše) najednou. Politický tlak byl příliš silný. Nad zdravou ekonomikou a rozumným hospodařením vyhrála politika.

Je nutné připomenout, že znárodnění po roce 1945 nebylo ryze československou záležitostí, nebylo ani prvním znárodněním na evropském území. Znárodnění, vyvlastňování a zestátnění se nejen našimi dějinami vine po staletí v různých vlnách a při různých politických obměnách. Stručně lze říct, že chvíle pro takto rozsáhlý akt přichází ruku v ruce s válkou, změnami uspořádání států i jejich novými vůdci a s příliš rozevřenými nůžkami mezi chudobou a bohatstvím. Znárodnění se týkalo i Velké Británie, Francie, Itálie a dalších

⁸ KUKLÍK, Jan. Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě. Praha: Auditorium, 2010, s. 11. ISBN 978-80-87284-12-4.

zemí. Jednalo se převážně o bankovní sektor, důlní a těžký průmysl, elektrárny, plynárny, pojišťovnictví. V západních zemích hrála v této oblasti velkou roli právě válka. A s ní destrukce průmyslu, kdy soukromník neměl možnost uvést své podniky do předválečného stavu. A v neposlední řadě (jako kupř. u automobilky Renault) kolaborace majitelů, nebo jejich smrt. A zásadním je i vzor Sovětského svazu, který zestátněním svého hospodářství prošel už před válkou. Jeho centrálně plánované hospodářství se východním státům jevilo jako nejlepší společná cesta, navíc imunní vůči krizím (i zde pomohlo to, že Sovětský svaz umožnil světu vidět jen své úspěchy). Jaká byla pravda a jaký byl skutečný dopad tohoto socialistického experimentu na obyvatelstvo, nebylo ostatním zemím dlouhá léta odkryto.⁹

Na počátku znárodňování v Československu roku 1945 stojí osoba prezidenta Edvarda Beneše. A právě na něm chci ukázat, jak tenkým ledem pro zkušené demokraty tento proces byl. Celý první projev Edvarda Beneše v Národním shromáždění v roce 1945 je pln nejistoty a obav. V této chvíli již bylo jasné, že společnost se ubírá cestou socializace. Tento pojem, stejně jako centrální, řízené plánování hospodářství, Edvard Beneš bral již jako daný směr. Viděl ohromné riziko, i svou zodpovědnost za dosah a objem všech změn v hospodářství a ekonomice státu. „*Bude to všechno operace ohromná; bude to řada řešení, jejichž dosah pro celou budoucnost státu a blahobyt všech jeho občanů bude veliký; bude to opravdu: buď – anebo.*“¹⁰ Na rozdíl od masy dělníků si uvědomoval potřebu odborníků, potřebu spolupráce, potřebu obhájit československou cestu socializace před celým světem. Upozorňoval na potřebu nepolitické, odborné kontroly a až věštecky viděl v zestátnění prostor pro omluvu neekonomického hospodaření a provozních nedostatků a chyb. Z projevu bylo cítit, jak moc si sám před sebou potřebuje obhájit (a také v ní uvěřit) cestu, která pro tak silně demokraticky založeného člověka musela být i v této době opakem toho, co dosud prosazoval. I v této době byla silným zásahem do práv svobodného podnikání. „*Neskrývám si nijak fakt, že se tím dotýkáme struktury dřívější liberální společnosti a že se tu dáváme na cesty, které mají vésti k socialisaci moderní společnosti... je to jen začátek budování nových forem vlastnictví, vedle vlastnictví soukromého a družstevního.*“¹¹

⁹ ŠULC, Zdislav. Stručné dějiny ekonomických reforem v Československu (České republice) 1945-1995. Brno: Doplněk, 1998, s. 9. ISBN 80-7239-005-8.

¹⁰ www.psp.cz, Prozatímní NS RČS, 28.10.1945, Edvard Beneš

¹¹ (viz. 10)

Dekretů schválených Prozatímní vládou bylo 143, přitom znárodnění klíčových podniků bylo jen jedním z těžkých úkolů. Obecně jsou nazývány Benešovými dekrety a dodnes jsou v české společnosti velmi ožehavým tématem – ať už mezi politiky, historiky, právníky nebo absolutními laiky a pseudovlastenci. Jejich výklad bývá často zneužit a jejich pokroucené verze se používají jako argumentační zbraň. Bohužel hladké schválení tohoto prvního „balíku“ dalo prostor pro další překotná vyvlastňování, či lépe řečeno konfiskace majetku. Ale kde jinde bylo toto, československým lidem posvěcené právo, na první pohled více obhajitelné než v oblasti zdravotnictví?

Československo již v průběhu druhé světové války, zejména po podpisu Smlouvy o přátelství, inklinovalo k budoucí spolupráci se Sovětským svazem. Počítalo ale s mírnější formou uspořádání hospodářství - v *organizaci hospodářství na tržním principu*. Tento vývoj měl nadále udržet základní tržní principy, republika měla jít tzv. třetí cestou. Republika nemusela být čistě socialistická, ani kapitalistická, českou vizí bylo lidově demokratické zřízení. Protože o Sovětském svazu se vědělo jen tolik, kolik byli Sověti ochotni svým sousedům sdělit (a co lidé chtěli vidět), jejich cesta se jevila jako lidsky spravedlivá. Tak postupně převážil názor, že jedinou možností pro moderní a mírové Československo je socialismus. A s ním znárodnění klíčového průmyslu, bank, dolů a nakonec i ostatního soukromého sektoru včetně toho zdravotního.¹²

Znárodněním se tedy staly ze soukromých a akciových továren, sanatorií a malých podniků podniky nové, národní. Pokud se znárodnění a konfiskace provádělo doslova, mohli původní majitelé odejít jen s osobními věcmi a peřinami. Náhradu za konfiskovaný majetek ve valné většině neviděli žádnou. Do čela podniků bylo zvoleno představenstvo, které se mělo „říditi zásadami obchodního podnikání, stát neručil za jejich případné závazky, ale zisk musely odvádět do státního rozpočtu.“ V roce 1947, po první „otřukávající“ dvouletce, přišly přísné pětileté plány. Hospodářství mělo mít jasně určenou budoucnost a cíle, s velkým důrazem na těžký průmysl. I soukromé zdravotnictví spadlo znárodněvacími zákony pod národní správu jako ostatní větší podniky. Snad jen s malou výhodou oproti textilním továrnám a slévárnám – komunistický předák se sebelepším kádrovým profilem nebude na porodním či chirurgickém sále nic platný. A tady obzvláště platila Benešova obava – potřeba odborníků a nepolitičnosti

¹² KABELE, Jirí. Z kapitalismu do socialismu a zpět: teoretické vyšetřování přerodů Československa a České republiky. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1127-9.

v zásadním rozhodování. A tak se ani zdravotnictví se neubránílo určité formě plánovaného hospodářství a socializace. V následujících kapitolách se pokusím zjistit, jestli tyto zákony byly v tomto oboru obhajitelné nebo dokonce prospěšné.¹³

¹³ KUKLÍK, Jan, NĚMĚČKOVÁ Daniela, Majetkové změny v ČSR v letech 1945-1948, s.12.

2 Vývoj státní zdravotní péče

Pro odpověď na mou otázku není nejdůležitější srovnání prvorepublikového, socialistického a polistopadového zdravotnictví, ale systému zdravotního pojištění, od kterého se zdravotní péče vyvíjí. Proto vybírám základní informace pro zorientování se v problému.

2.1 Historie

Spolu s průmyslovou revolucí a změnami ve společnosti začalo volání po zásadní sociální reformě. Proto v 19. století začaly v různých zemích Evropy platit modely zdravotního a sociálního pojištění, v kterém hraje významnou roli stát. Na území Rakouska-Uherska začal v osmdesátých letech platit tzv. Bismarckův model. Ten je „založen na filozofii národní solidarity. Každý pracovník a zaměstnavatel musí přispívat do systému sociálního pojištění v poměru ke svému příjmu“.¹⁴ Šlo tedy o metodu veřejného zdravotního pojištění, kdy občan procentem ze své mzdy přispíval do státního rozpočtu na ochranu svého zdraví. Tyto peníze spravovaly nemocenské pojišťovny, které je následně přerozdělovaly zdravotním ústavům a jednotlivým zdravotníkům.

V roce 1884 vešel v platnost první zákon o povinném úrazovém pojištění, který se vztahoval na rizikovou dělnickou práci. Povinné nemocenské pojištění bylo uzákoněno v roce 1888. Nově vzniklé Československo v roce 1918 Bismarckův model převzalo.

2.2 Meziválečné období

Důležitým byl rok 1919, kdy se nemocenské pojištění začalo vztahovat na každého jedince, kterému byla vyplácena mzda. O platbu pojištění se dělil zaměstnavatel se zaměstnancem, činila zhruba 6 % z vyplácené mzdy. Pojištění bylo rozděleno do 10 tříd. Také v léčebných zařízeních byly stanovené třídy. Pro mou práci je důležité, že nárok na bezplatné ošetření měly pojištěnci ve IV. třídě léčebných zařízení, v některých i ve III. Velkou výhodou byl pracovní poměr ve státní správě. Oproti dělnickým profesím měli státní zaměstnanci výhodu kompenzace celého platu v době nemoci, v lepší lékařské péči, ve vlastních ústavech i v nižších sociálních odvodech ze svých platů. Při hospitalizaci měli nárok na II. třídu, I. třída byla vždy

¹⁴ KOVNER, Anthony R., KNICKMAN, James a JONAS, Steven. Health Care Delivery in the United States. New York: Springer Publishing Company, 2011, s. 72.

placená. Celkově byla zdravotní péče v meziválečném období hodnocena jako jedna z nejlepších v Evropě. Pod ochranou tohoto sociálního systému byla polovina obyvatel naší země.¹⁵

2.3 Stav po II. světové válce

Po konci druhé světové války byla zdravotní péče jedním z nejpálčivějších problémů. Množství nemocných a postižených občanů bylo ve velké disproporci k počtu zdravotníků a zdravotnických zařízení (své sehrála válečná perzekuce židovských lékařů). S nástupem komunistické vlády se začalo mluvit o reformě zdravotní péče. Program vlády z roku 1946, podepsaný Klementem Gottwaldem, mluví o „*právu na ochranu zdraví jako o jednom ze základních práv občanských, o plánovitě vybudování a sjednocení široké, státem řízené zdravotní péče, která bude v souladu se současným stavem současné vědy*“.¹⁶ Po roce 1948 dochází k zásadní změně v modelu zdravotního pojištění. Zásadním je zákon č. 99/1948 o národním pojištění. Tento zákon sdružil nemocenské i důchodové pojištění a vymazal rozdíly mezi dělníky a ostatními skupinami obyvatel. Pojištění a zdravotní péče měly být od této chvíle dostupné pro každého a ve stejné kvalitě.¹⁷

Zdravotní pojištění nového sociálního zřízení se v roce 1951 vydalo od Bismarcka směrem k sovětskému modelu. Jednalo se o tzv. Semaškův model, centralizovaný systém, který byl zcela v rukou státu. Zdravotní péče byla bezplatná, zdravotní zařízení majetkem státu, zdravotníci byli státními zaměstnanci. Zdravotnictví se tím stalo jednou ze složek národního hospodářství s vlastním plánováním a financováním ze státního rozpočtu.¹⁸

V roce 1989 se zdravotní pojištění vrátil zpátky k Bismarckovu modelu.

¹⁵ SVOBODNÝ, Petr a Ludmila HLAVÁČKOVÁ. *Dějiny lékařství v českých zemích*. Praha: Triton, 2004, s. 163-175. ISBN 80-7254-424-1

¹⁶ *Programové prohlášení vlády* [online]. 1946, 1-20 [cit. 2022-12-05]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1945-1960-csr/klement-gottwald-1/ppv-1946-1948-gottwald1.pdf>

¹⁷ GREGOROVÁ, Zdeňka, Milan GALVAS, Jana KOMENDOVÁ, Jaroslav STRÁNSKÝ a Jitka ČERNÁ. *Právo sociálního zabezpečení České republiky a Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, 2018. ISBN 978-80-210-8842-9.

¹⁸ ČELEDOVÁ, Libuše a Jan HOLČÍK. *Nové kapitoly ze sociálního lékařství a veřejného zdravotnictví*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017, s.131. ISBN 978-80-246-3809-6.

3 ZRAVOTNICKÉ ÚSTAVY 1918-1948

Ve své práci jsem se zaměřila na zdravotní ústavy se specializací na porodnictví. Z veřejných nemocnic na Zemskou porodnici u svatého Apolináře a ze soukromých ústavů na Pražské sanatorium v Podolí. Okrajově jsem pak zmínila další porodnická sanatoria – Sanatorium dr. Šilhana, Pírkovo sanatorium, Borůvkovo sanatorium, Meličovo sanatorium a SANOPZ.

3.1 ZEMSKÉ PORODNICE

„Propůjčení neb odnětí práva veřejnosti určité nemocnici jest také aktem, který má značný význam i z hlediska úpravy veřejné zdravotní služby v té které zemi, a každé takové opatření jest proto zároveň událostí velké důležitosti pro veškeré obyvatelstvo dotyčné země.“¹⁹

Pro mou práci je důležitý termín „právo veřejnosti“. Právo veřejnosti je nárok příslušného ústavu na částečnou sanaci výloh spojených s ošetřováním pacientů od zemské (státní) pokladny. Tento zákon platil na našem území již od roku 1855. V novém „Zákonu o přiznávání a odnímání práva veřejnosti nemocnicím“, podepsaném 24.6.1930 prezidentem Masarykem, je viditelná potřeba získat lepší kontrolu nad chodem nemocnic financovaných státem. Propůjčením práva veřejnosti stát uznal nemocnici za vhodnou pro poskytování péče svým občanům i hodnou práva finanční saturace ze strany státu. V závažných případech, jako byly infekční a epidemiologické pohromy, se situace v těchto ústavech stávala nepřehlednou a často nebyla v souladu s nastavenými pravidly, přesto veřejnými prostředky nadále disponovaly. Právo veřejnosti tedy bylo těžší získat než o něj přijít.

3.1.1. Zemská porodnice u svatého Apolináře (Praha)

Zemská porodnice byla zřízena 1862, ale veřejná porodnice U Apolináře byla její předchůdkyní už od roku 1789. Veřejná porodnice byla místem, kde mohly bezplatně porodit své dítě chudé a svobodné matky – „*umožnit jim odložit bezpečným způsobem dítě a odvrátit*

¹⁹ *Vládní návrh*. Praha: Ministr veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy:, 1930, číslo 199. Dostupné také z: https://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/tisky/T0199_00.htm

myšlenky na jeho zahubení“.²⁰ Spolu s porodnicí byla v budově zřízena klinická výuka porodnictví a škola babictví (porodní asistentství). Budoucí porodníci a porodní báby se svá budoucí povolání učili právě na těchto neplatících ženách v nouzi. Naopak pro platící rodičky byl zřízen anonymní vchod a nesměly být využity pro výuku studentů.

Nová porodnice měla být moderním velkokapacitním zařízením, ale povolení k její stavbě provázely značné komplikace. I zde se projevila těžkopádnost a byrokracie státní správy, tolik odlišná od postupů motivovaných soukromníků. Dokonce byl plán výstavby po dvou letech zamítnut. Nejčastějším argumentem proti stavbě byla její kapacita. Časté epidemie horečky omladnic by byly pro takto předimenzovanou budovu katastrofou. Stejně to bylo s nalezincem a argumenty pro jeho zrušení. Nejčastějším argumentem byla častá úmrtnost narozených a odložených dětí. „*V českých zemích byla v nalezinci v roce 1858, při provozu 2831 přijatých při narození, úmrtnost 100 %.*“²¹ Nicméně byl díky osvícenství zdejších lékařů nalezinec v roce 1897 postaven, a byl tak prvním krokem k pediatrické medicíně.

Epidemie a infekce se ani v nové budově vymýtit nepodařilo, ale postavení porodnic se začalo měnit. Nepopulární tajné oddělení s tabulkami pro „pokleslé ženy“ se změnilo v oddělení pro platící rodičky. Z takřka nepřátelských budov pro pacientky v nouzi se stala místa vyhledávaná rodičkami s komplikacemi a potřebou odborné asistence.

Dům byl postaven dle projektu Josefa Hlávky, který studoval dostupné dokumenty o porodnictví a navrhl budovu pro moderní a hygienicky bezpečný provoz. Díky pověrám zůstaly jen červené cihly – věřilo se, že zabraňují přenosu infekcí. Budovy byly dělené na pavilony, které se daly v případě epidemie jednotlivě uzavřít. Disponovaly 62 místnostmi a 248 vedlejšími pokoji s 367 lůžky. Rozdělení bylo podle plateb do tříd, v nejnižší III. třídě byly umístěny i neplatící rodičky. Porodnické kliniky zde byly dvě, německá a česká. Kromě pokojů a sálů zde byly také laboratoře a posluchárny. Od svého založení nemocnice bojovala se systémovými změnami, se značnou nekonceptností a složitými reorganizacemi. Ač byla považována za jednu z nejmodernějších nemocnic, výjimečné pověsti v poskytování péče

²⁰ LENDEROVÁ, Milena. *Ženy s kufříkem a nadějí: porodní báby a asistentky v českých zemích od poloviny 19. do poloviny 20. století*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019, s. 34. ISBN 978-80-246-4475-2.

²¹ ŠTEMBERA, Zdeněk, Jaroslava DITTRICHOVÁ a Daniela SOBOTKOVÁ. *Perinatální neuropsychická morbidita dítěte*. V Praze: Karolinum, 2014, s.38. ISBN 978-80-246-2168-5.

a v absolutním respektování pravidel moderní medicíny (jako v případě sanatoria v Podolí) nemohla dosáhnout.²²

Bombardování Prahy v roce 1945 Zemskou porodnici velmi poničilo. Potřeba zvládnout základní porodnickou péči spojila veřejnou Zemskou porodnici se Sanatoriem v Podolí a byla předstupněm k následujícímu úplnému zahazení rozdílů mezi státní porodnicí a špičkovým (luxusním) sanatoriem.²³

3.2 Sanatoria

Sanatoria sloužila k doléčování nemocí, k léčbě nemocí ale i jako specializovaná pracoviště. Název je odvozený od latinského sanato – uzdravení. Vznikala převážně v první třetině 20. století jako soukromé léčebné ústavy. Léčba probíhala za pomoci moderních lékařských postupů, často v delších časových úsecích. Využívalo se zde nejen zdravotních přístrojů a léků ale i vlivu času, přírody a zdravého životního stylu (výživa a pohyb úměrný zdravotnímu stavu).

Funkce sanatorií, a tudíž i přesný význam slova, se v průběhu století měnila. V městech vyrůstala převážně soukromá sanatoria se zaměřením na chirurgickou a porodnickou činnost. Tato sanatoria neměla formu denních stacionářů, fungovala na principu klasických nemocnic a ambulancí. Ve zdraví prospěšných lokalitách (převážně v horách) se budovala sanatoria plicní a tuberkulózní. Sanatoria zaměřená na tuto nemoc byla nejrozšířenější v celé Evropě a pobyty zde byly dlouhodobé. Sanatoriem byly nazývány i stacionáře (denní i ambulantní) zaměřené na léčbu alkoholismu a duševních nemocí.

Výstavba sanatorií a jejich provoz byly převážně podnikatelským záměrem jedinců nebo podnikatelských uskupení (akciové společnosti nebo společnosti s ručením omezením). Byly také bonusem meziválečných zdravotních pojišťoven nebo zdravotních spolků. Například Plicní sanatorium v Pleši bylo už v roce 1901 financováno Českým pomocným zemským

²² HOUDEK, Lubomír, ed. *Gynekologicko-porodnická klinika "U Apolináře"*. Praha: Galén, c2008. ISBN 978-80-7262-601-4.

²³ Sborník Ústav pro péči o matku a dítě v Praze - Podolí: sborník ÚPMD 2005, Praha: Ústav pro péči o matku a dítě, 2005, s.28.

spolkem pro nemocné s plicními chorobami. Za jeho vznikem stál tým lékařů, který na své sanatorium dokázal sehnat peníze složitou cestou sbírek mezi občany ale i různými loterieri, plesy a bazary. Stejně to bylo i u první protialkoholní léčebny u nás, kterou v roce 1909 zřídil páter Bedřich Konařík-Bečvan. Vznikla v Kunčicích na Moravě jako reakce na silný vzrůst alkoholismu na Valašsku a její výstavba (přestavba zájezdního hostince) byla financována pouze ze sbírek vzniklého Křížového spolku pro zřízení a udržování léčebny pro alkoholiky. Ty nebyly ničím jiným než kostelními milodary.²⁴

Za vznikem sanatoria stál vždy silný jedinec. Často osvícený šlechtic nebo lékař či uznávaný člověk z oboru. Pro medicínsky vzdělané osoby bylo soukromé vlastnictví léčebného ústavu vrchol kariéry. Hrály zde roli peníze a prestiž, ale nejčastěji touha vybudovat zdravotní ústav podle své představy o moderní léčbě, prevenci a lidské důstojnosti. Šance soukromých sanatorií vedle velkých nemocnic byla často podmíněna odborným věhlasem majitelů a zde zaměstnaných lékařů a jejich skvělé pověsti.²⁵ Jako to bylo v případě Sanatoria v Podolí.

3.2.1 Pražské sanatorium v Podolí (Praha)

„Není důležité člověku, aby žil dlouho, ale aby člověk byl uspokojen svým způsobem života a šťasten svým konáním. Je-li v tomto štěstí člověka obsažen i kousek štěstí jiných, pak je život krásný.“ Rudolf Jedlička^[3]

Zakladatel – prof. Rudolf Jedlička

Architekt – prof. Arch. Rudolf Kříženecký

Otevření – 1934

Specializace – porodnictví, chirurgie

Znárodnění – 1946

Současná funkce – ÚPMD (Ústav péče o matku a dítě) gynekologie, porodnictví, onkologie

²⁴ KAZIMOUR, Ivan. *Historie českého zdravotnictví*. Praha: Martin Koláček, 2016, s. 473. ISBN 978-80-7512-593-4.

²⁵ ŠVÁB, Jan. *Kapitoly z dějin chirurgie v českých zemích*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 178. ISBN 978-80-246-3238-4.

Obrázek 1: Sanatorium Podolí - historie

Zdroj: 1 GRANDŠPITÁL PANA JEDLIČKY, VE KTERÉM SE NARODILA PŮLKA PRAHY. Vyšehradskéj.cz [online]. 2022 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: <https://vysehradsej.cz/prazske-sanatorium/>

Je ojedinělé, když se v jedné osobě sejde vynikající chirurg, bystrý vědec, ekonom, organizátor, pedagog a hlavně humanista. „*Rudolf Jedlička – proniknut živým a hlubokým cítěním sociálním – před válkou zřídil ústav pro léčbu a výchovu mrzáčků a při tomto ústavu vznikly za války řízením Jedličkovým ortopedické dílny, ve kterých vyráběny prothesy a aparáty pro zraněné vojáky.*“²⁶ Na příkladu dodnes fungujícího Jedličkova ústavu je zřejmá zakladatelova sociální politika, kdy pro něj byly peníze pouze prostředkem k zajištění pomoci široké veřejnosti. Už na Jedličkově ústavu vidíme jeho organizační a ekonomické nadání. I když samotný provoz stál v roce 1920 zhruba milión a půl korun, snažil se profesor Jedlička o co největší soběstačnost. V budově se nacházela nejen výroba koberců, ale i dílny vyšivaček, kovotepců, výroba ortopedických pomůcek, soustružny a nábytkářství. Výrobky byly (i přes tělesná postižení jejich tvůrců) dokonale zpracované a vyhlášené i za hranicemi naší země. Stejně se ústav snažil o potravinovou soběstačnost. Byl zde sad, zahrady a v nejhorší době první světové války i výkrmna prasat.²⁷ Profesor Jedlička viděl za své válečné mise stovky zmrzačených lidí (od října roku 1912 do ledna 1913 odoperoval ve válečném Bělehradu okolo 2000 zraněných vojáků bez ohledu na jejich národnost), pro které nebylo jiné východisko než potupná žebrota. Ve svém ústavu přikládal stejnou důležitost rehabilitacím a fyzickému

²⁶ PUBLIKACE SOCIÁLNÍHO ÚSTAVU č.34. *Zpráva o činnosti v druhém období 1923-1926*. Praha: Státní tiskárny, 1927, s.50.

²⁷ HERZÁN, Martin. *Vzpomínky na Vyšehrad: z tajného deníku Františka Buzka*. [Praha]: Petrklíč, 2018, s. 87. ISBN 978-80-7229-659-0.

zlepšování stavu stejně jako v důstojném a naplněném životu díky práci, užitečnosti, a s tím i vlastní důležitosti a důstojnosti. Jedlička byl „*prvním organizátorem obdobné pomoci vojáků a později i civilnímu obyvatelstvu v Rakousku-Uhersku.*“²⁸ Svým konáním navazoval na historické budování invalidoven i na další akce osvícených mecenášů.

K vybudování Pražského sanatoria pomohla Rudolfovi Jedličkovi kariérní nespravedlnost. Přes výjimečné chirurgické schopnosti se po smrti svého učitele, prof. Maydla, nestal přednostou První chirurgické kliniky. Právě na této klinice se stal průkopníkem a zakladatelem české radiologie. Byl nucen se stáhnout do ústraní, a tak jeho prací byly jen drobné chirurgické zákroky a asistence. Jedlička však toužil po velké chirurgii, chtěl ji měnit a inovovat, proto přišel s myšlenkou vlastního sanatoria. Vzor našel v sanatoriu Mayo v Minnesotě, ale inspiroval se i v dalších ústavech od Ruska po Ameriku. Už v rané fázi projektu spolupracoval s odborníky a dokázal přesvědčit dostatek donátorů, kteří s ním byli ochotní nové zařízení financovat. Největší problémy nastaly při formování účelu jednotlivých pavilónů. Strach měli nejen praktičtí lékaři, největší obavu z projektu porodnické části měla zejména Zemská porodnice. Přes katastrofální nedostatek lůžek nebyla konkurence vítána. Projekt sanatoria byl schválen v roce 1910 a dle záznamů prvního ředitele, MUDr. Otakara Kose, měl být určený převážně pro majetné pacienty. Ti v klasických ústavech neměli jinou možnost než sdílet svůj prostor s nemajetnými pacienty. Jedlička ale začal tuto představu bořit. Ostatně jeho představa byla od počátku stvořit „*přepychové sanatorium s levným lidovým oddělením.*“²⁹

Od svých počátků, přes doby recese a hospodářské krize (vlastně až do dnešních let), bylo sanatorium velmi významným zaměstnavatelem. Fungovalo nejen díky skvělým chirurgům ale také díky školenému personálu – zdravotním sestřám, rehabilitačním pracovníkům a asistentkám. Neobešlo se bez topičů, šoférů, kuchařů, uklízeček, zahradníků a nadstavbově i učitelů a knihovnic. Studium o obyvatelstvu Prahy z roku 1923 se věnuje zaměstnaneckým úvazkům na území Prahy mezi lety 1910 a 1921. Jejich nárůst vysvětluje připojením periferních

²⁸ KULIŠŤÁK, Petr. *Klinická neuropsychologie v praxi*. Praha: Univerzita Karlova - Nakladatelství Karolinum, 2017, s. 608. ISBN 978-80-246-3068-7.

²⁹ *Naše věda: kritický měsíčník*. Praha: Naše věda, 1926-1927, s.89

oblastí k Praze a zde umístěných ústavy (ústav pro choromyslné v Bohnicích, sanatorium ve Veleslavíně a v Podolí).³⁰

Rudolf Jedlička se přes všechny své úspěchy věnoval milované chirurgii, vědě a moderní medicíně. Už v roce 1897 poprvé využil rentgenového záření k diagnostice (zjistil jím přítomnost hřebíků v žaludku jistého sedláka). Do rentgenologie se Jedlička přímo zamiloval, z ekonomických důvodů svůj první přístroj instaloval v hotelu U černého koně, kde se v tomto kabinetu za úplatu „fotografovali“ hosté. Jako první v Rakousku-Uhersku využil Jedlička radiovou sůl krátce po jejím objevu Marií Curie-Sklodowskou. Bohužel kvůli neblahým účinkům rentgenových paprsků postupně přišel o prsty na ruce – což mu nebránilo v další chirurgii za pomoci speciální pinzety.³¹ Kromě radiologických postupů, kdy rádiem léčil rakovinu, provedl v roce 1921 *první torakoplastickou operaci v Praze (vyjmutí žeber při plicní tuberkulóze)* nebo experimentoval s novými formami anestezie za pomoci kokainu aplikovaného do páteřních kanálů.³² V meziválečném období bylo i díky těmto úspěchům sanatorium hodnoceno jako jedno z nejlepších nejen v Evropě, ale i na světě. Jedlička publikoval v mezinárodním odborném tisku své zkušenosti s léčbou mozkových nádorů pomocí radioterapie.³³ Zvláště toto radiologické oddělení přitahovala pozornost mnoha významných osobností. Ať už z vědeckých řad (Marie Curie Sklodowska se při návštěvě Československa ubytovala přímo v pokojích sanatoria v Podolí), nebo z řad politických špiček (Alois Rašín se zde dokonce léčil po atentátu na jeho osobu). A prezident Masaryk ústav navštívil v roce 1920. Se stavem jak vědecké, tak nemocniční části byl „plně uspokojen“.³⁴

Pro sanatorium nechal Jedlička vyrobit v karosárně Karosa první pohodlný záchranný vůz, který byl „nejluxusnější sanitkou v Praze.“³⁵ Vozy s objemnými nástavbami a bočními

³⁰ BOHÁČ, Antonín. *Hlavní město Praha: Studium o obyvatelstvu*. Praha: Nákladem Státního úřadu statistického, Bursík a Kohout, 1923, s.103

³¹ HAVRÁNKOVÁ, Renata. *Klinická radiobiologie*. Praha: Grada Publishing, 2020, s. 43. ISBN 978-80-247-4098-0.

³² LIPSKÁ, Ludmila a Vladimír VISOKAI. *Recidiva kolorektálního karcinomu: komplexní přístup z pohledu chirurga*. Praha: Grada, 2009, s. 396. ISBN 978-80-247-3026-4.

³³ NIKLÍČEK, Ladislav a Karel ŠTEIN. *Dějiny medicíny v datech a faktech*. Praha: Avicenum, 1985.

³⁴ *Sborník Ústav pro péči o matku a dítě v Praze - Podolí: sborník ÚPMD 2005*, Praha: Ústav pro péči o matku a dítě, 2005., s.22

³⁵ TUČEK, Jan. *Sanitky v Československu a Česku 1918-2018*. Praha: Grada Publishing, s. 96. 2019. ISBN 978-80-247-5864-0.

dvěma a lůžky pro pacienty byly průkopníky ve svém oboru a předvojem dnešní záchranné služby.

A o věhlasu sanatoria svědčí i útržkovité vzpomínky slavných osobností, jako byl např. Leoš Janáček. V době, kdy byl jeho matce objeven zhoubný názor a prognóza jejího stavu nevypadala dobře, jednou z cest jejího vyléčení se jevilo právě podolské sanatorium: „Pokud je v děloze nádor, pak to není žádná legrace. To se pak musí jen k renomovanému doktorovi, do nemocnice, nebo do sanatoria v Podolí, blízko u Prahy.“³⁶

Bohuslav Albert, žák Rudolfa Jedličky a zakladatel oceňované Baťovy nemocnice ve Zlíně, ještě v 50. letech 20. století jako profesor nemocničního ústavnictví Univerzity Karlovy odkazuje na *Jedličkovo sanatorium jako na naši nejdokonalejší, nejmoderněji koncipovanou zdravotnickou stavbu*.³⁷ Oceňoval i zde dodržovanou spolupráci mezi jednotlivými lékařskými obory a promyšlenost samotné stavby – moderního blokového sanatoria. Albert si Jedličkův zdravotnický koncept sám vyzkoušel v roce 1919 při budování nemocnice v Mukačevu. Ve zdejších podmínkách (podvýživa, špatná hygiena, epidemie varioly a tyfu) dokázal tento ústav udržet hlavně díky pracovitosti, trpělivosti, dokonalé organizaci a spolupráci. Tyto schopnosti byly školou Rudolfa Jedličky a příkladem organizace sanatoria v Podolí. MUDr. Albert bude v mé práci ještě zmíněn jako jeden z tvůrců poválečného plánu pro zdravotnictví.

V čem tedy byla výjimečnost Sanatoria v Podolí? V jedné budově se zde ukázala možná cesta českého zdravotnictví. To se stále neumělo zbavit těžkopádně organizovaného systému starého mocnářství a nedokázalo přijmout praktiky zaoceánského moderního zdravotnictví. Sanatorium v Podolí důrazně trvalo na spolupráci mezi lékařskými obory, na celostní medicíně, na prevenci, na doléčování. V jeho budově bylo zázemí pro vědeckou činnost, sanatorium pracovalo také se sociálními aspekty lidského života. Jedlička dokázal v sanatoriu umístit i II. Chirurgickou a posléze II. Porodnickou kliniku. Díky své kolegiální povaze dokázal stvořit tým tak špičkových operatérů a porodníků, že sanatorium bylo svou porodnickou částí proslavené v celé republice. Stejně průkopnické bylo i zřízení oddělení pro nemajetné pacienty.³⁸

³⁶ TYRELL, John, *Janáček – years of a life - volume 2 (1914-1928), TSAR OF THE FORESTS*. London: Faber and Faber Ltd., 2010, s. 63. ISBN 978-0-571-26872-6.

³⁷ MÁŠOVÁ, Hana, Eva KŘÍŽOVÁ a Petr SVOBODNÝ, ed. *České zdravotnictví: vize a skutečnost: složité peripetie od plánů k realizaci*. Praha: Karolinum, 2005, s. 70. ISBN 80-246-0944-4.

³⁸ *Sborník Ústav pro péči o matku a dítě v Praze - Podolí: sborník ÚPMD 2005*, Praha: Ústav pro péči o matku a dítě, 2005., s.14

Po smrti profesora Jedličky v roce 1926 vedl ústav jeho bratr Michal, provoz československého sanatoria pod taktovkou bratří Jedličků ukončil rok 1938 a s ním spojené události kolem vypuknutí druhé světové války. V roce 1941 byl ústav zabrán Němci a byl v něm zřízen lazaret SS. Dokonce bylo nařízeno okamžité vystěhování pacientů, díky intervenci MUDr. Michala Jedličky bylo dosaženo alespoň částečného odkladu. Jeho plán sehnat vhodný objekt jako náhradu pro pacienty podolského sanatoria bohužel ztroskotal. Majetek sanatoria, pozemky a objekty byly v roce 1942 převedeny na Německou říši. V sanatoriu byla i vězeňská nemocnice SS, kde byl vězněn zmučený generál Alois Eliáš nebo podplukovník Josef Mašín.³⁹

Ani podolskému ústavu se nevyhnulo bombardování Prahy. Ale už 9. května 1945 bylo převzato Mezinárodním červeným křížem a poskytlo útočiště zuboženým vězňům koncentračních táborů. Jeho ředitelem se opět stal MUDr. Michal Jedlička. Předválečná sláva a výjimečnost tohoto sanatoria byla jedním z důvodů, proč se stalo prvním znárodněným zdravotním ústavem. Brzy po válce se začalo mluvit o využití sanatoria pro potřeby Ministerstva zdravotnictví. Měla zde vzniknout gynekologicko-porodnická klinika a škola pro porodní asistentky a pěstounky. V turbulenci poválečných let se (často i oprávněně) zapomínalo na práva majitelů jednotlivých ústavů a soukromých podniků. Akciovou společnost podolského sanatoria tvořili lékaři, právníci a další významné osobnosti, které byli přístupny jednání o dalším osudu částečně poničené a náročné budovy, ale nemohly souhlasit s bezplatným převodem do rukou státu. Poválečná nálada ale hrála proti majitelům luxusních zdravotnických zařízení. *„Zdravotnictví mělo být sjednoceno, řízeno státem a budováno plánovitě v souladu se současným stavem lékařské vědy, se zvláštním zřetelem na preventivní péči.“*⁴⁰ Idealismus profesora Jedličky, jeho víra ve spravedlnost a touha pomáhat lidem nebyla v padesátých letech zcela pochopena. Saturace lůžek chudých lůžky bohatých byl skvělý počín, ale v době vytváření beztřídní společnosti se zákonitě obrátil proti vlastníkům sanatoria. V socialistickém zřízení vypadalo rozlišování pacientů na potřebné a movité jako nespravedlivé kastování společnosti. I samotná lékařská praxe byla v socialistickém zřízení považována za elitářskou. *„Někteří rovní jsou si významně rovnější“.*⁴¹ Cestu ke znárodnění Pražského sanatoria v Podolí budu ještě popisovat v kapitole o znárodnovacích zákonech. Tento krok byl

³⁹ SLUŠNÝ, Jaromír. Procesy. V Praze: XYZ, 2021, s.31 ISBN 978-80-7597-822-6.

⁴⁰ SVOBODNÝ, Petr a Ludmila HLAVÁČKOVÁ. Dějiny lékařství v českých zemích. Praha: Triton, 2004, s.219. ISBN 80-7254-424-1.

⁴¹ MÁŠOVÁ, Hana, Eva KRÍŽOVÁ a Petr SVOBODNÝ, ed. České zdravotnictví: vize a skutečnost : složité peripetie od plánů k realizaci. Praha: Karolinum, 2005, s.19. ISBN 80-246-0944-4.

totiž nejdůležitějším zlomem v cestě k socializaci zdravotních zařízení. Zákon o vyvlastnění sanatoria v Podolí (1946) a Zákon o zestátnění nemocnic a ostatních léčebných a ošetrovatelských ústavů (1948) byly jen počátkem v tzv. glajchšaltizace československého systému. Komunistická strana se obrátila sovětským směrem i v této oblasti života.

Obrázek 2: Sanatorium Podolí 1989

Zdroj: 2: Báječná léta pod psa. Filmová místa.cz [online]. 2022 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: <https://www.filmovamista.cz/348-Bajecna-lea-pod-psa?od=32&pocet=8&raditPodle=9&smerRazeni=0>

Obrázek 3: Sanatorium Podolí nyní

Zdroj: 3: Ústav pro péči o matku a dítě v Podolí. GYNWEB.CZ [online]. Gynweb.cz - gynekologie a těhotenství on-line, 2022 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: <https://www.gynweb.cz/porodnice/2-ustav-pro-peci-o-matku-a-dite-v-podoli>

3.2.2 Pírkovo sanatorium (Mladá Boleslav)

„Kvalita poskytované zdravotní péče a prostředí je pro nás prioritou. Stále pro nás platí slova zakladatele: „Jsme si dobře vědomi toho, že pracujeme v soukromém ústavě a existence naše jest závislá na dobrém jeho jméně.“⁴² MUDr. Antonín Pírek, 1934

Zakladatel – MUDr. Antonín Pírek

Architekt - Arch. Vladimír Wallenfels (žák Jana Kotěry a Josefa Gočára)

Otevření – 1934

Specializace – porodnická, chirurgická, srdeční choroby

Znárodnění – 1948

Současná funkce – soukromá chirurgická klinika

Obrázek 4: Pírkovo sanatorium – historie

Zdroj: 4: Klinika Dr. Pírka. Klinika Dr. Pírka [online]. Klinika Dr. Pírka [cit. 2023-01-03]. Dostupné z: <https://www.klinikadrpirka.cz/prakticke-informace/historie-nemocnice.php>

MUDr. Antonín Pírek byl uznávaným specialistou v oboru gynekologie. Byl vzorným studentem, cílevědomě se vzdělával a tvrdě pracoval (absolvoval stáž o významného gynekologa MUDr. Josefa Jerie, který stál u založení českého moderního porodnictví). V Mladé Boleslavi si založil soukromou praxi, kde si vybudoval skvělé jméno.

Od dob studií snil o vybudování moderního zdravotnického zařízení, a po úspěšných letech v soukromé praxi oslovil známého architekta Vladimíra Wallenfelse. Spolu dokázali

⁴² Klinika Dr. Pírka, 2018. V Praze: Hut' architektury Martin Rajniš, 2021, s.16. ISBN 978-80-908201-4-2.

navrhnout první mladoboleslavské sanatorium – moderní světlé útočiště se čtyřiceti lůžky. Velký důraz se zde kladl na kultivaci okolí, na park a okolí kliniky. Sanatorium zaměstnávalo odborníky z řad chirurgů, anesteziologů, samozřejmě gynekologů ale třeba i odborníka na ORL. Pověstný byl velký operační sál s moderními a výkonnými světly, nebo signalizační systém z pokojů do místnosti personálu. Mezi prvními dokázal Antonín Pírek rozvinout nejen sponzorskou, ale převážně lékařskou spolupráci mezi největším mladoboleslavským zaměstnavatelem místní automobilkou Škoda a svým ústavem.⁴³

Osud sanatoria se vyvíjel velmi slibně, ale i zde zasáhla druhá světová válka. MUDr. Pírek byl zatčen a odvezen do koncentračního tábora. V areálu byl zřízen lazaret pro německé vojáky, zařízení bylo poničeno a rozkradeno. Po válce byla klinika velkoryse nabídnuta pro navrátníky se vězně, hned poté byla svým majitelům odebrána a znárodněna. MUDr. Antonín Pírek se z koncentračního tábora vrátil. Místo vedení svého sanatoria se stal primářem v tanvaldské nemocnici. Jeho syn, MUDr. Miroslav Pírek (navzdory své touze být úspěšným porodníkem jako otec) pracoval jako chirurg a po otcově smrti byl uklizen do Liberce. Odtud v roce 1968 emigroval.

Komunistická vláda se o nemocniční prostředí a estetiku nezajímala. Důležité bylo získání moderních lékařských sálů a jejich zařízení. Počet lůžek se zdvojnásobil i na místech, kde to nebylo vhodné. Okolí nemocnice zpustlo.

Porevoluční doba sanatoriu vrátila předválečnou prestiž. Dědici v restituci získali objekt ve velmi zanedbaném stavu, ale díky jasné vizi a mecenášství dokázali vrátit sen svého předka do předválečné podoby. I oni oslovili významného architekta - tentokrát prof. Martina Rajniše. Úcta k předkům, lékařské tradici, úcta k místu a přírodě – to vše dalo vzniknout nové funkční budově. „*Vzali jsme motiv skály a jako přirozeně prohnutou masivní kamennou stěnu jsme ho zopakovali na severní fasádě kliniky.*“⁴⁴ Nový ústav dobou svého trvání již překonal krátkou šestiletou existenci prvorepublikového sanatoria.

⁴³ ŠVÁB, Jan. *Kapitoly z dějin chirurgie v českých zemích*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s.183. ISBN 978-80-246-3238-4.

⁴⁴ RAJNIŠ, Martin. *Huť architektury = Architecture guild*. s.258. ISBN 978-80-7437-369-5.

Obrázek 5: Pirkovo sanatorium - nyní

Zdroj: 5: Fotografie klinika. Klinika Dr.Pírka [online]. Klinika Dr.Pírka, 2022 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: <https://www.klinikadrpirka.cz/fotogalerie/album?id=49>

Obrázek 6: Pirkovo sanatorium – nyní

Zdroj: 6: Nová budova Kliniky Dr. Pírka. Archiweb [online]. Archiweb, 2022 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/nova-budova-kliniky-dr-pirka>

3.2.3 Šilhanovo sanatorium (Brno)

„Při vypracování projektu bylo přihlíženo k možnosti snadné adaptace a sledovány byly úsporné tendence, aby ústav mohl být skutečně lidovým.“ Jan Višek⁴⁵

Zakladatel – MUDr. Václav Šilhan

Architekt – Jan Višek (ovlivnění A. Loosem a Le Corbusierem)

Otevření – 1933

Specializace – porodnictví a gynekologie

Znárodnění – 1954

Současná funkce – autobazar

Obrázek 7: Šilhanovo sanatorium – historie

Zdroj: 7: Sanatorium MUDr. V. Šilhana. Brněnský architektonický manuál [online]. Archiweb, 2022 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/sanatorium-mudr-v-silhana>

Nenápadný funkcionalistický dům v řadové zástavbě v Brně Žabovřeskách byl ve své době vyhlášeným porodnickým sanatoriem. V třicátých letech oslovil přední brněnský porodník MUDr. Václav Šilha projektanta Jana Viška, aby vytvořil moderní a vzdušný prostor, který bude zcela podřízený své funkci. Až v roce 1935 získal dům svou jedinou ozdobu, bílé keramické obklady v přistavěné obytné části. Tento prostor je konstruován podle zásad Raumplanu, Loosova vidění dělení prostoru. *V té době byly stavby sanatorií velmi populární. Architekty většinou ovlivňoval právě funkcionalismus.*⁴⁶

⁴⁵ Sanatorium MUDr. V. Šilhana. Archiweb [online]. Archiweb, 2022 [cit. 2022-12-05]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/sanatorium-mudr-v-silhana>

⁴⁶ HORNUNGOVÁ, Linda. *Kóchovo sanatorium*. Bakalárska diplomová práca, s. 35.

Sanatorium mělo *příkladně vyřešené klinické sály*.⁴⁷ Dobová literatura nepřibližuje přesné vybavení kliniky, mluví však o pokrokovém a moderním zařízení. Sanatorium je často uváděno nejen jménem jeho zakladatele, ale i jeho ženy. MUDr. Růžena Fišerová Šilhanová měla v budově svou soukromou praxi.⁴⁸ Ještě v roce 1941 je zmínka o její pracovní době v Lidových novinách.⁴⁹

Všech špičkových ústavů se dotkl nástup fašismu. Za druhé světové války rozpoutala brněnská organizace Vlajky kampaň nejen proti židovským pacientům ale i samotným sanatoriím. Organizace volala po kontrole ústavů, ve kterých se mají židé *dobře, žijí pohodlně a příjemně se baví*.⁵⁰ Naštěstí kontrola v Šilhanově sanatoriu nic neprokázala, ale MUDr. Václav Šilhan do odboje zapojen byl. Je zdokumentován i jeho dar Obraně národa (převážně určen na ilegální činnost a nákup zbraní) 100 000Kč.⁵¹ Krátce na to byl zatčen, pozoruhodná byla jeho cesta peklem koncentračních táborů. Na rozdíl od mnoha svých zednářských bratrů lékařů přežil Mauthausen, v roce 1942 pracoval v táborové nemocnici v Neuengamme a v roce 1943 v ambulanci tábor Stöchen-Hannover. Osvobození se dočkal v Bergen-Belzenu, ale v táboře zůstal a trpělivě se staral o nemocné. Nakazil se však skvrnitým tyfem a 30. dubna 1945 zemřel.⁵²

Konec druhé světové války přinesl osvobození, ale soukromá zdravotnická zařízení se ke svému účelu nevrátila ani v Brně. Sanatorium první roky vedla Růžena Fišerová Šilhanová.⁵³ Ale jako v jiných částech země i brněnská Zemská porodnice byla značně poddimenzovaná, disponovala jen třemi sty lůžky. Navíc se na její půdě střídalo množství studentů, kteří pro své

⁴⁷ ZATLOUKAL, Pavel. *Česká republika - architektura XX. století*. Praha: Zlatý řez, 2005, s.98. ISBN 80-902810-2-8.

⁴⁸ *Věstník Vlastivědného kroužku v Žarošicích*. Žarošice: Historicko-vlastivědný kroužek v Žarošicích, ročník 2013, č. 22, s.90. [1991]-. ISSN 2533-4247.

⁴⁹ *Lidové noviny*. Inzerát, 1941, ročník 49, č. 324, s.9. ISSN 1892-6265.

⁵⁰ ŠTĚPÁNEK, Zdeněk. *Nacifikace a moravští lékaři (1939-1945)*. Brno: Matice moravská, 2004. Knižnice Matice moravské, s.200. ISBN 80-86488-14-4.

⁵¹ ŠTĚPÁNEK, Zdeněk. *Nacifikace a moravští lékaři (1939-1945)*. Brno: Matice moravská, 2004. Knižnice Matice moravské, s.80. ISBN 80-86488-14-4.

⁵² ŠTĚPÁNEK, Zdeněk. *Nacifikace a moravští lékaři (1939-1945)*. Brno: Matice moravská, 2004. Knižnice Matice moravské, s.98. ISBN 80-86488-14-4.

⁵³ *Věstník Vlastivědného kroužku v Žarošicích*. Žarošice: Historicko-vlastivědný kroužek v Žarošicích, [1991]. Ročník 2013, č. 22, s.90. ISSN 2533-4247.

studium a praxi potřebovali modernější a velkorysejší půdu. Teprve roku 1954 získala klinika vlastní porodnické oddělení. Bývalé Šilhanovo sanatorium na ulici Veverí v Brně.⁵⁴

Porodnice byl uzavřena v roce 1989. Nebylo z důvodu prodeje či změn ve společnosti, ale kvůli stavební chybě. Konstrukci budovy začal narušovat špatně použitý stavební materiál. Poté budovu zrestituovali potomci zakladatelů, ale obytná část byla poničena požárem. Sanatorium bylo prodáno po dvou celcích a v roce 2003 zcela přestavěno.⁵⁵

...velmi známé Šilhanovo sanatorium, v němž desítky let přicházeli na svět noví občánci, a dnes – jaký paradox! – dnes je zde autobazar. Místo nového života ojetá stará auta.⁵⁶

Obrázek 8: Šilhanovo sanatorium - nyní

Zdroj: 8: Sanatorio Šilhan. UrbiPedia [online]. Klinika Dr. Pírka, 2022 [cit. 2023-01-03]. Dostupné z: https://www.urbipedia.org/hoja/Jan_V%C3%ADšek#/media/File:JanVisek.SanatorioSilhan.jpg

⁵⁴ Historie Porodnice. *Fakultní nemocnice Brno* [online]. Fakultní nemocnice Brno [cit. 2022-12-05]. Dostupné z: <https://www.fnbrno.cz/historie-porodnice/t3008>

⁵⁵ *Věstník Vlastivědného kroužku v Žarošicích*. Žarošice: Historicko-vlastivědný kroužek v Žarošicích, [1991], ročník 2013, č. 22, s.90. ISSN 2533-4247.

⁵⁶ LEJSKOVÁ, Věra. *Moje Brno v pořadech Radia Svobodná Evropa 1993-2002*. Brno: Šimon Ryšavý, 2003, s. 13. ISBN 80-86137-83-X.

3.2.4 Borůvkovo sanatorium (Praha)

„*Drtivá většina lidí totiž ani netušila, že v této budově tito dva chlapi zemřeli. A to mě přišlo líto. Myslím, že jim to tato společnost dluží.*“ Otakar Dušek o svém improvizovaném památníku Palacha a Toufara na fasádě bývalého Borůvkova sanatoria⁵⁷

Zakladatel – MUDr. Jaroslav Hausmann, MUDr. Vladimír Borůvka

Architekt – domy z roku 1882

Otevření – 1923 MUDr. Borůvka

Specializace – porodnictví a gynekologie

Znárodnění – 1954

Současná funkce – ruina bez užitku

Obrázek 9: Borůvkovo sanatorium – historie

Zdroj: 9: Borůvkovo sanatorium. Prázdné domy [online]. seznam.cz, 2022 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: <https://prazdnedomy.cz/domy/objekty/detail/381-boruvkovo-sanatoriu>

Houslový virtuos Jaroslav Kocián⁵⁸, básník Josef Hora⁵⁹ a Jan Palach – jen několik z osobností, které skonalý ve zdejších zdech. A farář Josef Toufar.

⁵⁷ *Listy: časopis pro politickou kulturu a dialog*. Praha: Práce, 1971-, 2014, ročník 44, s.22. ISSN 1210-1222.

⁵⁸ SYCHRA, Jarmila, ed. *Jaroslav Kocián: sborník statí a vzpomínek*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, 1953., s.169

⁵⁹ MOURKOVÁ, Cyril, *Josef Hora*. Praha: Melantrich, 1981, s.283

Sanatorium mělo oproti ostatním u veřejnosti zvláštní postavení. Často se o něm zmiňovali novináři a spisovatelé. Jako kdyby patřilo mezi oblíbené kavárenské podniky první republiky. Některé kriminální příběhy byly skutečné (příběh předávkované Alžběty Langerové z roku 1937⁶⁰), jiné byly spíše románové, jako ten z Panoptika města pražského... „zastavil v Legerové ulici, kde bylo znamenité Borůvkovo sanatorium, podnik, který dbal na svou pověst, podnik nejdiskrétnějších lékařských služeb, oblíbený u bohatých lidí... Často zde vystupovaly dámy zdravím přímo kvetoucí, a po týdnu odcházely poněkud pobledlé“ ...⁶¹

Zajímavé je, že i v odborných publikacích a člancích se téměř vždy v souvislosti s Borůvkovým sanatoriem zmiňovala bohatá klientela, nelegální zákroky a potraty. MUDr. Vladimír Borůvka byl jistě muž osvícený a podnikavý. Pohyboval se v nejvyšších kruzích ať české či židovské lékařské společnosti a nebál se riskovat. Zemřel v roce 1937 po těžké chorobě a sanatorium převzala jeho manželka. „S druhým manželem zúčastnila se činně založení známého Borůvkova sanatoria a za dlouholeté choroby manželovy a po jeho smrti až do roku 1939 vedla sanatorium samostatně.“⁶²

V roce 1942 zabírají ústav němečtí okupanti. V knize „Prominenti v ghettu Terezín“ je zmíněná Anna Klímová (Anna Klíma Borůvka), manželka majitele sanatoria, árijce římskokatolického vyznání. I když byla v roce 1940 navržena na vyjmutí z vládního nařízení o postavení židů (její zkušenosti s vedením sanatoria byly nezpochybnitelné), zemřela 9. února 1943 v Osvětimi.

Dle záznamů Čs. Červeného kříže byli v květnu 1945 v sanatoriu umístěni ranění z květnového povstání.⁶³ Do Borůvkova sanatoria nosili raněné na nosítkách až od Národního muzea.⁶⁴

Jaká byla situace v Borůvkově sanatoriu po znárodnění lze jen odvodit podle osudu faráře Toufara a dalších zbídačených, které sem zavlékla státní policie tak zmučené, že nebyli schopni přežít další výslechy. Jako v případě hospitalizace Emilie Faitové-Kolářové. Podle

⁶⁰ Almanach příspěvků ... konference policejních historiků. Praha: Muzeum Policie České republiky, [2007]-., s.147.

⁶¹ MAREK, Jiří. *Panoptikum starých kriminálních příběhů*. Ilustroval Zdeněk MÉZL. Praha: Mladá fronta, 1968. Edice 13., s.18.

⁶² HYNDRÁKOVÁ, Anna, Helena KREJČOVÁ a Jana SVOBODOVÁ. *Prominenti v ghettu Terezín: (1942-1945)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1996, s. 322. ISBN 80-85270-51-X.

⁶³ Spolek Čs. Červeného kříže v Bubenči-Dejvicích, *Náš květen 1945*, Praha 1946, s.47.

⁶⁴ ŠVEHLA, Jaroslav. [from old catalog]. *Bomby kolem Pantheonu: Národní museum v Praze v letech 1939-1945*. [1. vyd.]. Praha: Pragotisk, 1946., s.85.

výpovědi ppor. Vejvodové se při výslechu bití vyšetřované „zúčastnili všichni orgánové. Byla mlácena na různých částech těla a na noc zavírána do skříně na šatstvo“.⁶⁵ Od bití ji nakonec zachránila hnisavá angína a mučenou ženu převezli do Borůvkova sanatoria. Orgánové byli instruováni, že v případě dotazů ze strany lékařů šlo jen o úraz. *Lékař, který jí prohlížel, podivoval se jejímu stavu, avšak žádnou diagnosu nestanovil a ani neřekl.*⁶⁶ Podobné je i svědectví o příjmu faráře Toufara: „...vypadal strašně zle. Nepodobal se ani člověku... Bylo mi jasné, že byl hodně zbit...“ Ten den, 25. února, farář Toufar v Borůvkově sanatoriu zemřel.⁶⁷ Na smrti Jana Palacha neměla přímý podíl Státní policie, ale jeho skon na popáleninové klinice se dotkl celé země. I tady se vracíme k osobě prof. Jedličky. V roce 1925 nabídl část ústavu MUDr. Františku Burianovi pro zřízení Ústavu plastické chirurgie. František Burian byl průkopníkem plastické chirurgie u nás, inicioval zakládání nových oddělení plastické chirurgie (Československo jako první uznalo plastickou chirurgii jako samostatný obor). Jedním z jeho počínů bylo zřízení popáleninové stanice v budově Borůvkova sanatoria v roce 1953.⁶⁸

V Borůvkově sanatoriu vznikla i první JIP v oblasti popálenin. I zde začaly být prostory brzy nevyhovující. Nové poznatky a praxe v léčení těžce popálených vyrostly v potřebu moderního pracoviště, kde by byla možnost zajistit komplexní péči. *V roce 1983 došlo k přestěhování z prostor v Legerově ulici do nové budovy v areálu FNKV.*⁶⁹

Popáleninové centrum zůstalo v budově do 80. let. Poté zde sídlilo nakladatelství Academia a od roku 2006 pražský hasičský záchranný sbor (jeho hlavní sídlo je ve vedlejším domě). Bohužel se sboru nedostávalo peněz, na dům byl vznesen restituční nárok a opravy se odsunuly.⁷⁰

⁶⁵ KALOUS, Jan. *Štěpán Plaček: život zpravodajského fanatika ve službách KSČ*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2010, s.357. ISBN 978-80-87211-39-7.

⁶⁶ BÁRTA, Milan. *Inspekce ministra vnitra v letech 1953-1989: výběr dokumentů*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. Edice dokumentů (Ústav pro studium totalitních režimů), s. 63. ISBN 978-80-87211-27-4.

⁶⁷ BENÁK, Jaroslav, ed. *Církev a stát 2020: sborník příspěvků z konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2021, s.41. ISBN 978-80-210-8629-6.

⁶⁸ BLŮMLOVÁ, Dagmar a Petr KUBÁT. *Čas zdravého ducha v zdravém těle: kapitoly z kulturních dějin přelomu 19. a 20. století*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2009, s. 113. ISBN 978-80-87311-07-3.

⁶⁹ JŠD. *Klinika popáleninové medicíny s dlouhou tradicí*. Haló noviny [online]. 2003, (49), 9 [cit. 2022-11-30]. ISSN 1210-1494.

⁷⁰ DOLEŽAL, Miloš. *Dům naděje i hrůzy*. Lidové noviny [online]. 2013, (46), 24 [cit. 2022-11-30]. ISSN 0862-5921. Dostupné z: <http://www.lidovky.cz/>

Podle poslední zprávy z 25. listopadu 2022 zahájí nový vlastník, Generali Fond, v příštím roce nákladnou rekonstrukci V domě vznikne 109 bytů. Vzpomínka na faráře Toufara a Jana Palacha bude zachována, jen dostane podobu legální vzpomínkové desky na fasádě a památníku se vzpomínkovými artefakty v přízemní kavárně.⁷¹

Obrázek 10: Borůvkovo sanatorium 1989

Zdroj: 10: Borůvkovo sanatorium. Prázdné domy [online]. seznam.cz, 2022 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: <https://prazdnedomy.cz/domy/objekty/detail/381-boruvkovo-sanatorium>

Obrázek 11: Borůvkovo sanatorium nyní

Zdroj: 11: Borůvkovo sanatorium, dvojdům Legerova 1627/61 a 1607/63 (Nové Město). Encyklopedie Prahy 2 [online]. Městská část Praha 2, 2018 - 2021 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z:

⁷¹ FEEDIT.CZ. Generali Fond realit zrekonstruuje budovu s pietním místem Josefa Toufara a Jana Palacha v centru Prahy. In: *Feedit.cz* [online]. 2022 [cit. 2022-11-30]. Dostupné z: <https://feedit.cz/2022/11/23/generali-fond-realit-zrekonstruuje-budovu-s-pietnim-mistem-josefa-toufara-a-jana-palacha-v-centru-prahy/>

3.2.5 Vila Primavesi (Olomouc) / Sanatorium MUDr. Pospíšila

Majitel – MUDr. Robert Pospíšil

Architekt – Franz von Krauss a Josef Tölk (vídeňská a anglická secese)

Otevření – 1926 (Robert Pospíšil 1939)

Specializace – porodnictví

Znárodnění – 1952

Současná funkce – kanceláře firem, byty, kavárna, prohlídkový okruh

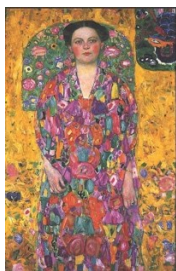
Obrázek 12: Vila Primavesi - historie

Zdroj: 12: Předválečné období. Vila Primavesi [online]. Vila Primavesi, 2019 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: https://www.vilaprimavesi.cz/portfolio_page/predvalecne-obdobi/

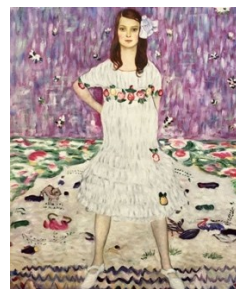
Dva z nejznámějších obrazů Gustava Klimta – Eugenia Primavesi a Mäda Primavesi byly namalovány pro tento dům a podle tváří jeho tehdejších obyvatelk.

Obrázek 13: Eugenia Primavesi

Zdroj: 13: Portrét Eugenie Primavesi. Slavné obrazy [online]. 2022 [cit. 2022-12-05]. Dostupné z: <https://www.slavneobrazy.cz/klimt-gustav-portret-eugenie-primavesi-ido-39812>

Obrázek 14: Mäda Primavesi

Zdroj: 14: Mäda Primavesi. Slavné obrazy [online]. 2022 [cit. 2022-12-05]. Dostupné z: <https://www.slavneobrazy.cz/klimt-gustav-mada-primavesi-ido-1577>

Primavesiovi, původem bankéřský rod z Itálie, byli na Moravě nejdůležitějšími uměleckými mecenáši své doby.⁷² Jejich potomky nezajímalo jen sochařství a malířství, ale i architektura. Stavba jejich domu byla spíše uměleckým počinem se sbírkou významných umělců tehdejší doby. Interiéry zdobily obrazy jejich přítele Gustava Klimta, z dalších je důležité jmenovat Antona Hanaka a Josefa Hoffmana. Majitelé se věnovali politice, vlastnili přádelny a cukrovary. Po rozpadu monarchie se jejich podnikání přestalo dařit, po roce 1918 se odstěhovali do Vídně a vilu prodali cukrovarnické společnosti. V roce 1926 se jejím majitelem stal MUDr. Koutný.

Úspěšný lékař v budově založil soukromé sanatorium se zaměřením na porodnictví a chirurgii. Vila však byla pro nový účel nevyhovující, musela projít nákladnou přestavbou. Vzniklo další patro v podkroví domu, pro které bylo nutno vybudovat vikýře. Zde bydlel ošetřující personál – řádové sestry. V prvním a druhém patře byly vybudovány pokoje pro pacienty a porodní a operační sály. Přízemí zůstalo zachováno s menšími úpravami jako byt majitele domu. V chirurgických operacích MUDr. Koutný spolupracoval se svým spolužákem Robertem Pospíšilem. Ten vilu koupil po jeho smrti v roce 1939.⁷³

MUDr. Pospíšil byl již v roce 1922 prvním asistentem chirurgické kliniky olomoucké nemocnice. Podle jeho vzpomínek *veškerá operativní činnost spočívala na primářovi a asistentovi*. Vykonal zde 12 200 operací.⁷⁴ Koupí sanatoria si plnil svůj sen a vila byla zcela využívána pouze pro zdravotnické účely. Z pokojů pro děti byly pokoje pro rodičky a v přízemí ordinace. Nastala doba rozkvětu sanatoria, které bylo považováno za jedno z nejlepších ve svém oboru a jeho majitel za špičkového chirurga a porodníka (s celkovým výčtem okolo 26 000 větších chirurgických zákroků).

V roce 1948 vila podlehla znárodnění a MUDr. Pospíšil byl jmenován národním správcem. Po celou dobu však čelil pokusům o diskreditaci, což se nakonec podařilo na základě obvinění z používání nehygienických nástrojů. V roce 1954 odešel ze sanatoria jen s osobními

⁷² HOLÁSEK, Břetislav a Renáta FIFKOVÁ, ed. *Osobnosti Olomouckého kraje*. Olomouc: Vlastivědné muzeum v Olomouci, 2016, s.97. ISBN 978-80-85037-77-7.

⁷³ *Vila Primavesi* [online]. Vila Primavesi, 2019 [cit. 2022-12-05]. Dostupné z: <https://www.vilaprimavesi.cz>

⁷⁴ DUDA, Miloslav. *Historie chirurgie: vybrané statě olomoucké a moravské chirurgie*. 2. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s.32. ISBN 978-80-244-2167-4.

věcmi. Vila se ocitla v centrálně spravovaném zdravotnickém systému OÚNZ. Ten v roce 1954 zrušil lůžkovou část a sanatorium se změnilo na klasické ambulantní zdravotnické oddělení.

V 80. letech byla vila prohlášena za chráněnou památku moderní architektury. OÚNZ díky tomuto impulzu vypracoval projekt, který měl *rehabilitovat původní hmotovou, dispoziční a výtvarnou podobu secese*.⁷⁵ Období působení sanatoria bylo z architektonického hlediska kritizováno, podle odborníků byla vila svými nemocničními přístavbami znehodnocena.

V roce 1992 vilu získala v restituci dcera prof. Koutného, Olga Dvořáčková, která ji převedla na svou dceru Pavlu Honzíkovou. Ta celou budovu pronajmala soukromé společnosti, firmě Primavia, která započala rekonstrukci. Vila se měla stát prestižním sídlem Klubu vila Primavesi určeného pro práci a odpočinek podnikatelské obce v regionu Haná.⁷⁶ Místo toho budova stále chátrala a postupně byl rozkraden i zbývající inventář. Majitelka se rozhodla beznadějně zdevastovanou budovu bez oken a dveří zachránit sama s pomocí své rodiny. Vilu začala rekonstruovat po částech, financovala ji z vlastních zdrojů a pronájmu opravených částí. Velkou prací bylo i dohledání cenného inventáře. Hlavně díky tomuto soukromému vkladu potomků MUDr. Koutného (a nezdolné energii Pavly Honzíkové) byla vila prohlášena 1.7. 2010 národní kulturní památkou.⁷⁷

Obrázek 16: Vila Primavesi – 1989

Zdroj: 16: Předválečné období. Vila Primavesi [online]. Vila Primavesi, 2019 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: https://www.vilaprimavesi.cz/portfolio_page/predvalecne-

Obrázek 15: Vila Primavesi - nyní

Zdroj: 15: Znovuzrození. Vila Primavesi [online]. Vila Primavesi, 2019 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: https://www.vilaprimavesi.cz/portfolio_page/znovuzrozeni/

⁷⁵ (viz. 73)

⁷⁶ SIEBENBÜRGEROVÁ, Romana. *Mecenát rodiny Primavesi na Moravě* [online]. Brno, 2010 [cit. 2023-01-03]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/lg7yr/Mecenat_rodiny_Primavesi.pdf. Bakalářská práce. MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ.

⁷⁷ Vila Primavesi v Olomouci. *Národní památkový katalog* [online]. Národní památkový ústav, 2015 [cit. 2023-01-03]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/pravni-ochrana/vila-primavesi-v-olomouci-294928351>

3.2.6 SANOPZ

„Dva nejúčinnější výchovné prostředky jsou: láska a umění.“ František Bakule

Zakladatel – František Bakule

Architekt – ?

Otevření – 1932

Specializace – péče o handicapované

Znárodnění – 1952

Současná funkce – ruina, developerský projekt

Obrázek 17: Sanopz - historie

Zdroj: 17: Sanatorium Sanopz - Praha 5 - Smíchov. In: Aukro [online]. AUKRO s.r.o, 2003–2022 [cit. 2022-12-07]. Dostupné z: <https://aukro.cz/sanatorium-sanopz-praha-5-smichov-7014751756>

Jeden z nejpozoruhodnějších příběhů českých sanatorií se opět váže k profesoru Jedličkovi. Tomu byl jako vedoucí jeho ústavu pro mrzáčky doporučen František Bakule.

Učitel František Bakule cestoval po německých ústavech a do Jedličkova ústavu nastoupil v roce 1913. Zde plně rozvinul svou vizi soběstačnosti postižených. Bohužel jeho vztah s profesorem Jedličkou popisovali současníci jako nezdravý. Profesor Jedlička přestal mít pro vize svého ředitele pochopení. Jedličkův ústav byl sice v mnoha ohledech pokrokový, ale sám Jedlička si urputně stál za tím, že postižení jedinci mají být primárně závislí na milodarech druhých, vlastně žít na okraji společnosti a s touto situací se smířit a pochopit ji. Naopak František Bakule byl osvíceným pedagogem, zastáncem inkluze, soběstačnosti, budování sebevědomí a rozvíjení schopnosti pracovat, nejlépe v uměleckých oborech.

Po rozporech s Jedličkou František Bakule s některými z chovanců odešel a po čase založil vlastní ústav.⁷⁸ Díky štědrému daru neznámého dárce 23. září 1921 koupil dům v Mozartově ulici, který odpovídá jeho momentálním potřebám. Zároveň také koupil vedlejší pozemek pro svůj Ústav pro výchovu životem a prací. Od počátku stavby zápasil s penězi (do projektu se vložil se svým darem i prezident Masaryk a další mecenáši). Kolaudace nové budovy byla až v roce 1932, ale i další roky se ústav snažil hlavně ekonomicky přežít. Finance Bakule získával převážně z vlastních prostředků. Z výrobků ústavu (vydělávání peněz dětmi bylo často kritizované) a díky Bakulovým zpěvákům. Toto uskupení bylo Bakulovým nejznámějším počinem, sbor vystupoval po celém světě.

Americký červený kříž ocenil Bakulův ústav jako „nejpozoruhodnější vzdělávací zařízení v Evropě“.⁷⁹

Protože péče o svěřence byla pro Bakuleho důležitější než hrdost, po několikaletém boji o ekonomické přežití nabídl svůj ústav Jedličkovu ústavu. Ten nabídku nepřijal a již v roce 1937 byl ústav pro své finanční problémy prodán v exekuční dražbě. Bakule byl již vážně nemocný, navíc dehonestován veřejností. Jeho učení bylo na svou dobu příliš pokrokové. Bakuleho práce upadla v zapomnění na dlouhá léta, a to k velké škodě budoucích generací, protože Bakulův ústav byla „pedagogická a sociální instituce, z jejíž zkušenosti bychom se mohli dodnes učit a nemuseli bychom objevovat neobjevené někde jinde.“⁸⁰

V ústavu bylo zřízeno státní Sanatorium poštovních zaměstnanců. Tak jako ostatní sanatoria bylo znárodněno. Do roku 1952 zde bylo žloutenkové oddělení nemocnice v Motole. Poté bylo nákladně přestavěno po vzoru Kremly. Tady začíná éra nejvyhlášenějšího luxusního sanatoria, které léčilo převážně prominentní komunistické představitele. Jako jediné ze zde zmíněných sanatorií bylo po celou dobu dokonale udržované.⁸¹ Bylo zde přistavěno několik

⁷⁸ SPĚVÁČEK, Václav. *Průkopníci českých pokusných škol*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978. Z dějin pedagogiky., s.31-35

⁷⁹ SANOPZ – budova bývalého sanatoria Na Cihlářce 1977/6. *Zelení* [online]. 2022 [cit. 2022-12-05]. Dostupné z: <https://praha5.zeleni.cz/sanopz/>

⁸⁰ TITZL, Boris. *To byl český učitel: František Bakule, jeho děti a zpěváci*. Praha: Společnost Františka Bakule, 1998, s.183. ISBN 80-902518-0-3.

⁸¹ SCHREIBEROVÁ, Jarmila a Hugo SCHREIBER, ed. *Slavné osobnosti v dějinách Prahy 5: příběhy nevšedních životů*. Praha: Perseus, 2010, s.19-21. ISBN 80-239-8554-X.

budov včetně lékárny. Budova měla pověst nedobytné pevnosti, kde se „obyčejný člověk“ pomoci nedočkal.

Krátce před revolucí se Státní sanatorium přestěhovalo do *superluxusní* nemocnice na Homolce, která byla v dokončena v roce 1989 dle plánů arch. P. Kutnara a J. Ježkové.⁸² Pro sanatorium se hledalo uplatnění, vystřídalo se zde několik zdravotnických nájemců, magistrát uvažoval o zřízení sanatoria pro duševní choroby. V roce 2004 Praha 5 prodala dům soukromé společnosti DCE za 45 000 000Kč. Ta se musela upsat poměrně přísnému zadání. Budova měla nadále sloužit zdravotní péči (lékárna i zubní ordinace měly zůstat zachovány). V roce 2014 se poprvé objevila žádost o změnu územního plánu, která by z areálu dovolila udělat čistě obytný prostor. Do projektu vstoupila osoba světoznámého architekta Winy Maase. Ten místo sanatoria navrhl komplex stromových domů s menším zdravotním zázemím. Ale ani mediální chvála nedokázala umlčet protestní hlasy obyvatel Malvazinek. Ti se stavbou nesouhlasí a upozorňují na její nadměrnou hmotnost, na úplně odlišnou architekturu i nedodržení základního požadavku. Tím je respekt k původnímu smyslu objektu.⁸³

Obrázek 18: SANOPZ - nyní

Zdroj: 18: SANOPZ. Prázdné domy [online]. seznam.cz, 2022 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: <https://prazdnedomy.cz/domy/objekty/detail/1175->

Obrázek 19 SANOPZ - plán

Zdroj: 19: Vizualizace projektu KKCG v ulici Na Cihlářce. In: Pražský deník.cz [online]. VLTAVA LABE MEDIA, 2022 [cit. 2022-12-07]. Dostupné z: <https://prazsky.denik.cz/galerie/vizualizace-projektu-kkcg-v-ulici-na-cihlarce.html?back=230560180-2784-63&photo=3>

⁸² BRONCOVÁ, Dagmar, ed. *Kniha o Praze 5*. Praha: MILPO, 1996, s.74. *Knihy o Praze*. ISBN 80-901749-6-5.

⁸³ SANOPZ – budova bývalého sanatoria Na Cihlářce 1977/6. *Zelení* [online]. 2022 [cit. 2022-12-05]. Dostupné z: <https://praha5.zeleni.cz/sanopz/>

3.2.7 Privat-Entbindungsanstalt

Majitel – Johann Melitsch

Architekt – barokní budova na Malostranském náměstí

Otevření – 1787

Specializace – porodnictví

Ukončení provozu – 1803

Při studiu soukromých zdravotních ústavů musím zmínit ještě soukromou porodnici. Soukromý ústav pro chudé rodičky Johanna Melitsche (Jana Meliče). Ta se sice vyhnula znárodnění, protože zanikla již v roce 1803, ale vznikla souběžně s porodnicí U Apolináře.

Tento ústav do mé práce patří, protože Meličův génius je podobný právě Rudolfovi Jedličkovi a jeho ústav sanatoriu v Podolí. Melič studoval pokroková zdravotnická zařízení v celé Evropě. Po návratu z cest v roce 1787 chtěl získat opuštěný Vlašský špitál, ale z nepochopitelných byl odmítnut.⁸⁴ Pronajal si patro domu na Malostranském náměstí, a zde založil první pražskou soukromou porodnici (Privat-entbindungsanstalt). Ta se zaměřovala převážně na chudé vdané ženy. V roce 1790 se rozšířila na *ambulantní léčebný ústav určený péči o chudé nemocné ženy a děti*. Jeho porodnice se nesespecializovala jen na porodnictví, kladla důraz na osvětu, péči o novorozence a děti, hygienu a vzdělávání. V jeho porodnici probíhala výuka nových porodníků, přednášky a praxe. Svým klientkám za každou návštěvu platil – bylo to pro něj důležité nejen z hlediska prevence, ale i jako výuková metoda, kdy jeho žáci mohli studovat všechna stádia těhotenství a problémy nastávajících maminek.⁸⁵

I další jeho činnost byla na svou dobu pokroková. Jako první vytvořil systém statistických tabulek, kde zaznamenával porody, úmrtnost a ostatní související data. Dokonce vytvořil návrh na systém zdravotního pojištění, který myslel zejména na nemajetné občany. Kromě důrazu na vzdělání a humanitu vyzdvihoval nutnost praxe (*mít oči na špičkách prstů*). V roce 1792 provedl úspěšný císařský řez, a s porodními kleštěmi se nechal dokonce

⁸⁴ KLAUS, Karel. *Tradice české gynekologie: (200 let československého porodnictví)*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1953, s.16

⁸⁵ KLAUS, Karel. *Tradice české gynekologie: (200 let československého porodnictví)*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1953, s.18

portrétovat.⁸⁶ Prahu si rozdělil na obvody, kde spolu se studenty a asistenty navštěvoval chudé obyvatelstvo. Stejně tak si uvědomoval nutnost spolupráce svých pacientů a spoluobčanů. „*Vytrvale se snažím umenšit lidskou bídu a zdroje chudoby a nemoci a uvyknout prostý lid v činnost.*“⁸⁷ Jeho porodnice ukončila činnost pro nedostatek financí, ale jejímu konci pomohly i *intriky lékařské fakulty.*⁸⁸

Melič ve svém oboru mnohonásobně předběhl svou dobu. Stačí jmenovat – vlastní porodnické sanatorium, nadstandartní úroveň výuky, důraz na praxi, nová koncepte zdravotnictví a hospodářská i sociální politika. Avšak místo uznání upadl Melič v nemilost. Jak ho charakterizoval Karel Klaus: „*Lékař, který ušlechtilé obětoval všechno své jmění lidumilným snahám*“.⁸⁹

⁸⁶ CUŘÍNOVÁ, Ludmila. Akologický kabinet a FritzoVA knihovna v Praze. *Zdravotnické noviny* [online]. 2000, (29), 8 [cit. 2022-11-30]. ISSN 2336-2987.

⁸⁷ TINKOVÁ, Daniela. *Tělo, věda, stát: zrození porodnice v osvicenské Evropě*. Praha: Argo, 2010, s.340-402. Každodenní život. ISBN 978-80-257-0223-9.

⁸⁸ BLÁHOVÁ, Marie, Jan FROLÍK a Naďa PROFANTOVÁ. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 1999-, s.234. ISBN 80-7185-264-3.

⁸⁹ KLAUS, Karel. *Tradice české gynekologie: (200 let československého porodnictví)*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1953, s.21

4 Zákony o zestátnění soukromých zdravotních ústavů

Považuji za naprosto logický důsledek, že po druhém převratě, kdy přicházíme k dalšímu prohloubení naší sociální a zdravotní péče, chceme tento ústav plně zařadit do státní zdravotní péče, tak, jak máme plán, aby veškerá zdravotnická opatření, která mají na zřeteli zdraví lidu, byla pod dozorem a jednotným vedením celku národního státu.

Poslanec dr. Bláha - k návrhu na zestátnění Pražského sanatoria v Praze-Podolí⁹⁰

4.1 Vláda, zákony, argumenty

4.1.1 Návrh zákona o vyvlastnění sanatoria v Podolí. (Příloha č.1)

Ač bylo sanatorium v Podolí osvobozeno již 9. května 1945, budova ještě další měsíce patřila německé říši. Budovu řídil MUDr. Michal Jedlička, ale místo zástupců akcionářů usedli ve vedení společnosti zástupci závodní rady, vesměs personál nemocnice. Sanatorium bylo sice částečně poničené, ale jeho uspořádání bylo ideální pro repatrianty, většinou vězně koncentračního tábora Buchenwald. Už tehdy se personál dovolával odpovědi na otázku své budoucnosti – zda budou spadat pod státem řízené zdravotnictví, nebo opět soukromé. A většinově hrozili odchodem v případě nestátního zaměstnaneckého poměru. Pro znárodnění sanatoria svědčil i fakt, že již v roce 1945 požádal zemský výbor o státní sanaci jeho provozních nákladů. Osud sanatoria se vyvíjel spíše „prostátně“, stejně jako osud klasických nemocnic a ústavů. Stát financoval potřebné opravy a rekonstrukce, v lednu roku 1945 měla být ukončena léčba repatriantů, a tak byl vypracován plán rekonstrukce budovy pro potřeby porodnictví a péči o matku a dítě.⁹¹

Akciová společnost, které sanatorium před válkou patřilo, byla znovu zapsána až 30. května 1946. Šokem byl požadavek jejích zástupců na nájemné za dobu neoprávněného užívání sanatoria ze strany státu (léčba válečných vězňů). Je pochopitelné, že tento krok u veřejnosti vyzněl nemorálně. Náhle byla zcela zapomenuta úloha sanatoria před válkou, jeho bohulibá činnost i osobnost profesora Jedličky. Zástupci veřejnosti se domáhali pomocí petic radikálního

⁹⁰ NÁRODNÍ SHROMÁŽDĚNÍ. [online]. Praha, 1948 [cit. 2022-12-05]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=185&r=1946>

⁹¹ Dějiny věd a techniky 37/4, 2004, s.201-218, Vyvlastnění Pražského sanatoria v Praze-Podolí, Drahomír Suchánek

řešení budoucnosti sanatoria – propadnutí ve prospěch státu. Protože šlo teprve o rok 1946, vedoucí orgány k této otázce přistupovaly opatrně v rámci platné legislativy a zákonů.

V prospěch státu hovořily již nainvestované peníze, katastrofální situace ve zdravotnictví a celková nálada společnosti. Ovšem nároky akciové společnosti, která se ničím za války neprovinila, nekolaborovala – naopak byla válkou postižena – nemohly být jen tak smeteny ze stolu. Výši nájemného za používání sanatoria se zástupci zemského výboru snažily ponížít o náklady spojené s již zahájenou rekonstrukcí, ale platné vlastnické nároky akcionářů museli uznat. Ministerstvo školství a osvěty, pod nějž problém vlastnictví sanatoria spadal, řešilo s akcionáři otázku možné podoby budoucího uspořádání. Akcionáři trvali na přepisu majetku z německé říše na jejich společnost, ale nebránili se možným variantám budoucího vztahu se státem, jak tomu ostatně bylo již před válkou. Ať už by šlo o podobu pronájmu pro výzkum, vysokoškolské vzdělávání nebo klasickou zdravotní péči.

Začalo se ukazovat, že jedinou možností spolupráce mezi akciovou společností a státem bude odkup, nebo vyvlastnění. Tato jednání již zástupci akcionářů vedli s ministerstvem techniky, pod které byla celá záležitost převedena. Ministerstvo techniky se na schůzce 22. října se zástupci akcionářů dohodlo na odkupu podolského sanatoria (k velké nelibosti ministerstva školství, které bylo z jednání vynecháno). V dohodě však byly závažné nedostatky ohledně inventáře a okolních pozemků, proto byla další jednání odložena.

Ke smlouvě o odkupu ale již nedošlo. Ač ministerstvo zdravotnictví nebylo příznivcem vyvlastňování, doba se změnila a levice v čele s komunisty byla stále hlasitější. Vleklá jednání o vlastnictví nadstandartního sanatoria (v těžké poválečné době s vysokou úmrtností dětí a nedostatkem lůžek) levici nahrála. 16. října vystoupili komunisté v poslanecké sněmovně s návrhem zákona o zestátnění sanatoria.⁹²

Na všech stranách (ministerstva školství i techniky, akciové společnosti) zpočátku panovala shoda na vyřešení převodu bez precedentu vyvlastnění. Velkou zásluhu na tomto směru měl především lidovecký ministr zdravotnictví JUDr. Adolf Procházka. Tento poslanec patřil ke kritikům politiky KSČ, do které všeobecné vyvlastňování patřilo. Pravicově orientovaný Procházka byl sice svým postojem znám, dlouhá jednání však hrála proti jeho politice. Návrh zákona byl tedy podán a s ním důvodová zpráva. Ta obsahovala termíny jako –

⁹² Dějiny věd a techniky 37/4, 2004, s.201-218, Vyvlastnění Pražského sanatoria v Praze-Podolí, Drahomír Suchánek

soukromokapitalistický výdělečný podnik, vyhledávaný zámožnými pacienty a argumenty o katastrofálním nedostatku lůžek (což zapříčiňuje značnou úmrtnost kojenců a snižování populace). Návrh vypočítával vlastnictví akciové společnosti, jednotlivé pozemky a budovy, neopomenul několikrát akcionáře očernit z hamižnosti a neschopnosti sanatorium renovovat. A připomínal jeho závazky vůči zaměstnancům, které musel po válce zaplatit stát. V návrhu bylo pamatováno na nutnost velké finanční injekce do rekonstrukce, která by byla v případě zestátnění sanatoria ihned zahájena. Ale zmíněny byly peníze, na které měly akcionáři nárok. Vše měli komunističtí navrhovatelé zjištěno a přislíbeno. Na úhradu odkoupení sanatoria je pamatováno v rozpočtu 1947, ve kterém na investice a adaptace, rekonstrukce a koupě Podolského sanatoria povoluje min. financí 34.000.000.-Kčs. Návrh se jevil jako rozumný, cena za sanatorium ale nebyla odpovídající. Byla určena cena odpovídající výši obecné ceny nemovitosti, nejvýše však podle upsaného akciového kapitálu, celkově 6 000 000Kčs. Z této částky by posléze byly odečteny dosavadní pohledávky společnosti.

Jednání mezi ministerstvem techniky a akcionáři bylo stále pomalejší, a po tomto návrhu na zestátnění sanatoria bylo rozhodnuto o sečkání na verdikt poslanecké sněmovny. Zde hned druhý den po podání návrhu (17. října 1946) podali na ministerstva školství a techniky svou interpelaci sociální demokraté. Jejich *Interpelace ve věci vybudování prorodnicko-gynaekologické a kojenecké kliniky v dosavadním Podolském sanatoriu* argumentovala nedostatečnými počty lůžek a celkovou situací hlavně v Zemské porodnici a proinvestovanými penězi na základní rekonstrukci. Dále upozorňovala na studium budoucích mediků a zdravotnic v nevyhovujících a nemoderních ústavech. Ale i na neschopnost akciové společnosti se o majetek starat. Poslanci v interpelaci žádali ministerstvo zdravotnictví, školství a osvěty, aby vyzvalo akcionáře k předložení svých požadavků do tří neděl a zároveň aby vláda do 7 týdnů, tj. do 15.11. t.r. vydala zákon, jímž se pražské sanatorium převádí do majetku státu.⁹³(Příloha č.2)

⁹³ DR. BĚLEHRÁDEK, DR. BLÁHA, DR. GORNER a JUNGWIRTHOVÁ. *Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé 1946*. [online]. Praha, 1946 [cit. 2022-12-05]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0175_00.htm

4.1.2 Zákon o vyvlastnění Pražského sanatoria v Praze Podolí

„Politika některých stran je dnes vybudována jen na boji všech proti všem, na rozeštvávání celého národa... ten či onen ještě něco má a že by se mu to mělo sebrat. Nechceme chránit ...bohaté proti chudým.... Ale nemyslíme, že někomu pomůžeme, když se někde seberou nějaké majetky, ty se prošustrují a prohospodaří a nikdo z nich tak jako tak nic nemá.“

Adolf Procházka.⁹⁴

Zúčastněným stranám bylo již v listopadu zřejmé, že zákon o vyvlastnění sanatoria vstoupí v platnost. Šlo už jen o formu a rozsah. Jedním z požadavků byl prepis navrhovatelů zákona, kdy mělo jít o věc celé Národní fronty (ne pouze její komunistické části). Dalším požadavkem bylo slušné finanční vyrovnání. Zákon by ukázal, že v nutných případech lze upřednostnit zájem veřejného zdraví před soukromým majetkem, ale nadále ctil soukromé ústavy jako nedílnou složku zdravotnictví. První odhady ceny sanatoria byly 42 mil. Kčs (Ministerstvo techniky) a 65 mil. Kčs (Zemský národní výbor)⁹⁵, bylo tedy žádoucí cenu počítat z upsaného akciového kapitálu. Ten byl v době vzniku sanatoria pouhých 4,5 mil. Kčs, posléze 6 mil. Kčs a za protektorátu vzrostl na 9 mil. Kčs, tuto částku se ale podařilo ministerstvu zpochybnit. Shoda byla na částce 18 mil. Kč, tedy trojnásobku z 6 mil. Kčs. (Díky různým průtahům věc došla uskutečnění až v roce 1948, kdy se stopy po převodech na účet akciové společnosti ztrácí a výplata peněz nebyla zřejmě nikdy učiněna ani zčásti).⁹⁶

30. prosince 1946 vešel v platnost zákon č. 251 – Zákon o vyvlastnění Pražského sanatoria v Praze-Podolí⁹⁷. Zákon je věčný, přiznává akciové společnosti až trojnásobek upsaného akciového kapitálu a ze zaměstnanců sanatoria se tímto dnem stávají státní zaměstnanci. Pod zákonem je podepsaný Dr. Beneš, Gottwald, Dr. Stránský, Ing. Kopecký, Dr. Dolanský a ministr zdravotnictví Procházka.

Prof. JUDr. Adolf Procházka byl za války poradcem předsedy československé vlády v Londýně. Po návratu vykonával funkci ministra zdravotnictví v první vládě a poté i v košické. Pro konstruktivní práci v době rozpínající se levice bohužel moc prostoru nezbylo. Po únorovém převratu byl jedním z poslanců, kteří podali demisi. Následně emigroval. Na rozdíl

⁹⁴ Osovobožený našinec, roč. 80, č. 215, 16.9. 1947, s.1 – Český sedlák a revoluce

⁹⁵ Dějiny věd a techniky 37/4, 2004, s.216, Vyvlastnění Pražského sanatoria v Praze-Podolí, Drahomír Suchánek

⁹⁶ Dějiny věd a techniky 37/4, 2004, s. 217, Vyvlastnění Pražského sanatoria v Praze-Podolí, Drahomír Suchánek,

⁹⁷ (Příloha č.3)

od komunistických poslanců nedával ve zdravotní péči za vzor socialistický Sovětský svaz, upozorňoval na příklad Velké Británie a její Beveridgeův plán.⁹⁸

4.1.3 Zákon o zestátnění léčebných a ošetrovacích ústavů a organizaci státní ústavní léčebné péče

„Léčebné ústavy kapitalistické republiky se dělily do dvou kategorií: Na luxusní sanatoria pro bohaté pacienty a na chudičce vybavené špitály pro ty, kdož na léčení neměli peníze. Pojízdne stolky s vybranými pokrmy v soukromých sanatoriích ... a otlučené misky bez příborů... pro pracující lid...“ Min. Plojhar⁹⁹

Dne 19. července 1948 vešel v platnost zákon č. 185 – Zákon o zestátnění léčebných a ošetrovacích ústavů a organizaci státní ústavní léčebné péče¹⁰⁰ (Příloha č.4). Ze zákona vyplývá, že stát si sám rozhodne, o jaké podniky se bude jednat. Jeho poradní orgány také určí, jaké závazky stát převezme. Zákon sice stanovil, že za zestátněný majetek přísluší náhrada z obecné ceny majetku, ale tento odstavec se v konečné fázi neplnil.

Pod zákonem je podepsaný Gottwald, Dr. John, Zápotocký, Nosek (za ministra arm. gen. Svobodu), Dr. Dolanský, Kliment (za ministra Erbana) a ministr zdravotnictví Plojhar.

Josef Plojhar byl zcela jiného smýšlení, než Dr. Adolf Procházka. Kněz, který byl exkomunikován, věrně sloužil komunistickému režimu (nejdéle sloužící ministr zdravotnictví – dvacet let). Ač byl duchovní, cestu zdravotní péče viděl pouze v sovětském příkladu, takže plně souhlasil se zestátněním léčebných ústavů a sanatorií. Pro *soukromokapitalistické* podnikání nebylo ve zdravotnictví místo.¹⁰¹ Plojhar byl na straně vládnoucích komunistů i při procesech s duchovními a schvaloval i ostatní teror proti církvi. Kněží typu Plojhara (ve službách strany) se nazývali „duchovními kněžími“. Byli to však spíše kněží *kapitulansko-kolaborantští*.¹⁰² Nešlo mu však upřít vzdělání, rétorické schopnosti i obdivuhodné lingvistické

⁹⁸ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Život a dílo prof. JUDr. Adolfa Procházky*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 4. Právníkové sešity. ISBN 80-210-0853-9.

⁹⁹ ŠTICH, Zdeněk. *15 let nového Československého zdravotnictví: 1945-1960*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1960, s.12.

¹⁰⁰ NÁRODNÍ SHROMÁŽDĚNÍ. [online]. Praha, 1948 [cit. 2022-12-05]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=185&r=1948>

¹⁰¹ PLOJHAR, Josef. *Budujeme socialismus*. Praha: Vyšehrad, 1952. Politická knihovna Čs. strany lidové., str. 51

¹⁰² BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013, s.22. ISBN 978-80-7325-311-0.

nadání (hovořil min. sedmi jazyky). Své schopnosti však zaprodal touze po moci před duchovním a lidským posláním.

4.2 Stenoprotokoly

Digitální archiv poslanecké sněmovny umožňuje zúčastnit se debaty poslanců ve dnech, kdy se rozhodovalo o znárodnění sanatoria v Podolí i o znárodnění ostatních léčebných ústavů.

4.2.1 Pátek 20. prosince 1946, 32. schůze

Zpráva výboru zdravotnického, právního, soc. politického a rozpočtového o návrhu poslanců Krosnáře, Hodinové-Spurné, dr Bureše, Vítka, Koubka, Synakové a Homoly (tisk 173) na zestátnění Pražského sanatoria v Praze-Podolí (tisk 299)

Posl. dr Bláha

„...všichni ti, kteří tenkrát zakládali podolské sanatorium, kteří ve skutečnosti hmotně z toho nikdy nic neměli, velmi ochotně dají tento výplod své práce a výsledek svého snažení do rukou národního zdraví.“

MUDr. František Bláha byl poslancem ČSSD. Jako gynekolog pracoval jak v Zemské porodnici tak v sanatoriu v Podolí a v problematice se orientoval. Jeho projev nekritizoval vlastníky sanatoria a nelíčil je jako nemorální podnikatele. Kladl ale důraz na nutnost vyvlastňování v zájmu celku (jako příklad dával vyvlastňování půdy pro potřeby železnice). Popisoval *nepřízeň rakouské vlády v péči o naše ženy* a apeloval, že situace se za dvacet let stále nezměnila. Uvědomoval si nedostatečnost zemské porodnice pro celou Prahu, poměry v nalezinci i vznik sanatoria v Podolí. Zmiňoval osobu Rudolfa Jedličky a odlišnost doby, ve které sanatorium vzniklo – v době, kdy rakouská vláda nebyla českému národu nakloněna, proto byly nutné takové *svépomocné akce*. Celou záležitost považuje za *jednoduchou a jasnou*, nechce nic dál komplikovat, nic hledat, jen zasáhnout = vyvlastnit.

Posl. Krosnář

„Náš lid nechce nic jiného než jistotu, že se nemocnému občanu dostane co nejlepšího léčení...nesmí býti rozdíl mezi boháčem a nemajetným dělníkem, úředníkem nebo rolníkem. (Potlesk.) To je jedno poučení z příkladu soukromých sanatorií.“

Josef Krosnář byl poslancem KSČ. Jako soustružník nemohl tolik rozumět odborné stránce věci, proto svůj projev postavil na kritice lékařské obce. Svůj projev začíná citací

článku, kdy nejmenovaný profesor lékařské fakulty poznamenává, že sanatorium plnilo i krásné společenské poslání – recepce (opomene zmínit vědecké, jak mu připomene hlas od oponentů), zmiňuje omezení večírků pro hořejších deset tisíc (je opět napomenut, že hořejších vědců). V podobném duchu se nese celý jeho projev provázený potleskem. Dává vedle sebe příklady rodících matek na chodbách nemocnic a přepychových lůžek se *zbytečnými obřady okrášlenou zdravotní péčí* v soukromých ústavech. Poukazuje na přeplněné veřejné nemocnice a prázdné nebo poloprázdné soukromé ústavy, ale také si uvědomuje nutnost výstavby nové nemocnice bez *věčného záplatování* starých ústavů (o Hlávkově architektuře se vyjadřuje jako o nevkusné). Jako jeden z prvních mluví o *nutnosti plánovitě řídití rozmístění* lékařů právě kvůli jejich centralizaci ve velkých městech, což se děje *na starém liberalistickém základě, je to tedy typický soukromokapitalistický zájem*. Podle Krosnáře je třeba i ve zdravotnictví dosáhnout všeho, co si vytkl dvouletý plán – *zavéstí nás do lepší a šťastnější budoucnosti*.

Posl. Jungwirthová

„Podolské sanatorium je v této chvíli jediná záchrana pro to, aby se konečně v Praze mohl vybudovati řádný ústav mateřský pro Prahu.“

Anna Jungwirthová byla poslankyní za ČSSD. Středoškolská profesorka mluvila především jako obhájkyně ženských práv, upozorňovala na zanedbanou Zemskou porodnici, na nebezpečí brzkého propouštění rodiček po porodu i na nutnost dlouhodobých plánů investic do zdravotnictví. Apelovala na potřebnost péče o matku před porodem, péči o dítě i matku po porodu. Upozornila také na to, že v sanatoriu již probíhají adaptační práce, které je nutné dokončit bez zbytečných průtahů a pro dobro celé společnosti.

4.2.2 Pondělí 19. července 1948, 9.schůze

Společná zpráva výborů soc.-politického a zdravotnického, ústavně-právního a rozpočtového k vládnímu návrhu zákona (tisk 14) o zestátnění léčebných a ošetrovacích ústavů a o organizaci státní ústavní péče (tisk 38)

“ Posl. dr Bureš

„Zatímco se hysterické paničky rozvalovaly na pokojích pro dva či po jednoho, nemocní operovaní, delirující s odpornými zápachajícími ranami či umírající zůstávali na pokojích s dvaceti jinými.“

MUDr. Rudolf Bureš byl poslancem KSČ. Byl tzv. idealistickým komunistou, jeho sociální citění v něm prohloubila lékařská praxe ve veřejných nemocnicích, lidská bída i válečné zkušenosti (odboj ale také koncentrační tábory Dachau a Buchenwald). Po roce 1968 a návštěvě Sovětského svazu vrátil komunistickou legitimaci a stáhl se z veřejného života. Při projednávání zákona byl zpravodajem za výbor sociálně politický a zdravotnictví. Téma mu bylo blízké, popisuje nerovnoměrnost sítí nemocnic, nedostatečnost lůžek i nedostupnost péče pro každého. Chválil velkorysost předloženého návrhu – původně bylo počítáno jen s dílčím znárodněním pouze některých ústavů. Poslanec mohl dát i příklady z profesního života jako např. téma hospodárnosti a *věčného zadlužení nemocnic*, které mělo za důsledek špatné dodávky potravin i řemeslných prací. Důraz kladl na pracovní prostředí a péči o zaměstnance, také platy a pracovní dobu ošetřujícího personálu. Uvědomoval si i nebezpečí toho, že při zestátnění ústavů se nemusí mnoho zlepšit, ale je třeba dbát na to, aby se péče nezhoršila, naopak *aby ústavy sloužily oddaně, sloužily spravedlivě všem nemocným, pracujícím lidu, sloužily den ze dne lépe, den ze dne účinněji.*

Posl. dr Patschová

„Kapitalistický stát by nikdy nemohl naplnit životem proklamaci o právu každého na ochranu zdraví a na léčebnou péči... na celkovou problematiku nazíral v podstatě jako na věc zdravotně policejní.“

Zdeňka Patschová byla poslankyní za KSČ. První československá soudkyně byla brilantní právničkou, ale účastnila se i politických procesů v padesátých letech. Její příspěvek byl více odborný z hlediska práva a zákonů. Odkazovala již na pokusy zestátnění léčebných ústavů v meziválečném období i na nekonceptnost různých forem vlastnictví zdravotních ústavů. Poslankyně stručně doporučuje zákon ke schválení, právě pro nutnost dotažení organizace zdravotní péče, odstranění tříd a potřebou zdravotní péče pro každého.

Ministr zdravotnictví Plojhar

„Budujeme a plánujeme celostátně naši péči o zdraví lidu. Vybudujeme nemocnice, nemocnice druhého typu, okresní a zdravotní střediska. Tento zákon znamená definitivní odklon od liberalistické, soukromokapitalistické soustavy při službě zdraví našeho lidu.“

Ministr zdravotnictví Plojhar měl řeč spíše oslavnou, jako důležitý host. Poděkoval lidu za důvěru a možnost měnit společnost a plnit všechna její přání. Poprosil sněmovnu, aby zákon schválila a slíbil jeho *stoprocentní* uvedení v život.

Posl. Mátl

„Není možno přenechávat volný rozvoj iniciativě jedinců, spolků nebo společností v organizaci zdravotní a léčebné péče ústavní bez zřetele na celostátní zájmy, potřebu krajů a míst.“

Jan Mátl byl poslancem za Československou socialistickou stranu. Byl redaktorem, angažoval se v odborech a posléze v ROH. Jeho dlouhá řeč byla odborovou přednáškou na téma potřeby zdravotní péče ale i rekreace pro všechny bez rozdílu. Jedinou odlišností byla jeho péče o zaměstnance jednotlivých ústavů a lázní, ale ubezpečoval, že novou organizací zdravotní péče budou mít *nejlepší vyhlídky*.

Poslanec dr. Bláha

„...zejména v dnešní době poválečné, kdy je tolik bídy a tolik nemocí, potřebujeme, aby se začalo co možná nejdříve, abychom nečekali na třetí nebo čtvrtou pětiletku, že musíme prosadit, abychom ve svém hospodářském a socialistickém plánování dostali u našich hospodářů a finančníků tolik porozumění...“

Jako u znárodnění sanatoria v Podolí mluvil MUDr. Bláha zejména o odborné stránce a potřebě rychlého řešení zdravotní péče. Jeho příspěvek je důrazný a nepřipouští pochybnosti o upřímnosti a zainteresovanosti řečníka.

Posl. Daxner a posl. Janečková

Za slovenskou část poslanců promluvil poslanec Daxner a poslankyně Janečková, oba seznámili sněmovnu se situací na Slovensku. Poslankyně Janečková upozornila, že na Slovensku stále umírá do jednoho roku života každé sedmé, v nejlepším případě desáté dítě (12 000 dětí). Onemocnění tuberkulózou se v této době stále týkalo 104 obyvatel na každých 10 000. Jak ale uvedla, postupně se dveře soukromých ústavů a lázní otevírají všem bez rozdílu.

4.3 Reakce tisku

„*Dětský pohřeb stojí společnost víc než kolébka.*“ Prof. Trapl¹⁰³

Jaké povědomí měla tehdejší společnost o sanatoriích a smyslu jejich znárodnění lze vyčíst zejména z dobového tisku. Ten byl dostupný všem a obzvlášť Rudé Právo mluvilo jazykem srozumitelným a důrazným. Laická veřejnost neměla o fungování akciových společností představu, ani o ekonomice soukromých zdravotních ústavů. Z tisku si tak mohli udělat rámcovou představu o spravedlnosti převodu ústavů do rukou lidu.

4.3.1 Věstník ústřední jednotky porodních asistentek

16. listopadu 1946 byli zástupci tisku svoláni do Podolského sanatoria, kde mohli hovořit se zástupci vlády a lékařské a odborné veřejnosti. Věstník Ústřední jednoty porodních asistentek detailně popisoval stav sanatoria. Upozorňoval na nutnost rekonstrukce vody, topení a provozního zázemí. Po propuštění repatriantů fungovala v budově jen porodnice.

Článek se také obracel k prvnímu hlasování o osudu sanatoria, které dopadlo 10:11 ve prospěch akcionářů, a čtenáři vítali, že znají jména jednotlivých hlasujících. Hlasovat v době nedostatku lůžek a lékařské péče pro zisk a profit kapitalistů považoval autor za nemorální. Nazývá toto hlasování *nejtrapnějším paskvilem této doby*.¹⁰⁴

4.3.2 Svobodné noviny

Den před vydáním návrhu na zestátnění sanatoria přišly Svobodné noviny s průzkumem situace ve zdravotní péči a nemocnicích. Jako jediné si všimly toho, že tolik hlášený katastrofální nedostatek lůžek je zapříčiněn také uzavřením sanatorií jako SANOPZ, Dr. Schneidra, Sv. Bernardy a Pražského sanatoria v Podolí. Nejdříve pro potřeby nacistů, posléze pro potřeby navrátilších se vězňů a potřebných. Tato lůžka nebyla vždy jen pro privilegovanou vrstvu, rodit a nechat se ošetřovat u soukromých doktorů a v ústavech byla běžná věc i pro méně majetné ženy. Za války vzrostl počet obyvatel o 300 000 a největší vinu na špatné péči o rodičky měl stav budov, zastaralé interiéry a vybavení a nedostatečný počet ošetřujícího

¹⁰³ Věstník Ústřední jednoty porodních asistentek pro Čechy a Moravu 34/1, 1946, s.5, Zápas o Podolské sanatorium

¹⁰⁴ Věstník Ústřední jednoty porodních asistentek pro Čechy a Moravu 34/1, 1946, s. 6, Zápas o Podolské sanatorium

personálu. Svobodné noviny počítaly se „zveřejněním“ Pražského sanatoria v Podolí, ale uvědomovaly si, že tím se situace nevyřeší. Jedinou cestou by bylo budování moderních ústavů a dostatek školeného personálu.

4.3.3 Rudé právo

31. srpna 1946 se zde objevil titulek *Jak dlouho bude prázdné Podolské sanatorium?* Tentokrát se v něm nemluvílo o nedostatku lůžek, ale o nedostatečném zázemí pro vzdělání porodních asistentek. Pro ty se v září otevřela nová třída v Zemské nemocnici, která byla nevyhovující a nedostatečná. Zatímco Podolské sanatorium zelo prázdnotou, protože se myslí více na majitele a vedoucí než na veřejný zájem.

18. října 1946 po uveřejnění návrhu na zestátnění sanatoria vychází sebevědomý článek *Komunisté navrhuji zestátnění pražského sanatoria*. Jde o stručnou informaci, že soukromo-kapitalističtí majitelé se snaží hodně vyzískat, a zestátnění je nejlepším řešením.

V článku z 5. listopadu 1946 akcionáři vypadali jako spekulanti, kteří se sice prodeji sanatoria nebránily, ale *požadovali od státu 80-100 mil. Kčs a 26 miliónů jako náhrady válečných škod*. Článek poukazoval na to, že akcionáři uváděli před válkou hodnotu sanatoria na 20 mil. Kč, proto zřejmě jen chtějí v době, která chce od obyčejných lidí oběti, vydělat na státu desítky miliónů. Přitom v předválečném sanatoriu se *prováděly nedovolené zákroky pro bohaté vrstvy, zatím co matky rodily mnohdy za nejhorších podmínek, protože nebylo dostatek nemocnic*. Po přečtení tohoto článku nemohl řadový občan pochopit, proč ministerstva se zástupci akciové společnosti vůbec jednájí.

(Příloha č.5)

4.3.4 Práce

Deník Práce z 5. února 1946 si kladl otázku, co je s podolským sanatoriem? A hned si odpověděl, že je nevyužité, v době krize a nedostatku zdravotnických zařízení zde leží ladem až 480 lůžek, a proto je třeba toto sanatorium v brzké době dát do služeb státu, aby opět nebylo jen výdělečným podnikem určeným pro bohaté, jež si mohou *dovolit velmi nákladné léčení*. Vše ovšem zdržuje soukromá osoba se *spornými majetkovými nároky*.

18. listopadu 1946 otiskl deník Práce burcující titulek – *Zabraňme umírání novorozenců*. Stejně jako zástupci Věstníku porodních asistentek i zde byli zástupci tohoto

deníku přítomni jednání zástupců ministerstev a zdravotnictví přímo v Pražském sanatoriu v Podolí. Deník Práce byl nemilosrdnější, psal o tom, že díky nedostatečnému zdravotnímu zázemí necháme naše novorozence přímo hynout, a proto kritizoval zdlouhavost jednání mezi akcionáři a zástupci státu. A nabídl řešení. *Potřebuje-li železniční správa pozemek k stavbě trati, má právo ho vyvlastnit, tím nezbytnější je vyvlastnění léčebného objektu v zájmu veřejného zdraví.*

27. listopadu deník již jen spokojeně konstatoval, že *Případ Podolského sanatoria je vyřešen*. Slovo zestátnění bude nahrazeno slovem vyvlastnění a všichni se shodli na tom, že na zdraví lidu se nesmí vydělávat.

(Příloha č.6)

5 ZDRAVOTNICTVÍ PO ROCE 1948

„Naše rokováni o vědecké problematice prenatalní úmrtnosti má především hluboký politický význam a smysl.“¹⁰⁵ MUDr. Miroslav Vojta

5.1 Kritizované nedostatky zdravotnictví před rokem 1948

Při zrodu nové republiky v roce 1918 vznikl úřad ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy. Toto ministerstvo však nebylo schopné stvořit nový zdravotnický zákon, který by ukázal směr dalšího vývoje. I proto vznikalo mnoho spolků i soukromých ústavů, které částečně nahrazovaly tuto slabost.¹⁰⁶ Alois Rašín v roce 1922 pozoroval jev soukromého vlastnictví a uvědomoval si, že soukromohospodářské podniky vznikají, jakmile je *některá stránka veřejnými činiteli zanedbávána*. Do textu přímo vložil zmínku o sanatoriích a apeluje na účelnost socializace hospodářství. Protože si uvědomuje, že pokud by bylo soukromé vlastnictví *překážkou pokroku, bylo by již dávnou padlo*¹⁰⁷.

Zdravotnictví mezi lety 1918-1939 bylo v oblasti medicínského vzdělání, vědy a výzkumu na špičce mezi evropskými státy, ale chyběla celorepubliková koncepce zdravotnictví, chyběla také flexibilita v uvádění pokrokových reforem a nových postupů. Několik pokusů o nový systém bylo, ale zůstalo jen u papíru a diskuzí. Už prezident Masaryk si posteskl, že *naše medicína je výborná v rozpoznávání nemocí, ale stará se poněkud méně o terapii*.¹⁰⁸ Schopnost spolupráce odborníků a vědců, lékařů a praktiků ale i veřejnosti připravila velkou řadu nápadů a moderních postupů, na kterých začala stavět až socialistická forma zdravotní péče.

Odsouzení prvorepublikového zdravotnictví jako málo průrazného by nebylo spravedlivé. Šlo o období mezi dvěma válkami, nově vzniklého státu, hospodářské krize a infekčních nemocí. A zakončila jej další rána v podobě druhé světové války.

¹⁰⁵ *Prevence perinatální úmrtnosti*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1958. Zdravotnické aktuality (Státní zdravotnické nakladatelství).

¹⁰⁶ ŘÍHOVÁ, Milada. *Kapitoly z dějin lékařství*. Praha: Karolinum, 2005, s.107. ISBN 80-246-1021-3.

¹⁰⁷ BAŽANTOVÁ, Ilona, ed. *Alois Rašín český politik, právník a národohospodář: výňatky z díla Aloise Rašína*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2003, s. 90. Sborník textů. ISBN isbn80-86547-21-3.

¹⁰⁸ ŘÍHOVÁ, Milada. *Kapitoly z dějin lékařství*. Praha: Karolinum, 2005, s.110. ISBN 80-246-1021-3.

5.2 Sanatoria v péči lidu

Literatura z období let 1948-1989 nezpochybňuje vysokou úroveň lékařské vědy v předmnichovské republice. Pouze hlasitě upozorňuje na kontrast mezi životní úrovní, vzdělaností, průmyslovou vyspělostí i kulturností obyvatel a těžkopádností sociální péče a zdravotním stavem obyvatel.¹⁰⁹ Kritizována je nadstandardní péče v soukromých ústavech. *Zdraví není v novodobém státě věcí soukromou, ale veřejnou, právě tak jako práce, vzdělání a právo.*¹¹⁰ Celkově je tedy soukromé vlastnictví sanatorií vnímáno veskrze negativně, navíc s despektem vůči jejich léčebné hodnotě.

MUDr. Jan Stříteský rozděluje sanatoria na tři kategorie. 1. *Ústavy se zcela speciálním zaměřením (porodnická sanatoria, sanatoria pro choroby nervové a duševní), 2. Ústavy s několika funkčně vymezenými odbornými odděleními 3. Ústavy sice s převážně chirurgickou a gynekologicko-porodnickou činností, ale jinak přijímající a ošetřující jakékoliv chorobné stavy.*¹¹¹ Právě poslední kategorii zastupuje Sanatorium v Podolí, a podle MUDr. Stříteského je existence těchto ústavů možná jen v republice bez koncepční zdravotnické péče, s nedostatkem lůžek a s nedostatečnou sociální péčí o obyvatelstvo. Podle autora byly tyto okolnosti tak obecně známé, že vedly k zákonu o zestátnění sanatorií a léčebných ústavů. Ze sanatorií se většinou staly oddělení státních nemocnic, a lázně měly být kontrolovanou doléčovací a prevenční součástí socialistického zdravotnictví. *Lázeňská místa jsou zatížena dřívějším pojetím funkce lázní, v němž se mísily zájmy léčebné se zájmy společenskými i se zájmy soukromopodnikatelskými.*¹¹²

Podle socialistického smýšlení byl soukromý lékař obyčejným ziskuchtivým podnikatelem. Dokonce byl obviňován z toho, že čím více je nemocných a čím déle se léčí, tím lépe. Kapitalistický lékař se měl tedy nejlépe, když bylo obyvatelstvo hodně nemocné.¹¹³ A tak se v socialismu se obchodní vztah mezi lékařem a pacientem změnil na lidský, a tím se očistil. Odborné publikace obdivovaly model sovětského zdravotnictví, jeho péči o nejchudší dělníky a rolníky, jeho prevenci, péči o matku a dítě a v neposlední řadě o hygienu a stravování.

¹⁰⁹ NIKLÍČEK, Ladislav. *Přehled dějin českého lékařství a zdravotnictví. 1. díl (do roku 1945)*. Brno: Institut pro další vzdělávání středních zdravotnických pracovníků, 1989, s.71. ISBN 80-7013-032-6.

¹¹⁰ NIKLÍČEK, Ladislav. *Přehled dějin českého lékařství a zdravotnictví. 1. díl (do roku 1945)*. Brno: Institut pro další vzdělávání středních zdravotnických pracovníků, 1989, s.76. ISBN 80-7013-032-6.

¹¹¹ STŘÍTESKÝ, Jan. *Problematika péče o zdraví lidu v Československé republice*. Praha, duben 1948. s.53

¹¹² STŘÍTESKÝ, Jan. *Problematika péče o zdraví lidu v Československé republice*. Praha, duben 1948. s.23

¹¹³ MATOUŠEK, Miloslav. *Přehled dějinného vývoje lékařství*. Praha: Orbis, 1953., s.72

Největších úspěchů dosahuje sovětské zdravotnictví dvacet let po Velké říjnové revoluci.¹¹⁴ (Tento zdravotnický zázrak měl být dáván na odiv v době, kdy na Ukrajině umírají tisíce obyvatel na hladomor a průměrná délka života v roce 1933 se odhaduje u ukrajinských žen na 10,9 a u mužů 7,3 roky.)¹¹⁵

Politika do zdravotní sféry pronikala stejně jako v jiných oborech. I zde promlouvala marxistická filosofie, následovalo se sovětského příkladu a vychovávání kádrů. Ale přes veškeré snahy se tento obor zcela pokrýt nepodařilo. Sjednocení nemocnic, znárodnění ústavů nebo ideologické omyly ve směřování péče o obyvatelstvo nikdy neměly fatální dopad. Z toho, co poškozovalo náš zdravotní systém a nemohlo zdravě fungovat, bych jmenovala částečné přetrhání vazeb se zahraničím i častou emigraci lékařských specialistů. Systém umístěnek zajišťoval pro každého jistou práci (nejčastěji v oblastech, kde byl nedostatek zdravotnického personálu), zároveň byl pro řadu lékařů a sester demotivující.

Systém zdravotní péče v porodnictví dosahoval po únorovém převratu úspěchů. Pokud jde o čísla, v roce 1945 připadalo ve zdravotnických zařízeních na 10 000 obyvatel 110 lůžek. V roce 1955 bylo již těchto lůžek 133 (tato čísla nepočítala s různorodostí regionu (jedná-li se o hustě osídlené město či pohraniční vísy). V roce 1955 bylo otevřeno osm nemocnic, další skvělá vizitka moderního socialistického zdravotnictví. Již v roce 1952 bylo v České republice 252 poraden (od návštěv těchto zařízení se odvíjel nárok na potravinové lístky, ale navštěvovala je jen desetina rodiček). V roce 1956 už 82,3 % porodů bylo prováděno v porodnicích. Ve statistických údajích z roku 1959 se uvádí, že v nemocnicích byl počet lůžek oproti roku 1937 (448288) v roce 1951 takřka dvojnásobný.¹¹⁶ Byť pobyt v nemocnicích se stal uniformním dějem, kdy personál nedbal na nutnost kontaktu dítěte a matky, na potřeby otců a rodiny. Ostatně tento neosobní trend pokračoval i v délce mateřské dovolené, v zakládání jeslí. V roce 1964 bylo jen na Turnovsku 12 jeslí, které svůj provoz začínaly od čtyř či pěti hodin a děti zde trávily až 12 hodin denně.¹¹⁷ Postupně začalo být poukazováno i na nedostatky socialistické

¹¹⁴ BÍLEK, Vilibald. *60 let zdravotnictví SSSR*. Praha: Lidové nakladatelství, 1984. Lektorské listy a teze., str.8

¹¹⁵ Hladomor byl Stalinův trest vzpurné Ukrajiny. *Armádní noviny* [online]. Armadinoviny.cz, 2018 - 2022 [cit. 2022-12-05]. Dostupné z: <https://www.armadinoviny.cz/hladomor-byl-stalinuv-trest-vzpurne-ukrajine.html>

¹¹⁶ DOLEJŠÍ, Václav. *Československé zdravotnictví ve statistických údajích 1948-1958*. Praha: SZdN, 1959. Zdravotnické aktuality (Státní zdravotnické nakladatelství), s.85

¹¹⁷ TŮMA, Oldřich a Tomáš VILÍMEK, ed. *Opozice a společnost po roce 1948*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2009. Česká společnost po roce 1945. ISBN 978-80-7285-122-5., s. 10-51

péče, ve které se kladl větší důraz na *ideologickou než racionální stránku věci*, což vedlo ke *stagnaci systému*.¹¹⁸

Nejen lékaři v soukromých ústavech byli podrobováni kritice. Tzv. stavovská čest lékařské profese nebyla vítána. Lékaři museli být zařazeni mezi další „dělníky“ socialistické péče. Nepomohly argumenty, že tento krok povede k *profanaci a zmechanizování, skutečně lidský a eticky chápaný vztah k pacientovi může být zajištěn jen důsledným setrváním ve stavovské rovině*.¹¹⁹ To se ale v žádném případě neslučovalo s reformou zdravotnictví, a v roce 1950 byla podpisem ministra Plojgara lékařským komorám zastavena činnost.¹²⁰ Špičkoví odborníci a vědci byli mezi lékaři i nadále, ale kult osobnosti se týkal jen politické roviny.

5.3 Albert-Traplův a Nedvědův plán

System sociálního pojištění v meziválečném období byl rozdělen do tříd, kdy nejvýhodnější byl pro státní zaměstnance, a naopak nejméně výhodný pro dělníky. Nový systém pojištění byl jednou z priorit poválečné zdravotní politiky. Existoval již zpracovaný a částečně schválený Albert-Traplův plán, jehož uvedení v praxi přerušila válka. V novém systému po roce 1948 bylo rozhodnuto tento sociální systém nahradit takřka neznámým Nedvědovým plánem, který nabádal, že *každý občan má právo na co nejúčinnější péči preventivní a léčebnou*. Rozdílů mezi Nedvědovým a Albertovým plánem je celá řada, pro mou práci je nejdůležitější, že Nedvěd byl komunistou a jeho plán počítal se zestátněním všech zdravotnických zařízení a jejich centralizací.

5.3.1 MUDr. Albert

Jak bylo již psáno, na začátku medicínské cesty MUDr. Bohuslava Alberta stál prof. Jedlička. Působili spolu jako operatéri ve válce na Balkáně (1912) i v sanatoriu v Podolí. Jedlička byl pro Alberta vzorem, jejich kariéry byly podobné. V průběhu první světové války Albert viděl, kolik zbytečné smrti a bolesti má na svědomí špatná organizace práce. Zde byl zřejmě začátek touhy po novém konceptu zdravotnictví i v republikovém měřítku. MUDr.

¹¹⁸ ŘÍHOVÁ, Milada. *Kapitoly z dějin lékařství*. Praha: Karolinum, 2005, s. 130. ISBN 80-246-1021-3.

¹¹⁹ ČERNÝ, Karel a Petr SVOBODNÝ, ed. *Historia, medicina, cultura: sborník k dějinám medicíny*. Praha: Karolinum, 2006, s.261. ISBN 80-246-1099-X.

¹²⁰ Lékařská komora vznikla před 130 lety. *LKS* [online]. lks, 2022 [cit. 2022-12-05]. Dostupné z: <https://www.lks-casopis.cz/clanek/lekarska-komora-vznikla-pred-130-lety/>

Albert prošel drsnými válečnými zkušenostmi, a i díky tomu dokázal v tehdy značně zaostalém Mukačevu vytvořit funkční nemocnici. Tomáš Baťa si jej pak vybral do svého týmu a Albert stál za vznikem moderní zlínské nemocnice. *Ještě před výstavbou vypracoval Albert koncepci ústavu ... pro nějž mělo být jednou vzorem nemocničnímu ústavnictví.*¹²¹ Stále tak pracoval na svém plánu pro všeobecné zdravotnictví, konzultoval jej s ostatními lékaři, odborníky i veřejností. I jeho práce počítala se sjednocením zdravotní péče, ale jen na úrovni nemocnic v oblasti Čech, Moravě a na Slovensku.¹²² Albert svůj plán dopracoval až k návrhu zákona v roce 1937, a jeho návrh byl oponován odborníky. Avšak v roce 1948 zvítězila ideologie nad pečlivým zpracováním Albertova plánu.

Albertův plán ale nezůstal opomenut. Na rozdíl od zesnulého Nedvěda měl Albert možnost stanout v roce 1948 jako přednosta prezidia na ministerstvu zdravotnictví a podílet se na vzniku zákonů o poradnách, národním pojištění ale i o znárodnění lánů a zestátnění léčebných ústavů. I když tento postup odpovídal komunistické ideologii, byl v mnoha ohledech i Albertovou představou sjednocení nemocnic a vybudování zdravotních středisek s ohledem na obvod a důrazem na prevenci.

5.3.2 MUDr. Nedvěd

MUDr. Miloš Nedvěd byl přesvědčeným komunistou a zetěm budoucího ministra Nejedlého. Jeho žena Zdeňka byla také lékařka, v roce 1939 převzala jedinou pediatričskou ambulanci v Podolí. Oba manželé byli za odbojovou činnost uvězněni v Terezíně a posléze v Osvětimi. Zde díky své profesi nadále pomáhali spoluvězňům, bohužel Miloš Nedvěd v táboře zemřel. V dobových materiálech se udává, že byl umučen, dle terezínských listů se při své obětavé práci nakazil skvrnitým tyfem. Podle svědectví jeho okolí šlo o mimořádného muže, který svou medicínskou práci vykonával za všech okolností přes svůj vlastní zdravotní stav. K sanatoriu v Podolí se vracíme i v této rodině. Jeho žena Zdeňka po návratu z koncentračního tábora pracovala jako pediatrička právě v porodnici v Podolí. Vystupovala u soudu v Hamburku jako zástupce Československa proti nacistickým vůdcům a lékařům,

¹²¹ MÁŠOVÁ, Hana. Nemocniční otázka v meziválečném Československu: moderní pojetí role nemocnice, jak se formovalo a postupně realizovalo v období první republiky = The issue of hospitals in inter-war Czechoslovakia. Praha: Karolinum, 2005, s.97. ISBN 80-246-0908-8.

¹²² MÁŠOVÁ, Hana. Dva pilíře přestavby československého zdravotnictví: Nedvědův a Albertův plán. Porovnání, c. d., s.87-92.

svědčila ve věcech zdravotnictví a lékařské „vědy“ v táborech. Dle vzpomínek jejích spoluvězenkyň šlo o mimořádnou a obětavou lékařku. Od roku 1952 jako uznávaný pediatr řídila na ministerstvu zdravotnictví oddělení pro péči o matku a dítě.¹²³ V roce 1968 veřejně odsoudila invazi Varšavských vojsk, což byl vzhledem k odkazu její rodiny vypovídající čin.

Komunisté svůj obraz nového zdravotního systému postavili zejména na nutnosti zavedení beztrždnosti a „bezplatné“ lékařské péče (zdravotní péče byla hrazena převážně ze zdravotního pojištění a daní). Tyto body se podařilo velmi brzy splnit. Zrušení tříd v nemocničních zařízeních bylo bohužel brzy nahrazeno jiným elitářstvím.¹²⁴ Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, sanatorium Na Cihlářce, v minulosti Bakulův ústav pro výchovu životem a prací, bylo za první republiky samaritánským ústavem pro děti s postižením, zatímco po roce 1948 se stal luxusním sanatoriem kremelského vzoru pro prominenty KSČ (SANOPZ).

Po Nedvědovi byla v roce 1949 pojmenována soukromá nemocnice SANAS, která byla spojena s protekčním SANOPZem spojena. Dobový tisk o slavnostním otevření informuje s dovětkem, že ústav *už neslouží majetným jednotlivcům, ale všem*.¹²⁵ Když v roce 1946 vyslovili akcionáři podolského sanatoria přání, aby se sanatorium v Podolí po znárodnění jmenovalo po svém zakladateli Rudolfovi Jedličkovi, nebyli vyslyšeni.¹²⁶

5.4 Zdravotní péče po roce 1968

Československé zdravotnictví po roce 1948 mělo obrovskou výhodu. Navázalo na moderní a vyspělou medicínu. Na konci šedesátých letech přestal tento samočinný stroj fungovat a v plné míře se začaly projevovat slabosti centralizovaného zdravotního systému. Byrokracie, nedostatek vybavení, nemožnost spolupráce se zahraničím, ať už v oblasti dovozu techniky či sdílení lékařských postupů, obecná nesvoboda a demotivace.¹²⁷ I výjimečné sanatorium v Podolí (kde se nadále soustředilo nejvíc odborníků v oblasti porodnictví, umělého otěhotnění, onkologie ženských orgánů nebo diabetu těhotných) začalo pociťovat nedostatečnost

¹²³ Tereziánské listy č.43/2015, Léčili za hranicemi možností – příběh Zdenky a Miloše Nedvědových, s.62-80

¹²⁴ MURTINGEROVÁ, Kateřina. *Pražské nemocnice v letech 1948 – 1968, disertační práce. Praha 2020, s.39.*

¹²⁵ Práce, 1949, ročník 5, č. 153, s.4 – Na Cihlářce byla včera slavnostně otevřena Nemocnice doc. Dr. Miloše Nedvěda

¹²⁶ Dějiny věd a techniky 37/4, 2004, str.216, Vyvlastnění Pražského sanatoria v Praze-Podolí, Drahomír Suchánek

¹²⁷ MURTINGEROVÁ, Kateřina. *Pražské nemocnice v letech 1948 – 1968, disertační práce. Praha 2020, s.80.*

technického vybavení ale i nesmyslnost plánování vědeckého výzkumu.¹²⁸ Navíc se objevily civilizační choroby, které nešly centrálně vyřešit povinným očkováním.

Rok 1989 přinesl svobodu. Téma zdravotní péče nebylo tak tíživé jako předmnichovské republice, ani jako v poválečných letech. Problémem se však staly tzv. „civilizační choroby“. Lidé si uvědomovali, nakolik tyto nemoci souvisí s péčí o přírodu i lidskou duši. Nezájem předchozího režimu byl frustrující a obyvatelstvo vidělo naději na změnu i v této oblasti života.

Řešení nepřišlo rychle a mnoho oblastí na moderní přístup stále čeká. Ani třicet let po revoluci nemáme nový zákon o péči o zdraví lidu. Ten z roku 1966 (20/1966) je stále stejně aktuální, jen s malými změnami. Vlastně jedinou zásadní změnou bylo znovuzavedení soukromého zdravotnictví.¹²⁹

Většina soukromých sanatorií se již ke svému původnímu poslání nevrátila. A jiné nebyly v novém režimu potřebné. Ministerstvo zdravotnictví v čele s Janem Stránským vytipovalo ústavy, které by navrhlo pojišťovněm jako vhodné ke zrušení smluv. To by znamenalo jejich konec a následný prodej či privatizaci. Porodnice v Podolí (zcela nepochopitelně) patřila mezi ně. Hlavním argumentem pro její uzavření a prodej byl tentokrát NADBYTEK lůžek v porodnictví. Zde ale zapůsobil tlak veřejnosti jak odborné tak laické. Podolí mělo stále obrovskou prestiž a díky své odbornosti (péče o nedonošené děti, umělé těhotenství, diabetes, onkologie) bylo těžké je nahradit jinou nemocnicí. Generace žen (v čele s hnutím Podolské matky) a jejich petice donutily ministerstvo změnit názor. Sanatorium i dnes patří ke špičce porodnických zařízení v republice, světový význam má jako spolupracující klinika s WHO. Výjimečný odkaz profesora Jedličky tak plní své poslání i po více jak 100 letech.¹³⁰

¹²⁸ Sborník Ústav pro péči o matku a dítě v Praze – Podolí: sborník ÚPMD 2005, Praha: Ústav pro péči o matku a dítě, 2005., s.14

¹²⁹ ŘÍHOVÁ, Milada. Kapitoly z dějin lékařství. Praha: Karolinum, 2005, s.132. ISBN 80-246-1021-3.

¹³⁰ Sborník Ústav pro péči o matku a dítě v Praze – Podolí: sborník ÚPMD 2005, Praha: Ústav pro péči o matku a dítě, 2005., s.16

Závěr

Přispělo tedy zestátnění sledovaných zdravotnických zařízení a jejich zpřístupnění široké veřejnosti ke zlepšení zdravotní péče? A jak prospělo samotným sanatoriím?

Při pokládání otázky, která je natolik obsáhlá a těžko uchopitelná, jsem dopředu očekávala spíše formální odpověď. Studium osudu prvorepublikových soukromých zařízení mi však hmatatelnou odpověď dalo. Odpovědí je stav sledovaných sanatorií v roce 1948 a v roce 1989.

Ani jedno ze sledovaných sanatorií nedosáhlo své prestiže jen díky luxusnímu zařízení a technickému vybavení. Nejdůležitější byla vždy osoba zakladatele nebo majitele. Do roku 1939 bylo vybudováno několik desítek špičkových soukromých ústavů, ale vždy znamenaly jen to, co jejich majitel, lékař, zakladatel. V roce 1989 stála na místech bývalých špičkových sanatorií často jen torza, navíc bez svých zakladatelů, kteří svým ústavům dávali jméno a prestiž. Soukromá sanatoria (až na výjimky typu sanatoria v Podolí) byla využívána bez rozumné koncepce, bez větších investic a ekonomické rozvahy. Hovorově by bylo možné říct, že se sanatoria „vybydlovala“. Zcela chyběla vedoucí role jejich majitele. Ústavy se staly uniformními a u vedoucích lékařů často zvítězila politická příslušnost před důrazem na odbornost, humanitu, osobní vysokou prestiž, nutnost stálého sebevzdělávání a nekonečných investic do moderních ústavů.

Předválečná úloha sanatorií je často líčena jako luxusní přepych pro bohaté. Ale zdraví (a u porodů to platí stejně) je něco jiného, než nákup auta nebo nových bot. I nemajetní lidé si často vybírají porodnici tak, aby jim i za cenu velkých výdajů poskytla něco navíc. Stejně je to u stomatologie, nebo v jiných sociálních sférách (ve školách, školkách, kroužcích).

Pokud by nepřišlo znárodnění, s největší pravděpodobností by sanatoria stejně zpřístupněna byla. Nejdříve lidem postiženým válkou, poté i veřejnosti – tady už by záleželo na typu zdravotní politiky dané země. Jen by jejich majitelé nadále dbali o své ústavy jako o nejdůležitější vizitku své práce.

Zestátnění sanatorií bylo v poválečných letech nejjednodušší cestou k získání potřebných zdravotních ústavů a lůžek pro širokou veřejnost. Ve své době byl tento krok v zájmu společnosti a veřejného zdraví pochopitelný a prospěšný. V zájmu budoucí úrovně zdravotní péče a stavu jednotlivých ústavů prospěšný nebyl.

Zdravotní péče po roce 1948 vykazovala nepřehlédnutelné úspěchy. Padesátá léta se nesla v duchu rozvoje moderních lékařských postupů a nadějně budoucnosti socialistického zdravotnictví pro všechny. V sedmdesátých letech monopol státního zdravotnictví tuto slibnou tendenci zvrátil. Pro část sanatorií byl vliv socialistické péče zcela fatální a svou činnost již nikdy neobnovila.

Summary

After 1945, the nationalization of sanatoriums and private health institutes was only part of the general nationalization. Since these were health care institutions that were undersized in the post-war years, this nationalization appears to be correct and defensible. However, since this part of our history has not been elaborated in detail, I chose some sanatoriums and tried to map their path to nationalization. The Sanatorium in Podolí gave me the best picture, which was one of the most important maternity hospitals in Europe and the only one that has maintained its prestige to this day. The other sanatoriums no longer achieved their pre-war successes and in many cases completely disappeared. I devoted part of the work to the laws and legislators of the time, who were behind the nationalization legislation of private health institutions. I studied period print and the digital archive of the Chamber of Deputies. During my work, I became aware of the role of leaders and owners of sanatoriums, who were the most important links in the good running of the institutes.

Použitá literatura

Knižní zdroje

- BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013, s.22. ISBN 978-80-7325-311-0.
- BÁRTA, Milan. *Inspekce ministra vnitra v letech 1953-1989: výběr dokumentů*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. Edice dokumentů (Ústav pro studium totalitních režimů), s.63. ISBN isbn978-80-87211-27-4.
- BAŽANTOVÁ, Ilona, ed. *Alois Rašín český politik, právník a národohospodář: výňatky z díla Aloise Rašína*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2003, s.90. Sborník textů. ISBN isbn80-86547-21-3.
- BENÁK, Jaroslav, ed. *Církev a stát 2020: sborník příspěvků z konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2021, s.41. ISBN 978-80-210-8629-6.
- BÍLEK, Vilibald. *60 let zdravotnictví SSSR*. Praha: Lidové nakladatelství, 1984. Lektorské listy a teze., s.8
- BLÁHOVÁ, Marie, Jan FROLÍK a Nad' a PROFANTOVÁ. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 1999-, s.234. ISBN 80-7185-264-3.
- BLŮMLOVÁ, Dagmar a Petr KUBÁT. *Čas zdravého ducha v zdravém těle: kapitoly z kulturních dějin přelomu 19. a 20. století*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2009, s.113. ISBN 978-80-87311-07-3.
- BOHÁČ, Antonín. *Hlavní město Praha: Studium o obyvatelstvu*. Praha: Nákladem Státního úřadu statistického, Bursík a Kohout, 1923, s.103
- BRONCOVÁ, Dagmar, ed. *Kniha o Praze 5*. Praha: MILPO, 1996, s.74. Knihy o Praze. ISBN 80-901749-6-5.
- ČELEDOVÁ, Libuše a Jan HOLČÍK. *Nové kapitoly ze sociálního lékařství a veřejného zdravotnictví*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017, s.131. ISBN 978-80-246-3809-6.
- ČERNÝ, Karel a Petr SVOBODNÝ, ed. *Historia, medicina, cultura: sborník k dějinám medicíny*. Praha: Karolinum, 2006, s.261. ISBN 80-246-1099-X.
- Dějiny věd a techniky 37/4, 2004, s.201-218, Vyvlastnění Pražského sanatoria v Praze-Podolí, Drahomír Suchánek
- Dějiny věd a techniky 37/4, 2004, s.216, Vyvlastnění Pražského sanatoria v Praze-Podolí, Drahomír Suchánek
- Dějiny věd a techniky 37/4, 2004, s.216, Vyvlastnění Pražského sanatoria v Praze-Podolí, Drahomír Suchánek
- Dějiny věd a techniky 37/4, 2004, s.217, Vyvlastnění Pražského sanatoria v Praze-Podolí, Drahomír Suchánek,
- DOLEJŠÍ, Václav. *Československé zdravotnictví ve statistických údajích 1948-1958*. Praha: SZdN, 1959. Zdravotnické aktuality (Státní zdravotnické nakladatelství)., s.85
- DUDA, Miloslav. *Historie chirurgie: vybrané statě olomoucké a moravské chirurgie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s.32. ISBN 978-80-244-2167-4.
- GREGOROVÁ, Zdeňka, Milan GALVAS, Jana KOMENDOVÁ, Jaroslav STRÁNSKÝ a Jitka ČERNÁ. *Právo sociálního zabezpečení České republiky a Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, 2018. ISBN 978-80-210-8842-9.
- HAVRÁNKOVÁ, Renata. *Klinická radiobiologie*. Praha: Grada Publishing, 2020, s.43. ISBN 978-80-247-4098-0.
- HERZÁN, Martin. *Vzpomínky na Vyšehrad: z tajného deníku Františka Buzka*. [Praha]: Petrklíč, 2018, s.87. ISBN 978-80-7229-659-0.

- HOLÁSEK, Břetislav a Renáta FIFKOVÁ, ed. *Osobnosti Olomouckého kraje*. Olomouc: Vlastivědné muzeum v Olomouci, 2016, s.97. ISBN 978-80-85037-77-7.
- HORNUNGOVÁ, Linda. *Kóchovo sanatorium*. Bakalárska diplomová práca, s.35.
- HOUDEK, Lubomír, ed. *Gynekologicko-porodnická klinika "U Apolináře"*. Praha: Galén, c2008. ISBN 978-80-7262-601-4.
- HYNDRÁKOVÁ, Anna, Helena KREJČOVÁ a Jana SVOBODOVÁ. *Prominenti v ghettu Terezín: (1942-1945)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1996, s.322. ISBN 80-85270-51-X.
- KABELE, Jiří. *Z kapitalismu do socialismu a zpět: teoretické vyšetřování přerodů Československa a České republiky*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1127-9.
- KALOUS, Jan. *Štěpán Plaček: život zpravodajského fanatika ve službách KSČ*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2010, s.357. ISBN 978-80-87211-39-7.
- KAZIMOUR, Ivan. *Historie českého zdravotnictví*. Praha: Martin Kolářek, 2016, s.473. ISBN 978-80-7512-593-4.
- KLAUS, Karel. *Tradice české gynekologie: (200 let československého porodnictví)*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1953, s.16
- KLAUS, Karel. *Tradice české gynekologie: (200 let československého porodnictví)*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1953, s.18
- KLAUS, Karel. *Tradice české gynekologie: (200 let československého porodnictví)*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1953, s.21
- Klinika Dr. Pírka, 2018*. V Praze: Huť architektury Martin Rajniš, 2021, s.16. ISBN 978-80-908201-4-2.
- KOVNER, Anthony R., KNICKMAN, James a JONAS, Steven. *Health Care Delivery in the United States*. New York: Springer Publishing Company, 2011, s.72.
- KUKLÍK, Jan, NĚMĚČKOVÁ Daniela, *Majetkové změny v ČSR v letech 1945-1948, s.12*
- KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha: Auditorium, 2010. 20. století, s.11. ISBN 978-80-87284-12-4.
- KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha: Auditorium, 2010. 20. století, s.11. ISBN 978-80-87284-12-4.
- KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha: Auditorium, 2010. 20. století, s.11. ISBN 978-80-87284-12-4.
- KULIŠŤÁK, Petr. *Klinická neuropsychologie v praxi*. Praha: Univerzita Karlova - Nakladatelství Karolinum, 2017, s.608. ISBN 978-80-246-3068-7.
- LEJSKOVÁ, Věra. *Moje Brno v pořadech Radia Svobodná Evropa 1993-2002*. Brno: Šimon Ryšavý, 2003, s. 13. ISBN 80-86137-83-X.
- LENDEROVÁ, Milena. *Ženy s kufříkem a nadějí: porodní báby a asistentky v českých zemích od poloviny 19. do poloviny 20. století*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019, s.34. ISBN 978-80-246-4475-2.
- LIPSKÁ, Ludmila a Vladimír VISOKAI. *Recidiva kolorektálního karcinomu: komplexní přístup z pohledu chirurga*. Praha: Grada, 2009, s.396. ISBN 978-80-247-3026-4.
- MAREK, Jiří. *Panoptikum starých kriminálních příběhů*. Ilustroval Zdeněk MÉZL. Praha: Mladá fronta, 1968. Edice 13., s.18.
- MÁŠOVÁ, Hana, Eva KRÍŽOVÁ a Petr SVOBODNÝ, ed. *České zdravotnictví: vize a skutečnost : složitě peripetie od plánů k realizaci*. Praha: Karolinum, 2005, s.70. ISBN 80-246-0944-4.

- MÁŠOVÁ, Hana, Eva KŘÍŽOVÁ a Petr SVOBODNÝ, ed. *České zdravotnictví: vize a skutečnost : složité peripetie od plánů k realizaci*. Praha: Karolinum, 2005, s.19. ISBN 80-246-0944-4.
- MÁŠOVÁ, Hana. *Dva pilíře přestavby československého zdravotnictví: Nedvědův a Albertův plán. Porovnání, c. d., s.87-92.*
- MÁŠOVÁ, Hana. *Nemocniční otázka v meziválečném Československu: moderní pojetí role nemocnice, jak se formovalo a postupně realizovalo v období první republiky = The issue of hospitals in inter-war Czechoslovakia*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0908-8.
- MÁŠOVÁ, Hana. *Nemocniční otázka v meziválečném Československu: moderní pojetí role nemocnice, jak se formovalo a postupně realizovalo v období první republiky = The issue of hospitals in inter-war Czechoslovakia*. Praha: Karolinum, 2005, s.97. ISBN 80-246-0908-8.
- MATOUŠEK, Miloslav. *Přehled dějinného vývoje lékařství*. Praha: Orbis, 1953., s.72
- MOURKOVÁ, Cyril, *Josef Hora*. Praha: Melantrich, 1981, s.283
- MURTINGEROVÁ, Kateřina. *Pražské nemocnice v letech 1948 – 1968, disertační práce. Praha 2020, s.39.*
- MURTINGEROVÁ, Kateřina. *Pražské nemocnice v letech 1948 – 1968, disertační práce. Praha 2020, s.80.*
- NIKLÍČEK, Ladislav a Karel ŠTEIN. *Dějiny medicíny v datech a faktech*. Praha: Avicenum, 1985.
- NIKLÍČEK, Ladislav. *Přehled dějin českého lékařství a zdravotnictví. 1. díl (do roku 1945)*. Brno: Institut pro další vzdělávání středních zdravotnických pracovníků, 1989, s.71. ISBN 80-7013-032-6.
- NIKLÍČEK, Ladislav. *Přehled dějin českého lékařství a zdravotnictví. 1. díl (do roku 1945)*. Brno: Institut pro další vzdělávání středních zdravotnických pracovníků, 1989, s.76. ISBN 80-7013-032-6.
- Osovobožený našinec, roč. 80, č. 215, 16.9. 1947, s.1 – Český sedlák a revoluce
- PLOJHAR, Josef. *Budujeme socialismus*. Praha: Vyšehrad, 1952. Politická knihovna Čs. strany lidové., s.51
- POSPÍŠIL, Jára a Emil KEŠNER. *Hvězdou operety*. Praha: Panton, 1978., s.58.
- Prevence perinatální úmrtnosti*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1958. Zdravotnické aktuality (Státní zdravotnické nakladatelství).
- RAJNIŠ, Martin. *Huť architektury = Architecture guild*. s.258. ISBN 978-80-7437-369-5.
- ŘÍHOVÁ, Milada. *Kapitoly z dějin lékařství*. Praha: Karolinum, 2005, s.107. ISBN 80-246-1021-3.
- ŘÍHOVÁ, Milada. *Kapitoly z dějin lékařství*. Praha: Karolinum, 2005, s.110. ISBN 80-246-1021-3.
- ŘÍHOVÁ, Milada. *Kapitoly z dějin lékařství*. Praha: Karolinum, 2005, s.130. ISBN 80-246-1021-3.
- ŘÍHOVÁ, Milada. *Kapitoly z dějin lékařství*. Praha: Karolinum, 2005, s.132. ISBN 80-246-1021-3.
- SCHELLEOVÁ, Ilona. *Život a dílo prof. JUDr. Adolfa Procházky*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s.4. Právníké sešity. ISBN 80-210-0853-9.
- SCHREIBEROVÁ, Jarmila a Hugo SCHREIBER, ed. *Slavné osobnosti v dějinách Prahy 5: příběhy nevšedních životů*. Praha: Perseus, 2010, s.19-21. ISBN 80-239-8554-X.
- SLUŠNÝ, Jaromír. *Procesy*. V Praze: XYZ, 2021, s.31 ISBN 978-80-7597-822-6.
- SPĚVÁČEK, Václav. *Průkopníci českých pokusných škol*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978. Z dějin pedagogiky., s.31-35
- Spolek Čs. Červeného kříže v Bubenči-Dejvicích, Náš květen 1945, Praha 1946, s.47.

- STRŽÍTESKÝ, Jan. *Problematika péče o zdraví lidu v Československé republice se zřetelem k národnímu pojištění a jeho zdravotní politice*. 85 stran. V Praze: [nakladatel není známý], 1948.
- STRŽÍTESKÝ, Jan. *Problematika péče o zdraví lidu v Československé republice*. Praha, duben 1948. s.53
- STRŽÍTESKÝ, Jan. *Problematika péče o zdraví lidu v Československé republice*. Praha, duben 1948. s.23
- SVOBODNÝ, Petr a Ludmila HLAVÁČKOVÁ. *Dějiny lékařství v českých zemích*. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-7254-424-1.
- SVOBODNÝ, Petr a Ludmila HLAVÁČKOVÁ. *Dějiny lékařství v českých zemích*. Praha: Triton, 2004, s. 163-175. ISBN 80-7254-424-1
- SVOBODNÝ, Petr a Ludmila HLAVÁČKOVÁ. *Dějiny lékařství v českých zemích*. Praha: Triton, 2004, s.219. ISBN 80-7254-424-1.
- SYCHRA, Jarmila, ed. *Jaroslav Kocián: sborník statí a vzpomínek*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, 1953., str.169
- ŠTEMBERA, Zdeněk, Jaroslava DITTRICHOVÁ a Daniela SOBOTKOVÁ. *Perinatální neuropsychická morbidita dítěte*. V Praze: Karolinum, 2014, s.38. ISBN 978-80-246-2168-5.
- ŠTĚPÁNEK, Zdeněk. *Nacifikace a moravští lékaři (1939-1945)*. Brno: Matice moravská, 2004. Knižnice Matice moravské, s.200. ISBN 80-86488-14-4.
- ŠTĚPÁNEK, Zdeněk. *Nacifikace a moravští lékaři (1939-1945)*. Brno: Matice moravská, 2004. Knižnice Matice moravské, s.80. ISBN 80-86488-14-4.
- ŠTĚPÁNEK, Zdeněk. *Nacifikace a moravští lékaři (1939-1945)*. Brno: Matice moravská, 2004. Knižnice Matice moravské, s.98. ISBN 80-86488-14-4.
- ŠTICH, Zdeněk. *15 let nového Československého zdravotnictví: 1945-1960*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1960, s.12.
- ŠULC, Zdislav. *Stručné dějiny ekonomických reforem v Československu (České republice) 1945-1995*. Brno: Doplněk, 1998, s.9. ISBN 80-7239-005-8.
- ŠVÁB, Jan. *Kapitoly z dějin chirurgie v českých zemích*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s.178. ISBN 978-80-246-3238-4.
- ŠVÁB, Jan. *Kapitoly z dějin chirurgie v českých zemích*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s.183. ISBN 978-80-246-3238-4.
- ŠVEHLA, Jaroslav. [from old catalog]. *Bomby kolem Pantheonu: Národní museum v Praze v letech 1939-1945*. [1. vyd.]. Praha: Pragotisk, 1946., s.85.
- TINKOVÁ, Daniela. *Tělo, věda, stát: zrození porodnice v osvícenské Evropě*. Praha: Argo, 2010, s.340-402. Každodenní život. ISBN 978-80-257-0223-9.
- TITZL, Boris. *To byl český učitel: František Bakule, jeho děti a zpěvácci*. Praha: Společnost Františka Bakule, 1998, s.183. ISBN 80-902518-0-3.
- TUČEK, Jan. *Sanitky v Československu a Česku 1918-2018*. Praha: Grada Publishing, s.96. 2019. ISBN 978-80-247-5864-0.
- TŮMA, Oldřich a Tomáš VILÍMEK, ed. *Opozice a společnost po roce 1948*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2009. Česká společnost po roce 1945. ISBN 978-80-7285-122-5., s.10-51
- TYRELL, John, *Janáček – years of a life - volume 2 (1914-1928), TSAR OF THE FORESTS*. London: Faber and Faber Ltd., 2010, s.63. ISBN 978-0-571-26872-6.
- ZATLOUKAL, Pavel. *Česká republika - architektura XX. století*. Praha: Zlatý řez, 2005, s.98. ISBN 80-902810-2-8.

Elektronické zdroje

Báječná léta pod psa. Filmová místa.cz [online]. 2022 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: <https://www.filmovamista.cz/348-Bajecna-leta-pod-psy?od=32&pocet=8&raditPodle=9&smerRazeni=0>

Borůvkovo sanatorium, dvojům Legerova 1627/61 a 1607/63 (Nové Město). Encyklopedie Prahy 2 [online]. Městská část Praha 2, 2018 - 2021 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: <https://encyklopedie.praha2.cz/stavba/1270-boruvkovo-sanatorium-dvojum-legerova-162761-160763>

Borůvkovo sanatorium. Prázdné domy [online]. seznam.cz, 2022 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: <https://prazdnedomy.cz/domy/objekty/detail/381-boruvkovo-sanatoriu>

Borůvkovo sanatorium. Prázdné domy [online]. seznam.cz, 2022 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: <https://prazdnedomy.cz/domy/objekty/detail/381-boruvkovo-sanatorium>

CUŘÍNOVÁ, Ludmila. Akologický kabinet a Fritzova knihovna v Praze. *Zdravotnické noviny* [online]. 2000, (29), 8 [cit. 2022-11-30]. ISSN 2336-2987.

DOLEŽAL, Miloš. Dům naděje i hrůzy. *Lidové noviny* [online]. 2013, (46), 24 [cit. 2022-11-30]. ISSN 0862-5921. Dostupné z: <http://www.lidovky.cz/>

DR. BĚLEHRÁDEK, DR. BLÁHA, DR. GORNER a JUNGWIRTHOVÁ. *Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé 1946*. [online]. Praha, 1946 [cit. 2022-12-05]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0175_00.htm

FEEDIT.CZ. Generali Fond realit zrekonstruuje budovu s pietním místem Josefa Toufara a Jana Palacha v centru Prahy. In: *Feedit.cz* [online]. 2022 [cit. 2022-11-30]. Dostupné z: <https://feedit.cz/2022/11/23/generali-fond-realit-zrekonstruuje-budovu-s-pietnim-mistem-josefa-toufara-a-jana-palacha-v-centru-prahy/>

Fotografie klinika. Klinika Dr.Pírka [online]. Klinika Dr.Pírka, 2022 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: <https://www.klinikadrpirka.cz/fotogalerie/album?id=49>

GRANDŠPITÁL PANA JEDLIČKY, VE KTERÉM SE NARODILA PŮLKA PRAHY. Vyšehradskéj.cz [online]. 2022 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: <https://vysehradskéj.cz/prazske-sanatorium/>

Historie Porodnice. *Fakultní nemocnice Brno* [online]. Fakultní nemocnice Brno [cit. 2022-12-05]. Dostupné z: <https://www.fnbrno.cz/historie-porodnice/t3008>

Hladomor byl Stalinův trest vzpurné Ukrajině. *Armádní noviny* [online]. Armádní noviny.cz, 2018 - 2022 [cit. 2022-12-05]. Dostupné z: <https://www.armadinoviny.cz/hladomor-byl-stalinuv-trest-vzpurne-ukrajine.html>

JŠD. Klinika popáleninové medicíny s dlouhou tradicí. *Haló noviny* [online]. 2003, (49), 9 [cit. 2022-11-30]. ISSN 1210-1494.

Klinika Dr. Pírka. *Klinika Dr. Pírka* [online]. Klinika Dr. Pírka [cit. 2023-01-03]. Dostupné z: <https://www.klinikadrpirka.cz/practicke-informace/historie-nemocnice.php>

Lékařská komora vznikla před 130 lety. *LKS* [online]. lks, 2022 [cit. 2022-12-05]. Dostupné z: <https://www.lks-casopis.cz/clanek/lekarska-komora-vznikla-pred-130-lety/>

Mäda Primavesi. Slavné obrazy [online]. 2022 [cit. 2022-12-05]. Dostupné z: <https://www.slavneobrazy.cz/klimt-gustav-mada-primavesi-ido-1577>

- NÁRODNÍ SHROMÁŽDĚNÍ. [online]. Praha, 1948 [cit. 2022-12-05]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=185&r=1948>
- Nová budova Kliniky Dr. Pírka. Archiweb [online]. Archiweb, 2022 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/nova-budova-kliniky-dr-pirka>
- Portrét Eugenie Primavesi. Slavné obrazy [online]. 2022 [cit. 2022-12-05]. Dostupné z: <https://www.slavneobrazy.cz/klimt-gustav-portret-eugenie-primavesi-ido-39812>
- Předválečné období. Vila Primavesi [online]. Vila Primavesi, 2019 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: https://www.vilaprimavesi.cz/portfolio_page/predvalecne-obdobi/
- Předválečné období. Vila Primavesi [online]. Vila Primavesi, 2019 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: https://www.vilaprimavesi.cz/portfolio_page/predvalecne-obdobi/
- Sanatorio Silhan. *Urbipedia* [online]. Klinika Dr. Pírka, 2022 [cit. 2023-01-03]. Dostupné z: https://www.urbipedia.org/hoja/Jan_V%C3%ADšek#/media/File:JanVisek.SanatorioSilhan.jpg
- Sanatorium MUDr. V. Šilhana. *Archiweb* [online]. Archiweb, 2022 [cit. 2022-12-05]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/sanatorium-mudr-v-silhana>
- Sanatorium MUDr. V. Šilhana. Brněnský architektonický manuál [online]. Archiweb, 2022 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/sanatorium-mudr-v-silhana>
- Sanatorium Sanopz - Praha 5 - Smíchov. In: Aukro [online]. AUKRO s.r.o, 2003–2022 [cit. 2022-12-07]. Dostupné z: <https://aukro.cz/sanatorium-sanopz-praha-5-smichov-7014751756>
- SANOPZ – budova bývalého sanatoria Na Cihlářce 1977/6. *Zelení* [online]. 2022 [cit. 2022-12-05]. Dostupné z: <https://praha5.zeleni.cz/sanopz/>
- SANOPZ. Prázdné domy [online]. seznam.cz, 2022 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: <https://prazdnedomy.cz/domy/objekty/detail/1175-sanopz>
- SIEBENBÜRGEROVÁ, Romana. *Mecenát rodiny Primavesi na Moravě* [online]. Brno, 2010 [cit. 2023-01-03]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/lg7yr/Mecenat_rodiny_Primavesi.pdf. Bakalářská práce. MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ.
- Ústav pro péči o matku a dítě v Podolí. GYNWEB.CZ [online]. Gynweb.cz - gynekologie a těhotenství on-line, 2022 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: <https://www.gynweb.cz/porodnice/2-ustav-pro-peci-o-matku-a-dite-v-podoli>
- Vila Primavesi [online]. Vila Primavesi, 2019 [cit. 2022-12-05]. Dostupné z: <https://www.vilaprimavesi.cz>
- Vila Primavesi v Olomouci. *Národní památkový katalog* [online]. Národní památkový ústav, 2015 [cit. 2023-01-03]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/pravni-ochrana/vila-primavesi-v-olomouci-294928351>
- Vizualizace projektu KKCG v ulici Na Cihlářce. In: Pražský deník.cz [online]. VLTAVA LABE MEDIA, 2022 [cit. 2022-12-07]. Dostupné z: <https://prazsky.denik.cz/galerie/vizualizace-projektu-kkcg-v-ulici-na-cihlarce.html?back=230560180-2784-63&photo=3>
- Znovuzrození. Vila Primavesi [online]. Vila Primavesi, 2019 [cit. 2022-11-29]. Dostupné z: https://www.vilaprimavesi.cz/portfolio_page/znovuzrozeni/

Legislativa

Košický vládní program, in: http://www.totalita.cz/txt/txt_kv.pdf, [citováno 21. 1. 2022]. *Programové prohlášení vlády* [online]. 1946, 1-20 [cit. 2022-12-05]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1945-1960-csr/klement-gottwald-1/ppv-1946-1948-gottwald1.pdf>
Vládní návrh. Praha: Ministr veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy:, 1930, číslo 199. Dostupné také z: https://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/tisky/T0199_00.htm
www.psp.cz, Prozatímní NS RČS, 28.10.1945, Edvard Beneš

Tisk

Almanach příspěvků ... konference policejních historiků. Praha: Muzeum Policie České republiky, [2007]-., s.147.
Lidové noviny. Inzerát,1941, ročník 49, č. 324, s.9. ISSN 1892-6265.
Listy: časopis pro politickou kulturu a dialog. Praha: Práce, 1971-, 2014, ročník 44, s.22. ISSN 1210-1222.
Naše věda: kritický měsíčník. Praha: Naše věda, 1926-1927, s.89
Práce, 1949, ročník 5, č. 153, s.4 – Na Cihlářce byla včera slavnostně otevřena Nemocnice doc. Dr. Miloše Nedvěda
PUBLIKACE SOCIÁLNÍHO ÚSTAVU Č.34. *Zpráva o činnosti v druhém období 1923-1926*. Praha: Státní tiskárny, 1927, s.50
Sborník Ústav pro péči o matku a dítě v Praze - Podolí: sborník ÚPMD 2005, Praha: Ústav pro péči o matku a dítě, 2005.
Sborník Ústav pro péči o matku a dítě v Praze - Podolí: sborník ÚPMD 2005, Praha: Ústav pro péči o matku a dítě, 2005, s.28.
Sborník Ústav pro péči o matku a dítě v Praze - Podolí: sborník ÚPMD 2005, Praha: Ústav pro péči o matku a dítě, 2005., s.22
Sborník Ústav pro péči o matku a dítě v Praze - Podolí: sborník ÚPMD 2005, Praha: Ústav pro péči o matku a dítě, 2005., s.14
Sborník Ústav pro péči o matku a dítě v Praze - Podolí: sborník ÚPMD 2005, Praha: Ústav pro péči o matku a dítě, 2005., s.14
Tereziánské listy č.43/2015, Léčili za hranicemi možností – příběh Zdenky a Miloše Nedvědových, s.62-80
Věstník Vlastivědného kroužku v Žarošicích. Žarošice: Historicko-vlastivědný kroužek v Žarošicích, ročník 2013, č. 22, s.90. [1991]-. ISSN 2533-4247.
Věstník Ústřední jednoty porodních asistentek pro Čechy a Moravu 34/1, 1946, s.5, Zápas o Podolské sanatorium
Věstník Ústřední jednoty porodních asistentek pro Čechy a Moravu 34/1, 1946, s.6, Zápas o Podolské sanatorium

Seznam obrázků

Obrázek 1: Senatorium Podolí - historie.....	22
Obrázek 2: Senatorium Podolí 1989.....	27
Obrázek 3: Sanatorium Podolí nyní.....	27
Obrázek 4: Pirkovo sanatorium - historie.....	28
Obrázek 5: Pirkovo sanatorium - nyní.....	30
Obrázek 6: Pirkovo sanatorium - nyní.....	30
Obrázek 7: Šilhanovo sanatorium – historie.....	31
Obrázek 8: Šilhanovo sanatorium - nyní.....	33
Obrázek 9: Borůvkovo sanatorium - historie.....	34
Obrázek 10: Borůvkovo sanatorium 1989.....	37
Obrázek 11: Borůvkovo sanatorium nyní.....	37
Obrázek 12: Vila Primavesi - historie.....	38
Obrázek 13: Eugenia Primavesi.....	38
Obrázek 14: Mäda Primavesi.....	38
Obrázek 15: Vila Primavesi – 1989.....	40
Obrázek 16: Vila Primavesi - nyní.....	40
Obrázek 17: Sanopz - historie.....	39
Obrázek 18: SANOPZ - nyní.....	41

Seznam příloh

Příloha č.1: Návrh o zestátnění Pražského sanatoria v Praze-Podolí (obrázek)

Příloha č.2: Interpretace ve věci vybudování porodnicko-gynekologického a kojenecké kliniky v dosavadním Podolském sanatoriu (obrázek)

Příloha č.3: Zákon o vyvlastnění Pražského sanatoria (obrázek)

Příloha č.4: Zákon o zestátnění léčebných a ošetrovatelských ústavů a o organizaci státní ústavní léčebné péče

Příloha č.5: Rudé právo

Příloha č.6: Deník práce

Příloha č. 1

Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé 1946.

1. zasedání.

173.

Návrh

**poslanců Krosnáře, Hodinové-Spurné, dra Bureše, Vítka, Koubka, Synkové,
Homoly a soudruhů**

na zestátnění Pražského sanatoria v Praze-Podolí.

Podepsaní navrhuji: Ústavodárné Národní shromáždění rač se usnísti:

Zákon

ze dne 1946

o zestátnění Pražského sanatoria v Praze-Podolí.

Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

§ 1.

(¹) Vlastnické právo k Pražskému sanatoriu v Praze-Podolí a k ostatním nemovitostem zapsaným v knihovních vložkách č. 1, 2, 3, 4, 73 a 82 pozemkové knihy katastrální obce Podolí přechází na stát.

(²) Nemovitosti uvedené v odstavci 1 spravuje státní školská správa a použije jich pro účely klinik lékařské fakulty Karlovy university v Praze.

(³) Na žádost ministerstva školství a osvěty se vloží do veřejných knih vlastnické právo k nemovitostem uvedeným v odstavci 1 pro republiku Československou s odvoláním se na tento zákon.

§ 2.

Ministerstvo financí poskytne Pražskému sanatoriu, akciové společnosti se sídlem v Praze-Podolí k úplnému uspokojení jejího nároku na vrácení těchto nemovitostí podle §u 6 zákona ze dne 16. května 1946, č. 128 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o nárocích z této neplatnosti a z jiných zásahů do majetku vzcházejících, náhradu ve výši obecné ceny nemovitostí uvedených v § 1, pokud byly ku dni 16. července 1942 v jejím vlastnictví, nejvýše však do výše jmenovité hodnoty dosud upsaného akciového kapitálu.

§ 3.

Právní jednání, písemnosti a úřední úkony potřebné k provedení tohoto zákona, jakož i příslušné zápisy do veřejných knih, jsou osvobozeny od daní, poplatků a dávek za úřední úkony ve věcech správních.

§ 4.

Tento zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provede jej ministr školství a osvěty a ministr financí v dohodě se zúčastněnými členy vlády.

Důvodová zpráva.

Část všeobecná.

Pražské sanatorium v Praze-Podolí patřilo před válkou k nejlepším pražským léčebným a ošetrovacím ústavům. Jeho vlastníkem byla akciová společnost "»Pražské sanatorium« a. s., se sídlem v Praze", která provozovala ústav jako soukromokapitalistický výdělečný podnik, vyhledávaný zámožnými pacienty.

Pozemky sanatoria obnáší asi 103.800 m² a jsou rozděleny na tři samostatně oplocené části. Rozděluje je ulice Rybářská a menší postranní ulička. Na hlavním pozemku, v t. zv. sanatorním parku stojí hlavní budova sanatoria, čp. 157. Pozůstává z ústřední budovy a čtyř přilehlých bočních křídel. Budova je čtyřposchodová, s částečným 5. poschodím nade dvěma křídly a menším podkrovím nad 5. poschodím zadní části. Kromě toho stojí v parku obytný domek čp. 5 a obytný dům čp. 394 (dvouposchodový), v nichž jsou byty pro zaměstnance.

Mimo sanatorní park stojí na oddělených pozemcích domek čp. 1 (přízemní), čp. 3 (jednoposchodový) a dům čp. 159 (dvouposchodový) s vedlejší jednoposchodovou přístavbou, v nichž jsou vesměs byty pro zaměstnance. Tyto objekty jsou zapsány v knihovnicích vložkách č. 1, 2, 3, 4 a 82 pozemkové knihy pro katastrální obec Podolí.

V blízkosti stojí domek čp. 73, zapsaný v knihovně vložce č. 73. Je přízemní a před okupací patřil ²/₁₂ akciové společnosti a ¹⁰/₁₂ soukromým majitelům.

Za provozu sanatorního bylo v ústavu 230 lůžek pro nemocné, za okupace 450 a po vhodných adaptacích může ústav i nadále sloužiti pro 450 stálých pacientů.

Za okupace bylo opatřeními býv. tajné policie německé jmění akciové společnosti zabaveno bez náhrady ve prospěch říše a akciová společnost byla bez likvidace vymazána z obchodního rejstříku. Dne 17. července 1942 bylo v pozemkových knihách na nemovitostech společnosti poznamenáno vlastnické právo pro říši a zápisy ze dne 25. března 1944 a z 15. dubna 1944 bylo na tyto nemovitosti vloženo vlastnické právo pro říšského vedoucího SS a šéfa německé policie při ministerstvu vnitra - hlavní úřad hospodářské správy. Rovněž ¹⁰/₁₂ domku čp. 73 patřícího soukromníku bylo za náhradu vyvlastněno pro říšského vedoucího SS. Tento soukromník se cítí majetkově uspokojen a nežadá navrácení svého majetku.

Objektů sanatoria používala býv. Německá říše jako lazaretu pro příslušníky SS.

Usnesením krajského soudu obchodního v Praze ze dne 30. května 1946 byla opět akciová společnost zapsána do obchodního rejstříku, takže po právu existuje.

Po revoluci zřídil Zemský národní výbor v Praze v sanatoriu nemocnici pro plicně choré repatrianty. Tomuto účelu sloužil ústav do konce r. 1945. V této době se akciová společnost o ústav nijak nestarala a její zástupce odmítl zaplatiti pohledávky zaměstnanců s poukazem, že zde není majitele, takže závodní rada musela platy přihlásiti jako válečné dluhy v Národní bance.

Sanatorium vyžaduje velikých investic, akciová společnost nemá však dnes finančních prostředků, aby sanatorium uvedla opět do provozu a provoz udržovala.

Zemský národní výbor v Praze proto usiloval o to, aby sanatoria po jeho uvolnění repatrianty bylo použito pro veřejnou zdravotní péči o matky a kojence. Katastrofální nedostatek nemocničních lůžek pro rodičky a kojence v Praze je jednou z příčin značné úmrtnosti kojenců a snižování populace. Je proto ve veřejném a národním zájmu, aby sanatoria bylo použito pro tuto péči.

Ve své schůzi dne 26. února 1946 se proto vláda k návrhu ministra školství a osvěty a ministra zdravotnictví usnesla, že objektu podolského sanatoria má být použito k účelům porodnicko-gynekologické kliniky s klinikou novorozeneckou a kojeneckou s klinickým oddělením mateřství a s příslušnými poradnami a že zmocňuje ministry školství a osvěty, zdravotnictví a financí, aby učinili potřebná opatření za tím účelem, aby objekty podolského sanatoria i s příslušnými pozemky byly pro tyto účely vhodnou formou převedeny do vlastnictví státu. Současně vláda uložila těmto ministrům, aby učinil vše nezbytně nutné k okamžitému zahájení příslušných adaptačních prací a k využití objektu pro tyto účely. Zároveň vláda zmocnila ministra dopravy - veřejná správa technická, aby odhadnutý investiční náklad ve výši asi 5 milionů Kčs uhradil z úvěru svého resortu a ministra školství a osvěty, aby z úvěru svého ministerstva uhradil náklad na vnitřní zařízení ve výši asi 2 miliony Kčs. Nato bylo ihned přikročeno k rozsáhlým vnitřním úpravám sanatoria pro klinické účely, které si vyžádají celkového nákladu asi 16,000.000 Kčs.

Pověřené ústřední úřady zároveň zahájily jednání se zástupci akciové společnosti o odkoupení sanatoria. Tato jednání však nevedla k cíli pro neochotu společnosti, která neprojevila dostatečného porozumění pro veřejné zájmy a snaží se pro sebe co nejvíce vyzískat. Objekty jsou dosud zaknihovány na orgány býv. říše, ale společnost žádá o vrácení majetku podle zákona č. 128/1946 Sb.

Za těchto okolností není jiné cesty, než provést postátnění sanatoria zákonem. Využití sanatoria pro účely klinické zdravotní péče je v naléhavém veřejném zájmu a volá po něm nejširší veřejnost.

Na úhradu odkoupení sanatoria je pamatováno v rozpočtu 1947, ve kterém na investice a adaptace, rekonstrukce a koupě Podolského sanatoria povoluje min. financí 34,000.000.- Kčs.

Část zvláštní.

K § 1: Předmětem postátnění jsou všechny objekty sanatoria, které patřily akciové společnosti, jakož i říši za náhradu vyvlastněných ¹⁰/₁₂ domku čp. 73, na které si býv. majitel nečiní nároku. Sanatoria se použije pro porodnicko-gynekologickou kliniku, kliniku novorozeneckou a kojeneckou, s klinickým oddělením mateřství a s příslušnými poradnami.

K § 2: Akciová společnost má nárok na vrácení svého majetku podle zákona č. 128/1946 Sb. Nelze-li vrácení provést, má oprávněný nárok podle § 6 cit. zákona na úhradu ve výši obecné ceny. Stejnou náhradu přiznává akciové společnosti i osnova, ale omezuje nárok do výše jmenovité hodnoty dosud upsaného akciového kapitálu. Akciový kapitál činil 6,000.000.- Kčs. Později se společnost usnesla na zvýšení tohoto kapitálu na 9,000.000.- Kčs, ale toto zvýšení nebylo již provedeno. Omezení náhrady do výše nejvýše 6,000.000.- Kčs se jeví spravedlivým, poněvadž akcie nebyly na volném trhu, většinou zůstaly v majetku původních nabyvatelů nebo jejich rodin a není spravedlivého důvodu, proč by se akcionářům měly poskytovat nějaké bezpracné nebo dokonce spekulativní zisky. Akciová společnost dostane náhradu pouze za nemovitosti, které jí náležely. Otázku náhrady za ¹⁰/₁₂ domku čp. 73 netřeba řešit, poněvadž je říše nabyla za náhradu a dřívější majitel si žádných nároků z tohoto důvodu nečiní.

K § 3 a 4: Netřeba výkladu.

V Praze dne 16. října 1946.

Krosnář, Hodinová-Spurná, dr. Bureš, Vítek, Koubek, Synková, Homola,

Švermová, Nepomucký, Škrlantová, Zimáková-Zemanová, Janouš, dr Bartuška,

Příloha č. 2

Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé 1946.

1. zasedání.

175.

Interpelace

poslanců dr. Bláhy, dr. Bělehrádka, Jungwirthové a Görnera

ministrům zdravotnictví a školství a osvěty

ve věci vybudování porodnicko-gynaekologické a kojenecké kliniky v dosavadním Podolském sanatoriu.

Jest nám dobře známo, že ústavní péče o rodičky a novorozence po případě i kojence jest ve Velké Praze na velmi nízkém stupni. Jest to v první řadě nedostatek lůžek pro rodičky, který odhadujeme počtem 300 až 350 lůžek. Dále ústavy porodní, které jsou v Praze, rovněž nevyhovují (jsou nedostatečně vybudovány a vnitřně vypraveny), ani těm skrovným požadavkům porodnické pomoci a péče o novorozence. Platí to hlavně o Pražské zemské porodnici.

Tím trpí veškeré porodnictví a pomoc kojencům v Praze a jejím okolí, neboť při nedostatečné výpravě domácností jest naprosto nutné, aby se ženy uchýlovaly s porodem do ústavu. Trpí tím rovněž vyučování zdravotního personálu, jak mediků a lékařů, tak i porodních asistentek a ošetřovatelek, když jsou vyučovány v ústavech, které naprosto nevyhovují požadavkům vědy a moderní hygieny.

Jedinou možnou pomocí v této kritické situaci jest vybudování porodnických ženských a kojeneckých klinik v dosavadním Podolském sanatoriu. Záležitost pražského sanatoria v Podolí vystoupila do popředí zájmu celé naší veřejnosti v listopadu 1945, kdy z popudu závodní rady tohoto ústavu byla svolána konference zástupců: ministerstva školství a osvěty, zdravotnictví, ZNV a jiných, kde na základě doporučení profesorského sboru lékařské fakulty bylo sjednáno, že tento ústav převezme do správy MŠO za účelem zřízení klinik gynaekologicko-porodnické a kojenecké, protože potřeba lůžek pro matky a kojence je v Praze nejpálčivější.

Akc. společnost neměla proti tomuto rozhodnutí žádných námitek, naopak prohlásila ústy svého zástupce, že pro špatné finanční poměry nemohla by sama ústav dáti do provozu. MŠO vyzvalo na to akc. společnost, aby předložila své požadavky, které by sloužily za podklad jednání o pronájem neb prodej objektů sanatoria, bohužel dodnes tak neučinila, naopak usiluje, aby sanatorium, které bylo zapsáno jako majetek SS dostala opět do svých rukou a při tom se opírá o dekret presidenta republiky č. 5/1945 a zákon č. 128/1946.

Obyvatelstvo Prahy XV a posléze celé Prahy postavilo se plnou vahou za to, aby podolské sanatorium bylo adaptováno pro účele klinik a podniklo svými zástupci intervence u vlády, poslaneckých klubů a příslušných ministerstev a proto MŠO podalo vládě v tom směru příslušné návrhy. Vláda se pak usnesla ve své schůzi dne 26. 2. 1946, aby P. S. bylo adaptováno za účelem zřízení klinik gynaekologicko-porodnické a kojenecké nákladem 5 mil. Kčs a aby objekty P. S. byly vhodnou formou převedeny do majetku státu.

Na podkladě tohoto vládního usnesení byly po zhotovení projektu zahájeny adaptační práce, které si dodnes vyžádaly nákladu as Kčs 2 mil. a všichni činitelé se snaží, aby zde byl vybudován vzorný ústav pro péči o matku a dítě.

Poněvadž A. S. podniká všechny kroky, aby jí byly objekty sanatoria vráceny a zdá se, že nevyjde na prázdno, svolalo MŠO na 1. 10. 1946 znovu poradu, které byli přítomni zástupci: předsednictva vlády, MŠO, zdravotnictví, financí, techniky, spravedlnosti, ZNV a prof. sboru, kde bylo zevrubně jednáno o majetkovém převodu Podolského sanatoria.

Vzhledem k tomu, že nelze použít ustanovení § 6 zák. č. 128/46, bylo rozhodnuto, vyzvatí akc. společnost, aby do tří neděl předložila své požadavky. V případě, že by akc. spol. se k jednání nedostavila, resp. předložila neúměrné požadavky, bude předložena vládě žádost na zestátnění Pražského sanatoria, za kterýžto požadavek se staví celá pražská veřejnost a tato by stěží snesla, aby státní peníze, vynaložené do rekonstrukce tohoto podniku přišly nazmar.

Z těchto důvodů je nutno, aby do 7 týdnů, t. j. do 15. 11. t. r. vláda vydala zákon, jímž se pražské sanatorium převádí do majetku státu. Nebude-li tak učiněno v této lhůtě, ztrácí stát nejen 2 miliony Kčs, které byly investovány do přestavby, ale vzhledem k tomu, že bude muset uvést budovu do užitelného stavu, ještě dalších 5 milionů a 12 milionů za náhradu ušlého zisku.

Podepsaní poslanci upozorňují, že jest jedním z nejdůležitějších veřejných zájmů, aby toto sanatorium bylo cele odevzdáno tomuto účelu a žádají pány ministry, zda byly podniknuty všechny kroky k urychlenému dobudování a aktivování tohoto ústavu.

V Praze dne 17. října 1946.

Dr. Bláha, dr. Bělehrádek, Jungwirthová, Görner,

**Cígler, Sajal, Holub, Sedlák, dr. Veverka, Kaplan, dr. V. Erban, Sluka, dr. John,
Pažoutová, A. Gottvald, Hladký, dr. Jelínek, J. Novotný, Beneš, inž. Jankovcová,
Pavlán, Skokánek, Lindauer, Vilím, Kubát.**

251.

Zákon
ze dne 20. prosince 1946
o vyvlastnění Pražského sanatoria
v Praze-Podolí.

Ústavodárné Národní shromáždění republiky
Československé usneslo se na tomto zákoně:

§ 1.

(1) Vlastnické právo k nemovitostem Pražského sanatoria v Praze-Podolí, zapsaným v knihovních vložkách čís. 1, 2, 3, 4, 73 a 82 pozemkové knihy katastrální obce Podolí č. kat. 12 stavební parcela s obytným domem čp. 1, č. kat. 15 zahrada, č. kat. 241 stavební parcela s domem čp. 159, č. kat. 16 zahrada, č. kat. 6 stavební parcela a č. kat. 7 stavební parcela s obytným stavením čp. 3, č. kat. 12/1 zahrada, č. kat. 1/1 stavební parcela se stavením čp. 5, č. kat. 1/2 stavební parcela a stavení čp. 5, se skleníkem a domem čp. 157, č. kat. 1/4 stavební parcela a obytné stavení čp. 4, č. kat. 2 zahrada, č. kat. 3 zahrada, č. kat. 6 zahrada, č. kat. 144/36 role, č. kat. 4/2 vinice, č. kat. 685 stavební parcela s domem čp. 894, č. kat. 634 stavební parcela se skleníkem, č. kat. 635 stavební parcela, č. kat. 636 čerpací stanice, č. kat. 10 stavební parcela s domem čp. 73, č. kat. 17 zahrada a č. kat. 9/1 stavební parcela s nouzovou stavbou č. 26, přechází na stát s veškerým příslušenstvím a zařízením podle stavu ke dni 9. května 1945.

(2) Způsob využití těchto nemovitostí a jejich příslušenství včetně zařízení určí vláda.

(3) Podle tohoto zákona se vloží do veřejných knih vlastnické právo k nemovitostem uvedeným v odstavci 1 pro republiku Československou.

§ 2.

(1) Československý stát poskytne Pražskému sanatoriu, akciové společnosti se sídlem v Praze-Podolí k úplnému uspokojení jejího nároku na vrácení těchto nemovitostí a veškerým příslušenstvím a zařízením podle § 6 zákona ze dne 16. května 1946, č. 128 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o nárocích z této neplatnosti a z jiných zásahů do majetku vzhledem k náhradě ve výši obecné ceny nemovitostí, jejich příslušenství a zařízení jak je uvedeno v § 1, pokud byly ke dni 16. července 1942 v jejím vlastnictví.

(2) Tuto obecnou cenu nejvýše na trojnásobek upsaného akciového kapitálu určí nejvyšší úřad cenový v dohodě se zúčastněnými ministry.

(3) Z této ceny budou zaplaceny všechny knihovní pohledávky a závazky na uvedených nemovitostech váznoucí.

§ 3.

Veškeré písemnosti, jednání a úkony potřebné ku provedení tohoto zákona jsou osvobozeny od všech daní, dávek a poplatků.

§ 4.

Zaměstnance, kteří působí v tomto sanatoriu v den účinnosti tohoto zákona a kteří nepřekročili 60 let věku, převezme stát. Práva a nároky takto převzatých zaměstnanců z jejich služebních a platových poměrů, pokud nepřesahují míru stanovenou v § 212 zákona ze dne 24. června 1926, č. 108 Sb., zůstávají nedotčena. Služební a platové zařazení těchto zaměstnanců provedou příslušní ministři v dohodě s předsedou nejvyššího účetního kontrolního úřadu.

§ 5.

Tento zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provede jej ministr školství a osvěty, ministr techniky, ministr financí, ministr zdravotnictví v dohodě s ostatními zúčastněnými ministry.

Dr. Beneš v. r.

Gottwald v. r.

Dr. Stránský v. r.
Ing. Kopecný v. r.Dr. Dolanský v. r.
Dr. Procházka v. r.**252.****Zákon**

ze dne 20. prosince 1946

o jednorázové výpomoci a o přídavcích k zaopatřovacím požitkům bývalých zaměstnanců na velkém majetku pozemkovém a jejich rodinných příslušníků.

Ústavodárné Národní shromáždění republiky
Československé usneslo se na tomto zákoně:

§ 1.

(1) K zaopatřovacím požitkům poskytovaným podle zákona ze dne 18. března 1921, č. 130

Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé

Částka 67.

Vydána dne 3. srpna 1948.

Cena Kčs 2.60.

OBSAH:

(185.—188.) **185.** Zákon o zestátnění léčebných a ošetrovacích ústavů a o organizaci státní ústavní léčebné péče. — **186.** Zákon o revisní službě finanční správy. — **187.** Zákon o Ústřední radě družstev. — **188.** Zákon, kterým se mění a doplňují některá další ustanovení dekretu presidenta republiky o závodních a podnikových radách.

185.**Zákon****ze dne 19. července 1948**

o zestátnění léčebných a ošetrovacích ústavů a o organizaci státní ústavní léčebné péče.

Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

Část I.

Zestátnění léčebných a ošetrovacích ústavů.

§ 1.

Léčebnými a ošetrovacími ústavy se podle tohoto zákona rozumějí zdravotnická zařízení, ve kterých se poskytuje osobám nemocným nebo na zdraví ohroženým ústavní péče vykonávaná lékařem nebo za jeho dozoru odborně školenými pomocnými silami a záležející ve vyšetřování, léčení a ošetření.

§ 2.

(1) Do vlastnictví státu přechází dnem 1. ledna 1949 všechen majetek, který slouží nebo jest určen k provozu léčebných a ošetrovacích ústavů s výjimkou majetku nositelů veřejnoprávního sociálního pojištění.

(2) Majetek sloužící nebo určený k provozu léčebných a ošetrovacích ústavů, který je částí majetkových podstat národních podniků, vyjme příslušný ministr v dohodě s ministry zdravotnictví a financí z majetkové podstaty těchto podniků a ministr zdravotnictví použije tohoto majetku při začlenění dotčených ústavů do organizace ústavů státních (§ 9).

(3) Ministerstvo zdravotnictví vyhlásí s účinkem doručení v Úředním listě, které ústavy a který majetek byly zestátněny tímto zákonem.

(4) Přejednost nemovitostí a knihovních práv na československý stát (státní správu zdravotní) zapíše knihovní soudy do veřejných knih na návrh ministerstva zdravotnictví s odvoláním na tento zákon.

§ 3.

(1) Stát vstupuje ke dni zestátnění majetku v závazky k němu náležející. Do závazků, podle nichž má majetková podstata nebo provozní zařízení zestátněného majetku přejít po dni počátku účinnosti tohoto zákona na třetí osobu, stát nevstupuje. Za závazky náležející k zestátněnému majetku se nepokládají osobní daně, dávky a poplatky bývalého vlastníka, a zestátněná majetková podstata ani stát za ně neručí. Osobními daněmi a dávkami se rozumějí zejména daň důchodová, válečný příspěvek, daň rentová přímo vybíraná, daň z majetku podle vládního nařízení ze dne 16. prosince 1942, č. 410 Sb., o dani z majetku, majetkové dávky podle zákona ze dne 15. května 1946, č. 134 Sb., o dávkách z majetkového přírůstku a o dávkách z majetku, a mimořádné dávky podle zákona ze dne 31. října 1947, č. 185 Sb., o mimořádné jednorázové dávkách a mimořádné dávkách z nadměrných přírůstků na majetku. Způsob úhrady těchto osobních daní a dávek stanoví ministerstvo financí vyhláškou v Úředním listě.

(2) U závazků, které jsou hospodářsky neodůvodněné, počítajíc v to závazky ze služebních smluv, zaručujících zaměstnancům nepřiměřeně vysoké platy, zaopatřovací požitky, odbytné nebo pod., může se stát domáhati zrušení nebo jiné přiměřené úpravy. Nedojde-li o tom

k dohodě, rozhodne rozhodčí soud zřízený podle zákona ze dne 21. listopadu 1946, č. 228 Sb., o rozhodčích soudech pro úpravu některých závazků národních podniků.

§ 4.

(1) Je-li zestátněný majetek ke dni zestátnění předlužen, může státní zdravotní správa požádat soud, aby do výše obecné ceny aktiv předluženého majetku ke dni zestátnění upravitl uspokojení závazků, patřících k tomuto majetku, a určil jejich splatnost.

(2) Věřitelé jsou povinni na vyzvání soudu vyhlášené v Úředním listě ve lhůtě soudem stanovené přihlásiti své nároky k řízení o návrhu podle odstavce 1; neučiní-li tak, jejich nároky proti státu zanikají.

(3) Úprava podle odstavce 1 se provede takto:

- a) nedotčeny zůstávají závazky vyplývající z nároků věřitelů na vyloučení z podstaty zestátněného majetku, pokud takovéto nároky nezanikly zestátněním;
- b) nedotčeny zůstávají též závazky, vyplývající z nároků věřitelů, majících právo na oddělené uspokojení z určité věci, pokud jsou kryty její hodnotou;
- c) ostatní závazky, které podle pořadí jim příslušejícího [písm. d)] nebudou plně kryty rozdílem mezi obecnou cenou aktiv zestátněného majetku a hodnotou závazků, které podle ustanovení písm. a) a b) zůstanou nedotčeny, se uspokojí poměrně. Za takovéto závazky se pokládají také závazky uvedené pod písm. b), pokud nejsou kryty způsobem tam uvedeným;
- d) závazky, na něž se vztahují ustanovení písm. c), se zařazují podle pořadí do čtyř tříd. Do první třídy náležejí náklady řízení, do druhé až čtvrté třídy náležejí závazky, které podle obdoby konkursního řízení náležejí do první až třetí třídy. Závazky téže třídy mají mezi sebou stejné pořadí.

(4) Pokud závazky podle pořadí jim příslušejícího nebudou uspokojeny úpravou podle odstavce 3, nepůsobí proti státu. Úprava závazků podle odstavce 3 působí toliko proti státu.

(5) Zákonem budou vydány podrobné předpisy o příslušnosti soudní, o řízení podle předchozích odstavců, o jeho účincích na promlčení pohledávek, na spory, na exekuci a konkursní řízení a na právo na oddělené uspokojení a o způsobu, jak se zjišťují nároky věřitelů.

§ 5.

(1) Stát může odporovati právním jednáním, která vykonal po 27. říjnu 1945 vlastník zestátněného majetku v úmyslu poškoditi nebo ztížit zestátnění nebo zavléci ve svůj nebo cizí prospěch majetkové hodnoty.

(2) Odporovati lze do dvou let od zestátnění majetku. Jinak platí přiměřeně ustanovení odpůrčího řádu, vydaného zákonem ze dne 27. března 1931, č. 64 Sb., kterým se vydávají řády konkursní, vyrovnací a odpůrčí.

(3) Právní jednání o převodu majetku, na který by se vztahoval tento zákon, nebo o převodu kapitálových účastí na společnostech, jejichž majetek se zestátnuje podle tohoto zákona, pokud byla uzavřena 6 měsíců přede dnem vyhlášení tohoto zákona, jsou platná jen, schválí-li je ministerstvo zdravotnictví. O schválení nutno žádati do 31. března 1949, jinak se má za to, že schválení nebylo uděleno.

§ 6.

(1) Za majetek zestátněný podle tohoto zákona, s výjimkou majetku svazků lidové správy, majetku sloužícího provozu dosavadních veřejných nemocnic provozovaných podle zákona ze dne 5. března 1888, č. 19 č. z. z., kterým se upravují právní poměry v. v. nemocnic v Čechách, nebo provozu všeobecné nemocnice v Praze, přísluší náhrada ve výši obecné ceny majetku. Od obecné ceny se odečtou podpory poskytnuté vlastníku nebo provozovateli nebo jejich právním předchůdcům z veřejných prostředků nebo z prostředků nositelů veřejnoprávního sociálního pojištění na stavební a nestavební investice. Ministerstvo zdravotnictví může rozhodnouti, že se od obecné ceny odečte hodnota darů a odkazů, poskytnutých vlastníku nebo provozovateli nebo jejich právním předchůdcům ve prospěch zestátněného ústavu. Jinak platí o náhradě přiměřeně ustanovení §§ 7 až 11 dekretu presidenta republiky ze dne 24. října 1945, č. 100 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, ve znění zákona ze dne 28. dubna 1948, č. 114 Sb. (dále jen „dekret“).

(2) Stát uhradí Fondu znárodněného hospodářství náklady spojené s poskytnutím náhrady za majetkové podstaty zestátněné podle tohoto zákona, a to podle plánu, na němž se dohodnou ministři zdravotnictví a financí.

(3) Za majetek uvedený v § 2, odst. 2 se národnému podniku náhrada neposkytuje.

§ 7.

(1) Zaměstnanci zestátněných ústavů přecházejí dnem zestátnění do služeb státu a zařadí se podle příslušných předpisů o státních zaměstnancích; zařazení provede ministerstvo zdravotnictví v dohodě s ministerstvy vnitra a financí.

(2) Vláda vydá nařízením předpisy o zhodnocení předchozí služební činnosti zaměstnanců převzatých státem, při čemž může stanovit odchylky z ustanovení odstavce 1 až do provedení všeobecné úpravy platů zaměstnanců státních léčebných a ošetrovacích ústavů.

Část II.

Začlenění zestátněných a konfiskovaných ústavů a organizace státní ústavní léčebné péče.

§ 8.

Léčebné a ošetrovací ústavy může zřizovati a provozovati jen stát. Ministr zdravotnictví může v dohodě s ministrem sociální péče přenést toto právo — pokud jde o odborné léčebné a ošetrovací ústavy (§ 9, odst. 4) — v jednotlivých případech na Ústřední národní pojišťovnu.

§ 9.

(1) Ústavy zestátněné tímto zákonem (§ 2, odst. 1 a 2) budou na podkladě jednotného plánu zdravotní péče spolu s ostatními státními ústavami léčebnými a ošetrovacími a s léčebnými a ošetrovacími ústavami konfiskovanými podle dekretu presidenta republiky ze dne 25. října 1945, č. 108 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondch národní obnovy, rozříděny a provozovány státem (státní správou zdravotní) podle dalších ustanovení.

(2) Státní léčebné a ošetrovací ústavy jsou
a) nemocnice,
b) odborné léčebné a ošetrovací ústavy.

(3) Nemocnice jsou základní ústavy, které poskytují veškerou potřebnou ústavní péči. Jsou to

- a) okresní nemocnice, které mají oddělení interní, dětské a kojenecké, gynaekologické a porodnické a oddělení chirurgické,
- b) oblastní nemocnice, které mimo oddělení uvedená pod písm. a) mají další odborná oddělení a jsou středisky ústavní péče o obyvatelstvo příslušného spádového území, tvořící s okresními nemocnicemi tohoto území jednotné pracovní celky.

(4) Odborné léčebné a ošetrovací ústavy jsou ústavy, které poskytují jen zvláštní odbornou ústavní péči v některých oborech (porodnice, ústavy pro matky, kojence a děti, ozdravnice, ústavy pro léčení tuberkulózy, pro léčení vad a nemocí ústrojí oběhu krevního, ústavy pro léčení chorob duševních, pro léčení chorob nervových, pro léčení osob tělesně nebo duševně vadných, ústavy pro doléčování a přeškolení po úrazech, ústavy pro léčení chorob stáří a j.).

(5) Léčebné a ošetrovací ústavy bud' te'ž sdružovány s ambulatorii a ústavy národního zdraví tak, aby s nimi tvořily pracovní celek zajišťující plánovitě a hospodárně provádění zdravotní péče a účelné využití zařízení i získaných poznatků a zkušeností pro jednotnou státem řízenou péči o zdraví lidu.

(6) Léčebné a ošetrovací ústavy zřizuje ministerstvo zdravotnictví.

(7) Ministr zdravotnictví vydá nařízením předpisy o jednotlivých druzích státních léčebných a ošetrovacích ústavů a o způsobu jejich vnitřního uspořádání, při čemž zejména určí, jakým způsobem má býti okresními nemocnicemi zajištěna služba epidemiologická a úrazová a po případě jiné služby důležité s hlediska veřejného zájmu, zvláště s hlediska obrany státu; tímtež způsobem může stanovit pro přechodnou dobu, po kterou by toho vyžadoval nepřetržitý provoz řádné léčebné péče, odchylky z ustanovení odstavců 2 a 3.

§ 10.

(1) Oblastní nemocnice a státní odborné léčebné a ošetrovací ústavy spravují krajské národní výbory, okresní nemocnice okresní národní výbory, a to prostřednictvím správních sborů, které jmenuje příslušný národní výbor.

(2) Podrobné předpisy o správě ústavů, o ustavení a složení správních sborů, ve kterých budou vedle veřejné zdravotní správy zastoupeny zejména i Ústřední národní pojišťovna a jednotná odborová organizace, o činnosti těchto sborů, jakož i o rozsahu odpovědnosti správních orgánů za řádný provoz ústavů, vydá vláda nařízením.

(3) Zaměstnanci státních léčebných a ošetrovacích ústavů tvoří jednotný osobní stav; jejich osobním úřadem je příslušný krajský národní výbor. Povšechná úprava osobních věcí přísluší ministerstvu zdravotnictví, na Slovensku prostřednictvím pověřenectva zdravotnictví.

(4) Vláda může stanovit odchylky od zásad uvedených v předchozích odstavcích u ústavů zvláštního významu, jejichž správa by z důvodů veřejného zájmu vyžadovala zvláštní úpravy.

§ 11.

Vrchní dozor nad státními léčebnými a ošetrovacími ústavými přísluší ministerstvu zdravotnictví, které zejména určuje nebo mění podle zásad stanovených jednotným plánem zdravotní péče v dohodě se zúčastněnými ministerstvy sítí těchto ústavů. Ministerstvo zdravotnictví schvaluje investiční programy a provozní rozpočty státních léčebných a ošetrovacích ústavů a vydává v mezích nařízení vydaného podle § 9, odst. 7 směrnice pro vnitřní organizaci ústavů po stránce zdravotnické, správní i hospodářské.

§ 12.

(1) Ve státních léčebných a ošetrovacích ústavech musí býti každému, jehož zdravotní stav toho vyžaduje, poskytnuta ústavní péče (§ 1). Povah a rozsah této péče se řídí výlučně zdravotním stavem ošetrované osoby; proto je zakázáno rozdělovati ošetrované osoby do t. zv. tříd nebo poskytovat přednostní ústavní péči podle výše úplaty.

(2) Ošetrovné za osoby, které nemají nárok na ústavní péči na účet Ústřední národní pojišťovny, stanoví ministerstvo zdravotnictví v dohodě s ministerstvy financí a sociální péče a v součinnosti s generálním sekretariátem Hospodářské rady vyhláškou v Úředním listě.

(3) Za osoby uvedené v odstavci 2 hradí náklady spojené s ústavní péčí a vzniklé po prvním lednu 1949 stát (státní správa zdravotní), pokud je tyto osoby nebo osoby povinné je vyživovati nemohou uhraditi samy bez ohrožení výživy vlastní nebo osob na ně odkázaných výživou.

(4) Mimo ošetrovné podle odstavce 2 nebo mimo úhradu stanovenou podle zákona ze dne 15. dubna 1948, č. 99 Sb., o národním pojištění, nelze v souvislosti s poskytnutím ústavní péče požadovati ani přijímati jakoukoliv jinou úplatu (příplatky na léky, odměny za operace, výkony, služby a pod.).

§ 13.

(1) Ministerstvo zdravotnictví může v dohodě s ministerstvy financí a sociální péče na návrh Ústřední národní pojišťovny převésti některé odborné léčebné a ošetrovací ústavy (§ 9, odst. 4), zestátněné podle tohoto zákona, do vlastnictví Ústřední národní pojišťovny, při čemž zároveň stanoví podmínky převzetí, zejména určí přejímací cenu.

(2) Ministerstvo zdravotnictví může v dohodě s ministerstvy sociální péče, financí a vnitra převésti některé konfiskované odborné léčebné a ošetrovací ústavy (§ 9, odst. 1 a 4) do vlast-

nictví Ústřední národní pojišťovny. Ustanovení § 11, odst. 4 zákona ze dne 6. května 1948, č. 125 Sb., o znárodnění přírodních léčivých zdrojů a lázní a o začlenění a správě konfiskovaného lázeňského majetku, platí obdobně.

(3) Zaměstnanci ústavů, které Ústřední národní pojišťovna převezme podle odstavce 1 nebo 2, přecházejí dnem převzetí do jejich služeb a zařadí se podle příslušných předpisů o zaměstnancích Ústřední národní pojišťovny.

(4) Převezme-li Ústřední národní pojišťovna ústav podle odstavce 1 nebo 2, vztahují se na ni obdobně ustanovení §§ 3 až 5 tohoto zákona.

(5) Převod nemovitostí a knihovních práv, které budou převedeny podle odstavců 1 a 2 na Ústřední národní pojišťovnu, zapíše knihovní soudy do veřejných knih na návrh Ústřední národní pojišťovny s odvoláním na tento zákon.

Část III.

Závěrečná ustanovení.

§ 14.

Právní jednání, písemnosti a úřední úkony, kterých je třeba k provedení části I a k úpravě organizace ústavů podle části II, jsou osvobozeny od daní, poplatků a dávek za úřední úkony ve věcech správních.

§ 15.

Jednání přičítací se ustanovením tohoto zákona nebo předpisů podle něho vydaných trestá okresní národní výbor, nejde-li o čin přísněji trestný, pokutou do 100.000 Kčs nebo trestem na svobodě do jednoho roku. Zároveň s pokutou se vyměří pro případ nedobytnosti náhradní trest na svobodě podle míry zavinění do jednoho roku. Vyměří-li se oba tresty zároveň, nesmí trest na svobodě spolu s náhradním trestem na svobodě přesahovati dobu jednoho roku.

§ 16.

O zatímní správě zestátněných a konfiskovaných léčebných a ošetrovacích ústavů platí přiměřeně ustanovení §§ 12 a 13 zákona č. 125/1948 Sb.

§ 17.

Dokud nenabude účinnosti zákon předvídaný ustanovením § 176, odst. 3 ústavy Československé republiky, přísluší působnost, vyhrazená tímto zákonem krajským národním výborům, zemským národním výborům, na Slovensku pověřenectvu zdravotnictví.

§ 18.

(1) Ustanovení tohoto zákona s výjimkou části II se vztahují i na vojenské léčebné a ošetrovací ústavy; působnost, která podle ustanovení části I přísluší ministru (ministerstvu) zdravotnictví, náleží u vojenských léčebných a ošetrovacích ústavů ministru (ministerstvu) národní obrany.

(2) Organizace, správa a provoz vojenských léčebných a ošetrovacích ústavů se řídí zvláštními předpisy.

(3) Vojenské léčebné a ošetrovací ústavy mohou poskytovat ústavní péči i osobám, na které se nevztahuje vojenská nemocenská péče. Osobám podléhajícím vojenské nemocenské péči může být poskytnuta ústavní péče v civilních státních léčebných a ošetrovacích ústavech. Rozsah a úhradu ústavní péče poskytované podle tohoto odstavce stanoví ministerstvo zdravotnictví v dohodě s ministerstvem národní obrany, sociální péče a financí. Povaha a rozsah této péče se řídí výlučně zdravotním stavem ošetřované osoby; je proto zakázáno rozdělovati ošetřované osoby do t. zv. tříd nebo poskytovat přednostní ústavní péči podle výše úplaty.

§ 19.

Zrušuje se platnost, po případě použitelnost všech předpisů, které odporují tomuto zákonu.

§ 20.

Ustanovení tohoto zákona se použije i na případy zestátnění léčebných a ošetrovacích ústavů, provedené podle jiných předpisů po 1. lednu 1948.

§ 21.

Tento zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provedou jej ministři zdravotnictví, sociální péče, národní obrany, vnitra a financí v dohodě se zúčastněnými členy vlády.

Gottwald v. r.

Dr. John v. r.

Zápotocký v. r.

Nosek v. r.,
též za ministra arm. gen. Svobodu

Dr. Dolanský v. r.

Kliment v. r.
za ministra Erbana

Plojhar v. r.

186.

Zákon

ze dne 20. července 1948

o revisní službě finanční správy.

Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

§ 1.

V oboru finanční správy zřizuje se na celém území státním revisní služba (§ 3), kterou vykonávají revisní orgány uvedené v § 2.

§ 2.

(1) Revisními orgány ve smyslu tohoto zákona jsou zaměstnanci ministerstva financí a orgánů a úřadů podřízených ministerstvu financí, pověřeni vykonáváním revisní služby podle § 3 nebo jejím řízením a dohledem na ni.

(2) Ministerstvo financí upraví podle potřeby organizaci revisních orgánů a vydá předpisy o tom, kteří zaměstnanci mohou být pověřováni funkcí revisních orgánů ve smyslu odstavce 1.

(3) Při vykonávání své funkce vykazují se revisní orgány úřední revisní průkazkou znějící na jméno pověřeného zaměstnance.

§ 3.

(1) Revisní službou finanční správy se rozumí provádění revisí, kontrol a šetření způsobem upraveným tímto zákonem (v dalším jen „revisní úkony“) v oboru daní, dávek, cel, poplatků a státních finančních monopolů, ve věcech měnových a devisových, jakož i ve všech jiných věcech, jež je finanční správa oprávněna upravovati nebo v nichž je oprávněna k dohledu (dozoru) nebo k vyšetření jakýchkoliv skutkových okolností.

(2) Oprávnění, která přísluší ve věcech uvedených v odstavci 1 podle jiných předpisů jiným orgánům finanční správy, zůstávají nedotčena.

§ 4.

(1) Revisní orgány jsou při provádění revisních úkonů oprávněny za šetření zákonných předpisů o ochraně svobody osobní a domovní, tajemství listovního a tajemství dopravovaných zpráv:

a) vstupovati do veškerých místností, zařízení a prostorů, slouží-li provozu jakéhokoliv druhu, nebo neslouží-li sice provozu, ale vyžaduje-li řádné a úplné provedení revisních úkonů vstup do nich;

Komunisté navrhují zestátnění podolského sanatoria

Komunističtí poslanci v čele s posl. soudr. Krosnáfem podávají v Ústavodárném národním shromáždění návrh zákona na zestátnění pražského sanatoria v Praze-Podolí. Sanatorium patřilo před válkou akciové společnosti »Pražské sanatorium«, která provozovala ústav jako soukromokapitalistický podnik, vyhledávaný zámožnými pacienty. Za okupace budova sloužila za lazareť pro příslušníky SS, po revoluci plicné chorobám repatriantům. Akciová společnost se však o sanatorium nestarala a ne-

může ani nyní provést nutné investice. Vláda se proto rozhodla sanatorium nákladem 16 milionů Kčs adaptovat a zahájila jednání se zástupci společnosti o jeho odkoupení. Jednání však nevedlo k cíli pro neochotu společnosti, která nemá porozumění pro veřejné zájmy a snaží se pro sebe co nejvíce vyzískat. Navrhovaný zákon, podle něhož by společnost dostala náhradu ve výši obecné ceny nemovitostí, by byl v době nedostatku nemocničních lůžek a naléhavé potřeby nových objektů pro léčebné účely nejlepším řešením.

Jak dlouho zůstane podolské sanatorium prázdné?

Počátkem září bude otevřena zemská škola pro porodní asistentky. Tato zemská škola, která může přijmouti jen 30 žákyň, je dosud v zemské porodnici na klinice prof. Pazourka. Nemá dosti místa, pro ubytování žákyň, ačkoliv nám chybějí celé stovky kvalifikovaných porodních asistentek. A přece téměř od revoluce se mluví o tom, že bude zřízena porodní klinika v podolském sanatoriu, čímž by se uvolnilo místo pro školu porodních asistentek. Podolské sanatorium je však do dneška prázdné a nenajde se kompetentní úřad nebo

odpovědný činitel, který by už jednou celou věc vyřešil.

Věc spěchá a není tu věru čas na dlouhé úřadování. Bylo by proto dobře, kdyby se dohodl zemský národní výbor s ministerstvem zdravotnictví a přestěhování porodnické kliniky prof. Trapla do Podolí urychlily. Tak by nám zbytečně nezahálely a neničily se dobré budovy a školy porodních asistentek by se uvolnilo místo, které nezbytně potřebuje. Snad by se věc urychlila, kdyby se více myslelo na zdraví našich matek, než na vedoucí osoby?

Příloha č.6 – Deník Práce

Poznámky k dnešku

Co je s Podolským sanatoriem?

(du) — Pražské sanatorium v Podolí bylo v rukou soukromé společnosti a fungovalo jako výdělečný podnik jen pro ty, kdož si mohli dovolit velmi nákladné léčení. Za okupace tam byl německý lazareť a po revoluci sloužil ústav po nějaký čas jako nemocnice pro plicně choré repatrianty. Od 15 září m. r. tam bylo stále sto vojných lůžek a od 15. ledna je celé sanatorium s třemi sty lůžek a pomocnými lůžky 430) prázdno, ačkoli nemocnice a jiné léčebné ústavy jsou přeplněny. V plánu ministerstva zdravotnictví a ostatních zdravotních institucí je zřídit zde gynaekologicko-porodnickou a kojenickou kliniku. Provedení ovšem zdržuje soukromá osoba se spornými majetnickými nároky, ačkoliv jde o důležitá veřejná zdravotní zřízení. Je proto nejvyšší čas, aby ústav byl dán do veřejných služeb, čímž se odstraní zrušalý nedostatek nemocničních lůžek.

Zabraňme umírání novorozenců

Praha (ob) — Novináři navštívili v sobotu Podolské sanatorium, kde je univ. prof. dr. Trapl informoval o stanovisku lékařů k otázce sanatoria. Zúraznil, že Praha trpí nejen chronickým nedostatkem porodních lůžek, ale vzhledem k nedostatečnosti a zastaralosti našich nemocnic nemůžeme ani poskytnout novorozencům dostatečnou péči, takže je přímo necháváme hynout. Praha je v péči o novorozence pozadu oproti mnohým venkovským nemocnicím. V Podolském sanatoriu musí být vybudován vzorný mateřský ústav, jemuž naprosto nebude vadit klinický výcvik budoucích lékařů. Nutnosti vybudovat v Podolí kliniku mateřství musí ustoupit každý zřetel, protože jde o otázku nejnaléhavější národní a státní důležitosti. Potřebuje-li železniční správa pozemek k stavbě trati, má právo ho vyvlastnit, tím nezbytnější je vyvlastnění léčebného objektu v zájmu veřejného zdraví. Zástupce závodní rady připomněl, že Podolské sanatorium bylo pouze nájemným ústavem, který nemá vlastní ústavní praxi. V únoru 1946 se vláda usnesla převzít ústav. Na návrh ministra zdravotnictví se pro zabránění ústavu měla najít „vhodná forma“, a ta se hledá. V sanatoriu je po okupačním panství nutné započít oprav. Zdlouhavé politické jednání zdržuje stále obnovovací práci.

Případ Podolského sanatoria vyřešen

Praha (oja) — Ústřední rada odborů několikrát poukázala na neoddržitelný stav pražského nemocničního léčení. Jedině správný názor vychází ze zásady, že na zdraví lidu se nesmí vydělávat. Celou záležitostí se zabýval zdravotnický výbor ÚNS ve čtvrtek. Projednán iniciativní návrh posl. Krosnáře a druhá na restituci Podolského sanatoria a schválen s tím, že slovo „restituci“ nahrazeno slovem „vyvlastnění“. Jinak text návrhu zůstal nezměněn. Nyní zbývá jen urychleně schválit návrh zákona plenem sněmovny.

Sněmovna schválila tři nové zákony